

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ଜାତି ଓ ତାର ଗତି

ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ
ଜାତି ଓ ତାର ଗତି

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମିଶ୍ର

ପ୍ରକାଶକ :

ନବଜୀବନ ପୁସ୍ତକାଳୟ

ବୁଦ୍ଧମାର୍ଗ, କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :

ଜୁଲାଇ, ୧୯୫୫

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ :

ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୫୫

ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ :

ଅକ୍ଟୋବର, ୧୯୬୮

ଚତୁର୍ଥ ମୁଦ୍ରଣ

ଜୁନ, ୧୯୭୭

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ୍ଟ :

ଦେବାଶିଷ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ

ମୁଦ୍ରାକର :

ନବଜୀବନ ପ୍ରେସ

କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ :

ତିନିଟଙ୍କା ପଞ୍ଚସୁରୀ ପଇସା

ବିଷୟବସ୍ତୁର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

ଜାତିର ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

ଗୀନ ଓ ରୁଷିଆକୁ ଗୁଡ଼ିଆଇ ସବୁ ଦେଶରେ ଲୋକେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିରେ ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ରହିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ବେପାରୀର ପୁଅ ବେପାର କରୁଛି, ଚାକରର ପୁଅ ଚାକର କରୁଛି, ଏହିପରି । ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଅନେକଟି ବାପଠାରୁ ପୁଅଯାଏ ଜାତି ଗଢ଼ିଯାଇନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବାପପୁଅର ଜାତି ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲଣି । ବେପାରୀର ପୁଅ ଚାକର କରୁଛି, ଚାକରର ପୁଅ ବେପାରୀ ହେଉଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ତାଙ୍କ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେତେ ସ୍ପଷ୍ଟ, ଆମ ଦେଶରେ ସେତେ ନୁହେଁ । ସେଠାରେ ମୋତିର ପୁଅ ଧର୍ମିଆଜନ ହେବାର ବି ଦେଖାଯାଉଛି । ମୋଟାମୋଟି କିନ୍ତୁ, ପୁଅ ବାପର ଜାତି ଧରୁଛି— ଏହି ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ସହର ଅପେକ୍ଷା ମଫସଲରେ ବେଶୀ ଦେଖା-ଯାଉଛି— ଏଠାରେ ଓ ସେଠାରେ ।

ପୁରୁଷାନୁକମ୍ପିତ ଜାତି କଥା ଯାହା ହେଉ ପଛେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେ ଜାତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଧରି ରହୁଛି । ଯେ ସରକାରୀ ଚାକର କରୁଛି ତା ପୁଅ ତାହା କରିନପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯେ ନିଜେ ସରକାରୀ ଚାକରରେ ଅଛି, ସେ ଚାକରର ଶ୍ରେଣୀ, ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଜାତିରେ

ରହୁଛି ଓ ସେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପାଇବା ପରେ ସହରରେ ରହିଲେ, ସେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଉଛି । ଚାକିରିଆଙ୍କ ଭିତରେ ବି ଉପଜାତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବଡ଼ ଚାକିରିଆଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜାତି ତ ଛୋଟ ଚାକିରିଆଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାତି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଚାକିରିରେ ପୁଣି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି । ସମସ୍ତ ନିଜ ଜାତି, ଶ୍ରେଣୀ, ଉପଜାତି ବା ଉପଶ୍ରେଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ଥୋକେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ଏହି ଶ୍ରେଣୀ-ମାନଙ୍କର ସଂଘର୍ଷରେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ହେବ । ତେବେ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିବା ଜାତିପ୍ରଥାର ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିରେ ଅନ୍ୟାୟ

ଆମ ଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିବିଭାଗ ଅଛି, ତାହା ଆମ ସମାଜର କଳଙ୍କ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି କହିବାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କାରଣ ନ ଥିଲେହେଁ, ଏ କଳଙ୍କ ବା ଦାଗ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିଗଲାଣି ଯେ ଏହା ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ ବୋଲି କହି ହେଉ ନାହିଁ । ବାପ ଓ ପୁଅର ବ୍ୟବସାୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ବି, ଜାତି ଏକ ରହୁଛି । ଝୁଣି ଉଚ୍ଚମାତ ଝେଦ ବ୍ୟବସାୟ ଉପରେ ନ ରହି ଏହି ଜନ୍ମଗତ ଜାତିରେ ରହିଯାଉଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଉଚ୍ଚ ମାତ ଝେଦ—ପାର୍ଥକ୍ୟ, ରହିବ । ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଉତ୍ସାହଦାୟକ । ମନୁଷ୍ୟ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରୁ ପାରୁନାହିଁ । ରୁଷିଆରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ହେବେ ବୋଲି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଏବେ ଜଣେ ରୁଷ୍ ପୁର 'ସମାଜ'ଙ୍କ ପ୍ରାଧିକାରେ ଜାଇଁ-ହେବା କରୁଛି ତ ଆଉ ଜଣେ କଲ

କାରଖାନାରେ ଗଧଖଟଣି ଖଟୁଛି, ତୃତୀୟ ଜଣକ ଯାକତୁଙ୍ଗବନ, କଏଦା ହୋଇଛି ତ ଚତୁର୍ଥ ଜଣକ ବିଶ୍ୱାସଯାଚକତା ଦୋଷରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ସାରିଲଣି । ଏହାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାବୁଦ୍ଧ ଶାସନର କୁଫଳ ବୋଲି ଉଡ଼ାଇଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯେତେ ସୁଶାସନ ହେଲେ ବି ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ସମାନ ସୁବିଧା ପାଇବେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁବିଧାର ପାଇଦା ହାସଲ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ସିନା ହେବ ! ଈଶ୍ୱର କହ, ବା ପ୍ରକୃତି କହ, ଯେ ଆମକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ମଥା ବା ସମାନ ବାହୁବଳ ଦେଇ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଲୋକେ, ନିଜର ଆୟ ବା ଆସନ ଅନ୍ୟଠାରୁ ନ୍ୟୁନ ହେଲେ ସହିଯାନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାନ ବୋଲି ମୋ ପୁଅ ସାନ ହେବ ଏହା ସହି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ସହିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆମ ଦେଶର ଜାତିଭେଦରେ ଏହି କଥାଟି ପଶିଯାଇଛି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ନାହିଁ

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ—ଅମୃକ ଜାତିର କାମ ଭଜ ଓ ଅମୃକର ମାତ—ଏହା ମୂଳରେ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଯୁକ୍ତି ଥିଲାପରି ମନକୁ ଆସୁନାହିଁ । ଯେଉଁ କାମ ପାଇଁ ବେଶୀ ପାଠ ଦରକାର ବା ବେଶୀ ଭାଲିମ ଦରକାର ସେ କାମପାଇଁ ବେଶୀ ମଜୁରୀ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମିଳିବା ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଅଦ୍ୟାପି ଚଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶୀ ପଇସା ନାହିଁ, ସେ କାମ ନ ହେଲେ ଯଦି ନ ଚଳେ, ତେବେ ତାହା କରୁଥିବା ଲୋକକୁ ଗ୍ରେଟ ନଜର କରାଯିବ କାହିଁକି ? ପାଠୁଆ ଲୋକ କମ୍

ରାଜଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଖଟାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଶାଦୂରପ ଫଳ ହୋଇନାହିଁ କାହିଁକି ?

ସଂସ୍କାରକ ପାରୁନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? —

ସାଧାରଣତଃ ଏହାର କାରଣ ଦିଆଯାଉଛି ଯେ, ଜାତି-ଭେଦ ବଡ଼କାଳର କୁସଂସ୍କାର, ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଯୋଗାଉଛନ୍ତି ହୋଇ ଯାଇଛି, ଲୋକେ ଅତି ଭାବରେ ଏହାକୁ ମାନ ଚଳୁଛନ୍ତି । ପୁଣି କୁହା-ଯାଉଛି, ହିନ୍ଦୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ; ନିଜର ପ୍ରଥା ଓ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅତି ଭାବରେ ଧରି ରଖେ । ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଜାତିଭେଦ ସମର୍ଥକ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ପଛକୁ ରଖି, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଦରକାର ।

ଜାତିଭେଦ ଯେଉଁମାନେ ଉଠାଇବାକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେ ଖାଲି ଜାତିଭେଦ ଉଠାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବାହାରେ ବା ଉପରେ ରଖୁଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବେଦ, ଉପନିଷଦରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ତୁଣ୍ଡରେ ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତିର ବଢ଼େଇ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରକୃତ କା ମର୍ମର ଆଲୋଚନା ନାହିଁ, କି ତଦନୁସାରେ ନିଜର ଆଚରଣ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବାହାରର ପ୍ରଭାବରେ ଏତେ ପ୍ରଭାବିତ ଯେ, ନିଜର ମିତ୍ର, ରୁଷି ଓ ଦେବତାଙ୍କୁ ଚ୍ୟୁତି ବା ପ୍ରତ୍ୟୋଜନ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମକୁ ଧରି ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖିରପ୍ରାୟ ଓ ପ୍ରାଣକୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ଏପରି ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଆଦରରେ ଅଗ୍ରବ ଦୃଷ୍ଟ ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟ ଶୁଣିବାକୁ ବି ଆଗ୍ରହ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଶୁଣିଧାରିବା ପରେ ମନରେ ସଂଶୟ ଜାତ

ହେଉଛି,—ସଂସ୍କାରକ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ସେପରି କଲେ ଧର୍ମ ବୁଝିଯିବ ପରା ! ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତି ମୁସଲମାନ ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ଚାନ୍ଦନାରେ ଟିକିଏ ମାସ ବଞ୍ଚିଛି ସେତକ ବି ଲୋପ ହୋଇଯିବ ପରା ! ପିତୃ-ପୁରୁଷ ନରକରେ ପଡ଼ିଯିବେ ପରା ! ଏହି ଭୟରେ ଦେଶର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କର ଉପଦେଶକୁ ବି ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲ ପରି ରହିଯାଉଛନ୍ତି । ନିଜର ପରମ୍ପରା ଛାଡ଼ି-ଯାଉଥିବାରୁ ଏମାନେ ନିଜେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେଉନାହାନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ଏ ବିମୁଦ୍ଧ ଭାବ ବୁଝିନପାରି ସଂସ୍କାରକମାନେ ସନ୍ଦେହ କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥହୀନ ଭୟରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ଏ କଥାର ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ପରେ କରାଯିବ ।

ଅତୀତରେ ଅବଶ୍ୟାସ

ଏଠାରେ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିଲେ ହେବ ଯେ, ଜାତିଭେଦ ଯୋଗୁଁ ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥର ଇଚ୍ଚରବିଶେଷ ହେଉନାହିଁ । ଗାଁ-ଗହଳରେ ଜାତିଭେଦର ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିସର ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ, ଯେ ଯେତିକି ଉଚ୍ଚ ଜାତି ସେ ସେତିକି ଦରିଦ୍ର ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ସେହି ପରିମାଣରେ ସନ୍ତୋଷ ବା ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଛି । ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ବରଂ ତାହା ଥିଲେ, ଛୋଟକୁ ବଡ଼ କରିବାରେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ-ସିଦ୍ଧି କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ରହନ୍ତା । ଶିବାଜୀ ଶୁଦ୍ର ଥିଲେ ; ତାଙ୍କୁ କ୍ଷୟିୟ କରିବାରେ ସେ କାଳରେ ୫୦ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା ; ରାଜକୋଷ ଧିକାରୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ; ତେଣୁ ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ଲୁଟ୍‌କରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି

ଇଂରେଜ ପ୍ରସାରରେ ଉଷ୍ମ ହୋଇଥିବା ଇତିହାସରେ ଲେଖାଅଛି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ତ ସମସ୍ତ ଜାଣନ୍ତି, ପୂର୍ବ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ଅନେକ ରାଜା ଷଷ୍ଠିୟ ନ ଥିଲେ । ଲୋକ କହୁଛନ୍ତି, କିଏ କରଣ ଥିଲା ତ କିଏ ମାଳୀ ଥିଲା, ନେହେ ନେହେ ପୁଣି ଥିଲେ ଚଷା, ସଅର, ଭୂପା, ବଞ୍ଚାଳ, ଗଣ୍ଡ ଓ କନ୍ଧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରସ୍କୃତ ହେବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଷଷ୍ଠିୟ କରିଦେଲେ ବୋଲି ଆଧୁନିକ ଇଂରେଜଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବହିରୁ ପଢ଼ିଛନ୍ତି । ଶିବାଜୀ ବା ଏ ରାଜାମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଯୋଗ୍ୟ ବା ସମର୍ଥ ଥିଲେ ବୋଲି ଯେ ଏମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଜାତି କରାହୋଇଥିଲା ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ମନାଇବା ସଜାଣେ ଯାଗ, ହୋମ, ଅତିଥିବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା, ସେ କଥାକୁ ଆଜିକାଲି ଲୋକେ ଆଗ ଘେନୁ ନାହାନ୍ତି, ବୁଝାଇଦେଲେ ମୋଡ଼ିଉଡ଼ି ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରୁଛନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ ନିଜ ଅନ୍ଧାର ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ।

ଦିଅଁ ଗଢ଼ ଗଢ଼

ସେ ଯାହା ଦେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଜାତିଭେଦର ପ୍ରଧାନ ଆଦାତ ଦେଉଛି ମନ ଉପରେ—ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକ ସମସ୍ତ ଦେଉଛି, ତାହାର ଗୋଟାଏ କ'ଣ ମୌରସୀ ସମ୍ପତ୍ତି ହାତରୁ ଖସି ଯାଉଛି ପରା ! ମାତ୍ର ଜାତିର ଲୋକର ମନରେ ଖୋର ବଢ଼ିଛି ଯେ, ତାହାର ଗୋଟାଏ କ'ଣ ନ୍ୟାୟ ପାଉଣା ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକେ ପାଞ୍ଜି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଣେ ସଂସ୍କାରକମାନେ ବି ଆଦୃଷ୍ଟ ଏକ ବସ୍ତ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ଦିଅଁ ଦେଉଳରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଧରି ବସୁଛନ୍ତି, ହରିଜନ ଦେଉଳରେ ପଶୁ । ହରିଜନର ଏପରି ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଯେ,

ତାହାର ଦେଉଳକୁ ଯିବାକୁ ବଳ ନାହିଁ କି ବେଳ ନାହିଁ । ସଂସ୍କାରକମାନେ ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବା ନାମରେ ହରିଜନର କୌଳିକ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଯାଉଛନ୍ତି । ଏବେ ସାଆନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କାହୁଁସା ଧରଣ କଲେଣି ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୁଲ ବାଉଁଶିଆ ବୁଣିବା ଫଳରେ ହାଡ଼ି ଓ ଉମ ହାତବାନ୍ଧି ବସିବାର ଆଶଙ୍କା ହେଲଣି । ଦୁଃଖୀଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ସେମାନେ ସମାଜରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅସହାୟ ହେଉଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୃତରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ, ଜାତି-ଭେଦ ଯେତେ ବାଣ୍ଟିଲେ ହେଲେ କ'ଣ ପେଟ ପୂରିବ ?

ସଂସ୍କୃତିକୁ ଧରି ସଂସ୍କାର କର

ଚିନ୍ତାଗ୍ରାମ୍ୟର ବିଭ୍ରାଟ ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଲୋକସାଧାରଣ ଯେପରି ବୁଝିବେ ସେପରି ଏ ସମସ୍ୟାର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ବୈଦେଶିକ ଯୁକ୍ତି ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ଏ ଦେଶରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ପଶିଛି । ତାହା ଯେପରି ମନ୍ତ୍ରର ଗତିରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି, ସେ କଥା ଦେଖି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଦୁଃସାହସିକତା ହେବ । ସାହେବ ହେଲେ, ନକଲି ହେବା ନା ଅସଲ ହେବା ତାହା ବି ବରୁଣ୍ୟ ।

ଦେଶର ଶାନ୍ତିରେ ଦେଖି ଲୋକେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବେ । ଏ ଦେଶର ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମନକୁ ଯୁଗର ଡାକ ଶୁଣାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆମ ଚିରନ୍ତନ ସଂସ୍କୃତିର ମାଧ୍ୟମରେ । ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ମୁକ୍ତି, ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସମାନକୁ ମୂଳଦୁଆ କରି ବର୍ତ୍ତମାନର ସମାଜର ସଂସ୍କାର କରିବା ଆଦୌ ଅସଂଭବ ନୁହେଁ । ପୁରାଣ ନାମ

ଶୁଣିଲେ ଅନେକ ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଅଶାନ୍ତକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଡାକରା ଦେଉଛି; କହୁଛନ୍ତି ‘ଭଡ଼ାଜାହାଜରେ ଚଢ଼ି ଆଗେଇଲାବେଳେ, ଆମେ ଆମର ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ୫୦୦୦ ବର୍ଷ ପଛକୁ ଫେରିବା ? ଏହା ବଦ୍ଧପାଗଳର ପ୍ରଳାପ ।’

ଦେଶର ଅଣୀ ଭାଗ ଯଦି ପାଗଳ, ତେବେ ଯେଉଁ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ନିଜକୁ ପ୍ରିୟ-ମସ୍ତିଷ୍କ ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପାଗଳାଗାରଦଳକୁ ଟଣାଦେବାର ସେ ଆଶଙ୍କା ଅଛି ! ଯାହା ଯେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ଗାଡ଼ି ସେହିଠାରେ ରୋକିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯାହା ମଙ୍ଗି ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ପଶିଯାଇଲେ ସିନା ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ଜୋର୍ରେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବ । ଅବଶ୍ୟ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯାହାକୁ ମଙ୍ଗାଇବାକୁ ହେବ । ଆମ ଦେଶର ଅନେକ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିରେ ପୁରଣ ପୁରର ପାଖାପାଖି ଅଛନ୍ତି । ବହୁକାଳର ବ୍ରତ ମହୋତ୍ସବ ନିତ୍ୟ ନୂତନଭାବେ ଚାଲିଛି । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଓ କୁମ୍ଭମେଳା ପ୍ରଭୃତିର ଭିଡ଼ ଏତେ ବଢ଼ୁଛି ଯେ, ଲୋକେ ମାଡ଼ିଚକଟି ହୋଇ ମରୁଛନ୍ତି । ଯୌବନରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ାଇ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଉତ୍ତର ବୟସରେ ଏହି ଭିଡ଼ିରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବଡ଼ ଦ୍ଵାଜମାନେ ଯେଉଁ ନିରର୍ଥକ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ମାଡ଼ିଛନ୍ତି ତାହା ଦେଖି ପିଲାଙ୍କୁ ଯେତେ ହସ ମାଡ଼ୁଛି ସେହି ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପିଲାଦିନେ ବି ସେତିକି ମାଡ଼ୁଥିଲା । ଶୁଷ୍କପତ ବଜେଇ ପ୍ରସାଦ ‘ଗ୍ରାହଣ’ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଧୋଉଥିଲେ, କୁମ୍ଭ ମେଳାରେ ବୁଡ଼ି ପକାଉଥିଲେ, ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ମଧ୍ୟ, ବିଶ୍ଵାସ ନ ଥିଲେ ବି ଗାର୍ବରେ ପାଣି ମୁଦିଏ ଛୁସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏ ଲୋକଙ୍କ ବି ଜୀବନର ଗତି ବଦଳାଇ ସାର ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ ହେଉଛି । ଏ ସବୁ କ’ଣ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଅସଦ୍‌ଘଟକାର

ପ୍ରକାଶ ? ତଥା ପଡ଼ଣି ବେଳେ, ରଥ ଟଣାବେଳେ ପିଲପିଲ,
 ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ା ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଶବ୍ଦକର୍ଷା ଭୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି, ତାହା
 ତ ଦେଖୁଥାଏ ; ଯେଉଁମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଜାଣୁଥିବ,
 ଆଜିକାଲି ଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିରରେ ବେଶୀ ଭଡ଼ା ହେଉଛି ; ଲଙ୍ଗରାଜ
 ମନ୍ଦିରରେ ଶିବରାତ୍ରି ଯିବା ପୂର୍ବଠାରୁ ବହୁ ଅଧିକ ଡେଇଁ
 ହେଉଛି । ସଂଗପ୍ତ ହୁଏ, ଏ ଆପାତନରୂପକ ଡିପ୍ଲୋମା ମୂଳରେ
 କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଅଛି ପରା ! ତା ନ ହେଲେ ଏ ସବୁ, ଏ କାଳର
 ପ୍ରତିଲେଖରେ ଚାଲୁଛି କିପରି ? ଏ ସଂଗପ୍ତ ଦୁଇ କରିବାକୁ ହେଲେ
 ଧୀର ହିଁର ଭାବରେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଆଲୋଚନା କରି ଆମ
 ସଂସ୍କୃତିର ଦୃଶ୍ୟକୁ କେଉଁଠାରେ ଅଛି ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ
 ହେବ ଓ ସେପରି ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଯାଇ ମୂଳ ଚଣ୍ଡୀକୁ ରଖି
 କେଉଁଠି କିପରି କାଟକ୍ଟାଣ୍ଡ କଲେ ଚଳିବ, ତାହା ଜଣାପଡ଼ିବ ।
 ଯୁଗର ପ୍ରୟୋଜନରେ ସ୍ଥୂଳଧର୍ମର କାଟକ୍ଟାଣ୍ଡ ଏ ଦେଶରେ
 ନୁହେଁ ।

ହିନ୍ଦୁ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରେ

ଏ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ଆଉ ଯାହା ଦୋଷ ଥାଉ ପଛେ,
 ଧର୍ମଶାଳିନତା ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ତାହା ରୋଗପରି
 ସମାଜକୁ ଗ୍ରାସ କରିଛି ତେବେ ରୋଗ ଭଲ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ
 କରାଯାଉ, ରୋଗୀକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ନ କରି । ଦେଶ କାଳ
 ପାତ୍ରକୁ ବୁଝି ଆରୁର ବିରୁଦ୍ଧର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପଛେ ଏ
 ଦେଶରେ ବହୁ କାଳରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କାଳର ପ୍ରୟୋଜନରେ ଅତି
 ଶୀଘ୍ର ସଂସ୍କାରମାନ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ
 ଉଦାହରଣ ଦେବ । ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ମୈତ୍ର ଓ ଯବନମାନେ ପଶି

ନାଶ୍ୟର୍ଥେ କଲେ । ଦୃଢ଼ ନାଶ ସମାଜଭ୍ରଷ୍ଟା ହେଲେ । ଏଥିରେ
 ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ମୁନି ରାଜିମାନେ ସେତେବେଳର ମୁନିସଭା
 ଦେବଳଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଗିଲେ । ଦେବଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ଦେଲେ—ଏଇ ନାଶମାନଙ୍କୁ ପାରିତଲ ଘରକୁ-ଫେରାଇ ଆଣ ।
 ମାସିକଆ ଲୁଗା ପଡ଼ିଲେ ନାଶର ଶୁଦ୍ଧି ହୋଇଯିବ—‘ରଜସା
 ଶୁଦ୍ଧ୍ୟତେ ନାଶ’ ; ଯଦି କାହାର ପେଟରେ ପିଲା ଅଛି, ତେବେ
 ପିଲା ଜନ୍ମ ହେଲାଯାଏ ଗର୍ଭିଣୀକୁ ଅଲଗା କରି ରଖ । ପିଲା ଜନ୍ମ
 ହେଲା ପରେ ପିଲାକୁ ମେଳି ଘରେ ଦେଇ ନାଶକୁ ପୁଣି ଗ୍ରହଣ
 କରାଯାଇପାରେ । ଏପରି ଉଦ୍ଦାରକା ସ୍ମୃତିମାନଙ୍କରେ ଥିବାଠାରେ
 ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଆଉ କେଉଁ ଉଚ୍ଚ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭାଳି ନ
 ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଶକ୍ତିରେ ହେବା
 ଉଚିତ ।

ଧାର୍ମିକ ଜନସାଧାରଣ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ

ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜାତିଭେଦ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ବିଚାର ଏ
 ପୁସ୍ତକରେ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ଆଜି ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ
 ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି ସେପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବେ
 ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ଓ ଯଦି ହୋଇଥିଲା ତାହା କି
 ଶକ୍ତିରେ ହୋଇଥିଲା, ଦେଖି ବୁଝି, ବର୍ତ୍ତମାନର କାଳ ଓ ପାତ୍ରରେ
 କ’ଣ କରିବା ଉଚିତ ଓ କିପରି କରିବାକୁ ହେବ ତାହାର ସମ୍ୟକ୍
 ଆଲୋଚନା ହେଲେ ଯାଇ ଜାତିଧର୍ମମାନ ଓ ସଂସ୍କାରକ ଉଦ୍ଭାବକର
 ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁବିଧା ହେବ । ଏହି ବିଷୟ ଯଥାଯଥ ଭାବେ ଚର୍ଚ୍ଚା
 କରିବାର ପାତ୍ର ମୁଁ ନୁହେଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବେଶିକା
 ପାତ୍ର କରିନାହିଁ ବୋଲି ନିଜେ ଭଲକରି ବୁଝୁଛି । ଉତ୍ତରରେ

ସାଗର କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବାବେଳେ ଏକକିମାତ୍ର ଭରସା ଯେ, କୂଳରେ ଚାହିଁଥିବା ସମର୍ଥ ନାହିଁକିମାନେ ଉତ୍ତମାନୁବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଧସେଇ ପଡ଼ିବେ — ଅବଶ୍ୟ ସଦୃଶ ଏ ଉଦ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଥାଏ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଏ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି, ତାହା ସଦୃଶ ସବୁ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ଧାର୍ମିକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ ।

ଏ ପୁସ୍ତକରେ ତଥ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ଦିଆଯାଇଛି, ତାହା ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତଥ୍ୟ ପରି ଦିଶିଛି । ଏହା ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରେ । ଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱ ଗୁଡ଼ାରେ ନିହିତ ଓ ଏକ ବିଷୟ, ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏକରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯୁଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଏଠାରେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେବ । ଉତ୍ତରାବତୀରେ ଅଛି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଦ୍ରମୁନିକୁ ମାରୁଥିଲେ । ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ଏଥିରୁ ବାହାର କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସେତାଯୁଗରେ ଶୁଦ୍ରମାନଙ୍କର ତପସ୍ୟା କରିବାର ଅଧିକାର ନ ଥିଲା ; ଥିଲେ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶୁଦ୍ରମୁନିକୁ ମାରୁଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଶମ୍ଭୁକ ରାଜାଙ୍କର ଓ ତାଙ୍କ ତପସ୍ୟାର ପଳାର ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଷୟରେ ରାମାୟଣରେ ଯାହା ଲେଖାଅଛି ସେଥିରୁ ପରିଷ୍କାର ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ତାଙ୍କଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସ୍ୱଭାବ ନ ଥିଲା; ସେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ କରି ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ ଟେକି, ଦେବତା ହୋଇଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ଏହା ଘୋର ତାମସିକ ବୃତ୍ତି — ଶୁଦ୍ରବୃତ୍ତି । ତେଣୁ ଶୁଦ୍ରାମୁନିର ପାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବା ଦେଖି ନୁହେଁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁନିଠାରେ ଶୁଦ୍ରର ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ଶମ୍ଭୁକକୁ ମାଇଲେ ବୋଲି ଧରିବା ସଂଗତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି —

ମନୁସଂହିତାର “ଶୁଦ୍ରାଣାଃ ବ୍ରହ୍ମଲଜ୍ଜିନଃ”କୁ ଅର୍ଥ କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମକୃଷ୍ଣନ୍ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଶୁଦ୍ରମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣକାମ କରିବା ମନୁ ପସନ୍ଦ କରିନାହାନ୍ତି । ମନୁସ୍ମୃତି, ଅନ୍ୟ ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଏ ବିଷୟରେ ଯାହା ଲେଖା ଅଛି ତାହାର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟରେ ଅର୍ଥ କଲେ, ଉପରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେବ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭାବ ନ ଥାଇ ଖାଲି ଚିତା ପଇତା କରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶୁଦ୍ରସଙ୍ଗେ ସମାନ । ସେହିପରି ପରାଗରରେ ଅଛି, ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅନେକ ଦୋଷ ଥିଲେ ବି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ; ଶୁଦ୍ରର ଅନେକ ଗୁଣ ଥିଲେ ବି ସେ ଶୁଦ୍ର । ପଡ଼ିଦେଲମାସେ ଏ କଥାର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ବାହାରୁଛି, ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଅନେକ ବାକ୍ୟ ପରାଗର ସଂହିତାରେ ମିଳିବ । ପରେ ଏହିପରି କେତେ କଥା ପରାଗର ସଂହିତାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଛି । ସେସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମନେ ଦେଉଛି, ଉପରୋକ୍ତ କଥାର ମର୍ମ—ବ୍ରାହ୍ମଣର ବହୁତ ଗୁଣ ; କେତେକ ଦୋଷ ଅଛି ବୋଲି ତାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବ ନାହିଁ ; କାରଣ ଏ ଦୋଷ ସବୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଅନେକ ଗୁଣ ଅଛି । ସେହିପରି ଶୁଦ୍ରର ଅନେକ ଗୁଣ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତ ପାଇବାକୁ ହେଲେ, ଆଦୂର ଗୁଣ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣନାମଧୀରା ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାଉଁ ସେମାନେ ସିନା ଶୁଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବିଶେଷ ଫରକ ଜଣାପଡ଼ିନାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅସଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା କି କଷ୍ଟ ତାହା ବଶିଷ୍ଠ-ବଶ୍ମାମିତ୍ର ସଂବାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ତାହା ଥିଲେ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାହା ନ ଥାଇ ଖାଲି ଚିତା ପଇତାବାଲାଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ “ବ୍ରାହ୍ମଣବ୍ରୁବଃ” ଅର୍ଥାତ୍ ନାମମାତ୍ର

ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ମାତ ବୃତ୍ତିରେ ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଚଣ୍ଡାଳଠାରୁ ଅଧମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ଏହିପରି ଖାଲି ଯେ ଏକ ବସ୍ତୁରେ ବର୍ତ୍ତନ୍ନ ମତ ଅଛି ତାହା ନୁହେଁ, ଏକ କଥାର ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ବି ହୋଇପାରେ । ଏ ଯୁଗକୁ ଯାହା ଭଲ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରିଛି, ମୁଁ ସେହିପରି ନଜର ଦେଇଛି ଓ ଶାସ୍ତ୍ର-ବାକ୍ୟର ଯୁଗୋଚିତ ଅର୍ଥ ଖୋଜିଛି । ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ମନେ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ, ସେମାନେ ନିଜ ମତ ପ୍ରଖ୍ୟାପନ କରନ୍ତୁ । ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଯାହା ମୁଁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଦାବୀ କରିବାର ଔଚିତ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ମୋର ଏତିକି ମାତ୍ର ଆଶା, ଏ ବସ୍ତୁରେ ଅଧିକାଂଶମାନେ ଚିନ୍ତା ଚଳାଇବାର ସାମଗ୍ରୀ ପାଇବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମିଶ୍ର

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜାତିଭେଦ

ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା

ଆମ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ପ୍ରମାଣକୁ ଧରିଲେ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତା ବହୁ ପୁରାତନ । ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣରେ ଏହାର ବହୁସ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ବର୍ଷ ବୋଲି ଧରାଯାଇଛି । ମିଶର ଓ ବେବିଲନ୍ ସଭ୍ୟତାର ଏହା ସମସାମୟିକ । ଏଇ ଦୁଇ ସଭ୍ୟତାର ଆଉ ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ । କାଳର ଉତ୍ଥାନପତନରେ ଏଇ ଦୁଇଟି ଲୀନ ହୋଇଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତା ଅତ୍ୟାଧି ବଳୁଆ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଗତିବାଦୀ, ଅନ୍ଧାର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ଉଠୁଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତାର ସନାତନତ୍ୱ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଚୁଆନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତିର ଅକାଟ ଜୀବନ

ଅବଶ୍ୟ ବେଦ ସମୟରେ ଏ ସଭ୍ୟତାର ରୂପରେଖ ଯାହା ଥିଲା ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇନପାରେ । କାଳ ଓ ପାତ୍ରକୁ ରୁହିଁ ସଭ୍ୟତାର ରୂପାନ୍ତର ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଅସଲ ମନ୍ତ୍ର ସେହିପରି ରହିଛି । ଧାରବାହିକ ଭାବରେ ବିଦେଶୀ ଲୋକେ ଆସି ଭାରତକୁ ଲୁଟି ଦଖଲ କରିଛନ୍ତି ; ନିଜର ସଂସ୍କୃତି ଏ ଦେଶରେ ରୂପି ଦେବାକୁ କମ୍ ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହାନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ଦେଶକୁ ଦଖଲ କରି ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପାରିନାହାନ୍ତି ; ଏଠା ଲୋକଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବଦଳାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଜେ ବଦଳିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନେକେ ହିନ୍ଦୁ

ସମାଜ ଭିତରେ ନଜେ ସାମିଲ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ମୁସଲମାନଙ୍କ ପରି ଯେଉଁମାନେ ନଜର ଧର୍ମକୁ ଅସ୍ମୁଣ୍ଡ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁର ଶକ୍ତିମାତା ଓ ଆରୁର ବ୍ୟବହାର ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଇଂରେଜ, ଧର୍ମ, ଶକ୍ତିମାତା ଓ ଆରୁର ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖିବାକୁ ଯାଇ, ଶେଷରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନଜେ ଆଡ଼େଇ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତି ବା ଧର୍ମର ଏ ଅଭୂତ ଶକ୍ତି ବାହାରର ଲୋକେ ସହଜରେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏ ଯୁଗରେ ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ସଂସ୍କାରକ, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମୂଳୋପାଟନ କରିବାକୁ ଯାଇ ନଜେ ଉତ୍ପାଟିତ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ଛୁଟିକି କରି ଦୂରରେ ଫୋପାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇଛି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ନେଇଛି । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜୀବହିଂସା ଓ ଜାତିଭେଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲୋକମତକୁ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଦଶ ଅବତାର ଭିତରେ ପୁରାଇ ପୂଜା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ତଳେ । ରାମମୋହନଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ନାମରେ ସିନା ନାହିଁ, ଆଉ ପୁରୁଷର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ଏ ପୁରୁଷର ଶିକ୍ଷିତ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବୁଦ୍ଧ-ତଳନରେ ବିଶେଷ କ'ଣ ପାଏଁକ୍ୟ ଅଛି ? ଆଜି ସହରରେ ରହୁଥିବା ସବୁ ହିନ୍ଦୁ ଶକ୍ତିମାତାରେ ବ୍ରାହ୍ମ ବୋଲି କହିଲେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ-ଆଡ଼ୁ ଆପଣ ହେବ ନାହିଁ ।

ଅପର ପକ୍ଷେ ଚୀନ ଓ ଜାପାନର ଲୋକେ ନାମକୁମାତ୍ର ବୌଦ୍ଧ, କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଅହିଂସା ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ମାଂସାଶୀ ; ଏଣୁ ଅ, ହିଂସା ମଧ୍ୟ ଖାଦ୍ୟମାଂସର ତାଲିକାଭୁକ୍ତ । ଆମ ଦେଶରେ

ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଲେପ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ‘ଶାବେ ବୟା’ ଏତେ ପ୍ରକଳ
ଯେ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୃଗମାଂସ ମଧ୍ୟ
ଅମେଧ୍ୟ । ଆମପରି ଯେଉଁମାନେ ମାଛମାଂସ ଖାନ୍ତି ସେମାନେ ବି
ମାନନ୍ତି, ତାହା ନ ଖାଇଲେ ଭଲ * । ହିନ୍ଦୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପାରିନାହିଁ,
ବିଜେତାର ଦର୍ପ ଓ ଦୁର୍ବଳର ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ଦେଇଛି,
ତଥାପି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜେତା, ନିଜର ଭାଷା, ଶକ୍ତିମାତି ଓ ଧର୍ମ, ଏ
ଦେଶରେ ଲଦିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଜେ ପରାଭୂତ ହୋଇଛି ।

ଆମ ଧର୍ମର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ

ଏହାର କାରଣ ବିଶେଷ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କରିବାର
ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । କେବଳ ଏତିକି କହିଲେ ହେବ ଯେ, ହିନ୍ଦୁ
ଧର୍ମର ସନାତନ ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ସେ
ତତ୍ତ୍ୱ କ’ଣ, ତାହା ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଏଠାରେ ଖାଲି ସୂଚାଇ ଦିଆ-
ଯାଇପାରେ ।

ଇଂରେଜରେ ଧର୍ମ (Religion) ବୋଲି ଯାହା ବୁଝାଯାଏ
ଆମ ଧର୍ମ ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗରେ ତହିଁରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ।
ଶ୍ରୀଷ୍ଟିପ୍ତାନ ଓ ଇସ୍ଲାମ୍ ଉଭୟ ଧର୍ମରେ ପରମେଶ୍ୱର, ଉପରେ
କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କୁ ଠିକ୍ ଜାଣରେ ତଳାଇବାକୁ ସେ ପୃଷ୍ଠ
ବା ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଉଛନ୍ତି । ସେଇମାନଙ୍କ ଶାସନରେ ରହି ଶ୍ରୀଷ୍ଟିପ୍ତାନ
ଓ ମୁସଲମାନ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ବା ନିଗ୍ରହ ପାଇବ । ସେଇ
ଆଶାରେ ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ତଳବାକୁ ହେବ । ଆମ ଧର୍ମରେ
ମଧ୍ୟ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କାହାର କାହାର ଅଛି : ନାରାୟଣ କ୍ଷୀର

* ନ ମାଂସଭକ୍ଷଣେ ଦୋଷୋ ନ ମଦ୍ୟେ ନ ତନ୍ମେଥୁନେ
ହୃଦ୍ଭିରେଷାଭୁତାନାଂ ନିବୃତ୍ତିସ୍ତୁ ମହାସଲା ॥

ସମୁଦ୍ରରେ ଅନନ୍ତ ଉପରେ ଶୟନ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ବା ଇଚ୍ଛାରେ ସଂସାର ଚଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷିଆନ୍ ଓ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମରେ ଶିଶୁରକୁ ଯାହା ବୋଲି କଲ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ତାହା ଯେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ସେ ଆଉ ଶ୍ରୀକ୍ଷିଆନ୍ ବା ମୁସଲମାନ ବୋଲାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଶିଶୁରଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ପିଣ୍ଡୁଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଯେ ଖାଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ, ସେମାନ୍ କ୍ୟାଥୋଲିକ୍‌ମାନଙ୍କର ଏବେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ଧତି ବାହାରିଛି, ପିଣ୍ଡୁ-ଶ୍ରୀଷ୍ଠଙ୍କ ଜନ୍ମଦାସୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମେରୀ ସ୍ୱଦେଶରେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ବୋଲି ଯେ ନ ମାନିବ ସେ ସେମାନ୍ କ୍ୟାଥୋଲିକ୍ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବ ନାହିଁ । ଏପରି କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସରେ ହିନ୍ଦୁ ବରା ନୁହେଁ । ଶିଶୁର ଶୀରସମୁଦ୍ରରେ ଶୋଇ ରହିଥିବା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଶିଶୁର ରୂପରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଶିଶୁରଙ୍କ ବିଷୟରେ ନାନା ମତବାଦ ଚଳୁଛି ; ସେଥିରୁ କୌଣସିଟା ମାନିବା ନ ମାନିବା ଲୋକର ରୁଚି ଉପରର କଥା । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଏଥିରେ ନାହିଁ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲୁଥାଉଁ, ସେମାନଙ୍କର କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଅଁରେ ବିଶ୍ୱାସ ବା କାହାଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ସେ କଥାରେ ବିଶେଷ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ପିଣ୍ଡୁ ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କ ଅବତାର ବା ପ୍ରଜାତ ବୋଲି ମାନିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟପୀର ପାଲ ହୁଏ ସେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ସ୍ୱୟଂ ମହମ୍ମଦ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଛି । ପାଲରେ ଅଛି “ମକୁଆ ସହରେ ଛୁଲ ସତ୍ୟନାରାୟଣ” । ତାକୁ ମକ୍କେଶ୍ୱର ମହାଦେବ ବୋଲି କେହି କେହି ହିନ୍ଦୁ କହନ୍ତି । ଆଲ୍ଲାପନିଷଦ୍ (ଅଲ୍ଲା + ଉପନିଷଦ୍) ବୋଲି ଖଣ୍ଡେ ଉପନିଷଦ୍ ବି ଲେଖା ହୋଇଛି । କଟକର କଦମ୍ବରସୁଲ

ଏ କାଳପଦ୍ମର ବୋଧାତ୍ମକ ସାହେବଙ୍କ ଦର୍ପଣରେ ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନଙ୍କ ହାତରୁ ପ୍ରସାଦ ଖାଉଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ଓ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଯେପରି ପୂଜା ହେଉଛି, ସେପରି ଯଦି କୌଣସି ହିନ୍ଦୁ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ବା ଚନ୍ଦ୍ରପୂଜା କରେ ତେବେ ସେ ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପବାନ୍ ଶିଶୁରରେ ବିଶ୍ୱାସ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିମାପୂଜା ଆମ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । କାଷ୍ଠ, ପାଷାଣର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଦିଅଁ କଳ୍ପିତ ହେଉଛନ୍ତି, ତାକୁ ଶ୍ରବଣେ ଦିଅଁ, ନ ଶ୍ରବଣେ କାଠ ପଥର । ଅସଲ ହେଉଛି ମନର ଶ୍ରବ । ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା କଲେ ସେ କାଠ, ପଥର, ଚରୁ, ତୃଣ, କୁକୁର, ଗାଈ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚଣ୍ଡାଳ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଅଛନ୍ତି * ।

ଆମ ଭଗବାନଙ୍କର ପାଣି ଅନ୍ତର ନାହିଁ

ଖାଲି ଭଲ ମଣିଷଙ୍କଠାରେ ଯେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି, ବାପ ତାକୁ ସୁଖ ପା'ନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣ, ଯେଉଁଥିରେ କି ଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ସେଥିରେ ଅଛି, “ମା ! ତୁ ସୁକୁଚବନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପାପାତ୍ମା ଘରେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଉଚ୍ଚମନା ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବୁଦ୍ଧି, ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଘରର ପିଲାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଇଚ୍ଛୁଭୁଭବରୂପେ

* ନ କାଷ୍ଠେ ବିଦ୍ୟତେ ଦେବୋ ନ ପାଷାଣେ ନ ମୃଗମୟେ
 ଭବେହି ବିଦ୍ୟତେ ଦେବପ୍ରସାଦ୍ ଭବେହି କାରମ୍ଭେ ।

ପ୍ରକାଶିତ ହେଉ । ତୋଠାରେ ଆମେ ପ୍ରଣତ ହେଉଛୁ । ତୁ ଲୋକକୁ ପାଳନ କର ।” ଭଲ ମନ କାହାକୁ ସୃଷ୍ଟିର କର୍ତ୍ତା ଗୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଭଗବାନ୍ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛନ୍ତି—ଏହି ଜ୍ଞାନ ଯାହାର ମନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ସେ ହିଁ ସନାତନ ଧର୍ମର ମୂଳ ବୁଝିଛୁ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ବୁଝେ * । ସୃଷ୍ଟିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଇଛନ୍ତି, “ଧର୍ମର ସାରକଥା କହୁଛି ଶୁଣ, ଓ ଶୁଣିକରି ମନରେ ଘେନ । ନିଜ ପ୍ରତି ଯାହା ଶରପ ବୋଲି ବିଶ୍ୱରୁଚ୍ଛ, ତାହା ନିଜ ଶସ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆଚରଣ କରନାହିଁ †† ।” କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ମିତ୍ରସ୍ତବ ରଖିବା, ଅପରକୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା ଓ (ଯଥାସାଧ୍ୟ) ଦାନ କରିବା ହିନ୍ଦୁର ସନାତନ ଧର୍ମ” ।

ସୃଷ୍ଟିରେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା

ଏହି ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ହିନ୍ଦୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କଳ୍ପନା କରିଛି । ହିନ୍ଦୁ ସୃଷ୍ଟିକାର ଧର ଯାହାକୁ ସଦାଶିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଛି ।

† ଯା ଶ୍ରୀଃ ସ୍ୱୟଂ ସୃକୃତନାଂ ଭବନେଷ୍ୱଳକ୍ଷ୍ମୀଃ
ପାପାହନାଂ, କୃତଧର୍ମାଂ ହୃଦୟେଷୁ ବୁଦ୍ଧି,
ଶ୍ରଦ୍ଧା ସତ୍ତ୍ୱାଂ କୁଳଜନ ପ୍ରଭବସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ତାଂ ହ୍ରାଂ ଗତସ୍ତୁ, ପରପାଳୟ ଦେବି ବିଶ୍ୱମ୍ ॥

* ଭଗବାନ୍ ବାସୁଦେବୋହୁ ସର୍ବଭୂତେଷ୍ୱବହୃତଃ
ଏତଜ୍ଜ୍ଞାନଂ ହୁ ସର୍ବସ୍ୟ ମଳଂ ଧର୍ମସ୍ୟ ଶାଶ୍ୱତମ୍ ॥

†† ଶ୍ରୀମୁଖାଂ ଧର୍ମସର୍ବସ୍ତଂ ଶ୍ରୀହ୍ରୀ ଗୁପ୍ୟବଧାର୍ଯ୍ୟତାମ୍
ଆତ୍ମନଃ ପ୍ରତିକୂଳାନି ପରେଷାଂ ନ ସମାଚରେତ୍ ।—ଦେବଲସ୍ତୁତଃ

* * ଆତ୍ମୋହଃ ସର୍ବଭୂତେଷ୍ୱକର୍ମଣା ମନସା ଗିଗ୍ଘ
ଅନୁଗ୍ରହସ୍ତ ଦାନସ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱାଂ ଧର୍ମଃ ସନାତନଃ ।

ତାହାର ସମସ୍ତ ଭଗବାନ । ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେବାକୁ, ନିଜର ଅନ୍ତରକୁ ପବନ କରି ସେହି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ସେଇ ଗୁଣସମସ୍ତକୁ ନିଜ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହିନ୍ଦୁର ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପୂଜା, ସ୍ତୁତି, ତପସ୍ୟା ଓ ଧ୍ୟାନ । ଏହି ସାଧନରେ ସେ ନିଜର ମନ, ବୃତ୍ତି ଓ ଆଚରଣକୁ ମାର୍ଜିତ କରେ ଓ ଏହିପରି କରୁ କରୁ ମନରୁ ସମସ୍ତ ସୁଦୃଢ଼ା ଦୂର କରି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ ଭିତରେ ବା ନିଜଠାରେ ଦେଖେ । ମନ ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲେ କୁକୁର, ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଭଗବାନ ଦିଶନ୍ତି, ନିଜଠାରୁ ସେମାନେ ଯେ ଫରକ, ଏ ବୁଦ୍ଧି ମନରୁ ଅପସାରିତ ହୁଏ । ସମାଜରେ ଶାନ୍ତି ଆସେ ।

ପ୍ରତିମା ଆମ ନିଜ କଲ୍ୟାଣ ସାମଗ୍ରୀ

ଏ ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ସଦାଚରଣ କରିବାକୁ, ଅପରକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ମନରେ ସହଜା ଜାତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଭାବ ତାଡ଼ିନାରେ ମଣିଷ ମନରେ ଆତ୍ମପରତା ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠେ । ଲୋକେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଅନ୍ୟର ସବୁନାଶ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା ମନୁଷ୍ୟର ସତେ ଯେପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ବୃତ୍ତି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁର ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍, ପୁରାଣ ଓ ସ୍ମୃତିର ଶିକ୍ଷା । ଏହି ଶିକ୍ଷା ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯିବା ସକାଶେ ପୂଜା, ସ୍ତୁତି ଓ ଶର୍ପଦାସାଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଏହା ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯିବା ପରେ ସେ ପୁଣି ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଦୋଷ ମାଗିନିଏ, ‘ଭଗବାନ !

ଆପଣଙ୍କର ରୂପ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଧ୍ୟାନରେ ଆପଣଙ୍କର ରୂପ କଳ୍ପନା କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରମା ଅନବଚନାୟ, ମୁଁ ସ୍ତୁତିରେ ତାହା କହିବାକୁ ଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ଅନବଚନାୟତା ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ପୁଣି ଆପଣ ସବବ୍ୟାପୀ ହେଲେହେଁ ମୁଁ ଶୀର୍ଷଯାତ୍ରା କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀର୍ଷରେ କେବଳ ଆପଣ ଥାଆନ୍ତୁ ବୋଲି ଧରି ନେଇ, ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟାପିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ଏହି ତିନୋଟି ଦୋଷ କରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରମାକୁ ଯାହା ସ୍ମୃତ କରୁଛି, ସେଥିପାଇଁ, ଜଗନ୍ନାଥ ! ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।” * ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାପାଇଁ ସ୍ତୁତି ଓ ଶୀର୍ଷଯାତ୍ରା ନିଶ୍ଚୟ ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିବା ହେତୁ, ଏ ଦୋଷ ଦୋଷରୂପେ ଧରା ନ ଯିବ ବୋଲି ଆମର ବିଶ୍ୱାସ । ଯେଉଁଦିନ ଯାଏ ମନ ବାଟରେ ନ ପଡ଼ୁଛି ସେଦିନଯାଏ ଏସବୁ ପ୍ରୟୋଜନ; ମନ ବାଟରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏସବୁ ହିନ୍ଦୁ ଗୁଡ଼ିକ । ତାହାର ମୋକ୍ଷ ହୋଇଗଲା । ଏହି ମୋକ୍ଷ ଏହି ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଆଚରଣରେ, ସ୍ୱପ୍ନାଧର୍ମ ଭିତରେ ମିଳିପାରେ । ମୋକ୍ଷ ପାଇବା ପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନା ଗୁଡ଼ିକାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଚରଣରେ ଶୁଦ୍ଧି ଆସିଗଲେ ମୋକ୍ଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି † ।

* ରୂପଂ ରୂପବିକଳିତସ୍ୟ ଭବତୋ ଧ୍ୟାନେନ ଯତ୍ କଲ୍ପିତଂ
ସ୍ତୁତ୍ୟାନବଚନାୟତା ଭବନ୍ନୁଭେତୁ ଶକ୍ତତା ଯନ୍ମୟା
ବାପିତ୍ୱଂ ତ ନିରକୃତଂ ଭବତୋ ଯତ୍ ଶୀର୍ଷଯାତ୍ରାଦିନା ।
ଶକ୍ତବ୍ୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଚତୁର୍ବଳତା ଦୋଷସ୍ତସ୍ୟ ମହତ୍ତମଂ ।

† ଅଗ୍ନିପ୍ରସାଦେ ଧର୍ମଃ ଧର୍ମସ୍ୟ ପ୍ରଭୁରଗ୍ନିତଃ ।

ଏ ମୂଳ କଥାଟି ବୁଝି ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜାତିଭେଦର ବିଚାର କଲେ
ଯାଇ ବିଚାର ଠିକ୍ ହେବ ଓ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି
ବିବେଚିତ ହେବ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାତି

ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଭଗବାନ୍ ମାନସିକ ବୃତ୍ତି ଓ ଉପଯୋଗିତା
ଦେଖି ଭାବରେ ବା ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି † । ଏ ସୃଷ୍ଟି
ହେଲା କିପରି ? ଭଗବାନ୍ କରାଇଲେ, କିନ୍ତୁ କଲେ ବ୍ରହ୍ମା ।
ଭଗବାନ୍ ନିଜର ନାଭିକମଳରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ
ସୃଷ୍ଟି କର ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କର
ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପିତାମହ ବ୍ରହ୍ମା । ଜଣକଠାରୁ ଜାତି ହୋଇଥିବାରୁ ଜାତି
ଏକ, ଫରକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯେଉଁ ଫରକଟା ହୋଇଛି,
ତାହାର ମୂଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମାନସିକ ବୃତ୍ତି, ବା ବୌଦ୍ଧିକ
ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୁଶଳତା * । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଜାତି ପୁଣି
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜସ୍ବ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅ ଯଦି ଏପରି କାମ କଲ
ଯାହା କି ବ୍ରାହ୍ମଣର କାମ, ନୁହେଁ ତେବେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଉ-
ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଜି ମୁଁ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ନିଜକୁ କହୁଛି ତା
ମୂଳରେ ନିଜର ଦାୟିତ୍ବ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଥାଇନପାରେ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜ ଭୂତରେ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟର ଭୂତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଉ-
ବାର କଥା ।

† ଚାର୍ବକମ୍ବିଂ ମୟା ସୃଷ୍ଟଂ ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗଣଃ—ଗୀତା

* ନ ବିଶୋଷେଽସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣାନାଂ ସର୍ବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣିକଂ ଜଗତ୍

ବ୍ରହ୍ମଣା ପୁରୁଷସ୍ତୁ ହି କର୍ମଭର୍ତ୍ତୃତାଂ ଗତମ୍ ।—ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତିପର୍ବ

ଦୋଷ କରିବେ, ତେବେ ଏକାଭଳି ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ । ପୁଣି ଦେଶର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତ ନିଜର ଉନ୍ନତ କରିବା ସକାଶେ ସମାନ ସୁବିଧା ଦିଆଯିବ । ସେ ସୁବିଧାର ଜଣେ ଯଦି ସଦୁପଯୋଗ କଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ନ ପାରିଲେ, ତେବେ ସେଇ ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତାର ତାରତମ୍ୟ ହୋଇଯିବ । ସମାନ ସୁବିଧା ପାଇ, ସମାନ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଜଣ, ବଡ଼ଦିନେ ମନୋବୃତ୍ତିରେ ବଦଳି ହୋଇଯାଇପାରନ୍ତି । ଜଣକର ପ୍ରଫେସର ହେବାକୁ ମନ ହୋଇପାରେ ; ଆଉ ଜଣେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ଆଉ ଜଣେ ପୁଲିସ, ଆଉ ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି । ମାନସିକ ଶକ୍ତି, ବୃତ୍ତି ଓ ଉପଯୋଗିତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ହିନ୍ଦୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଲୋକଙ୍କର ବିଭାଗ ନୁହେଁ, କାମର ବିଭାଗ ।

ସବୁଆଡ଼େ ଗୁରୁତ୍ବେଷି ଜାତି

ଯେକୌଣସି ଦେଶକୁ ଇତିହାସର ଯେ କୌଣସି କାଳରେ ଗୁରୁତ୍ବିଲେ, ଲୋକେ ପ୍ରଧାନ ଗୁରୁତ୍ବି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯିବ :—(୧) ଗୁଡ଼ଏ ଲୋକଙ୍କର ପାଠରେ ମନ—ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବା, ଦେଶ ବିଦେଶର ପଣ୍ଡିତମାନେ କ’ଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଅବଗତ ହୋଇ ତା’ ଉପରେ ନିଜେ ଚିନ୍ତା କରି ପୃଥ୍ବୀର ଚିନ୍ତାସମିତିକୁ ଆହୁର ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବା, ଲୋକେ କପର ସୁଖରେ ରହିବେ, କପର ତଳିଲେ ପୃଥ୍ବୀରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ, ସେ ବିଷୟର ଅଭ୍ୟାସ କରିବାରେ ଏମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଏମାନେ

ସମତା ରାଜନୀତିରୁ ଦୂରରେ ରହି ରାଜନୀତିକୁ ବିଶେଷଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ
 କରନ୍ତି । (୨) ଆଉ ଦଳେ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏ ସବୁ
 ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଖାଲି ଚିନ୍ତା କରିବାରେ
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି; ସେମାନେ ବରଂ ଚିନ୍ତା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ
 ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଦେଇ, ନିଜେ ଚିନ୍ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ
 କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକଙ୍କ
 ପରି ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ ରହି ସମ୍ମୁଖ ମଙ୍ଗଳରେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଭାବ ନଅନ୍ତି ।
 (୩) ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ, ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ସାଧନା ଫଳରେ
 ମିଳିଥିବା ଜ୍ଞାନକୁ ବ୍ୟବହାର କରି, ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର (ରାଜ-ଶକ୍ତିର)
 ଘଣ୍ଟ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ପ୍ରକୃତଦତ୍ତ ସଂପଦର ଆହରଣ ଓ ସଦୁପ-
 ଯୋଗ କରି ଦେଶର ବୈଷୟିକ ସମସ୍ୟାକୁ ସମ୍ଭାଳନ୍ତି । ଏ ଜନ
 ଶ୍ରେଣୀଯାକ ଦିନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇଥର ଜନ୍ମ—ଥରେ ମା ପେଟରୁ,
 ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ଅଣିଷାର ଅନ୍ତକାରରୁ ସଂସ୍କାରଦ୍ଵାରା ପିଟି
 ବାହାରନ୍ତି, ସଂସ୍କାରରେ ନିଜର ଜୀବନକୁ କୁରାଣ କରିବା
 ସକାଶେ । ନିଜ ନିଜ ଅଣ୍ଟାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏମାନେ ନୂଆ ନୂଆ
 ବୁଦ୍ଧି ଖଟାଇ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି, ଏକ କଥାରେ
 ଏମାନେ ନେତୃତ୍ଵ ଦିଅନ୍ତି । ଏସବୁ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ବାହାର
 ପଡ଼ନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିଜର ତେଜ ନ ଥାଏ, ନେତୃତ୍ଵ
 ବେକାର ସମତା ନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଅନ୍ୟର ଆଦେଶରେ କାମ
 କରନ୍ତି ମାତ୍ର । ଏଇ ମାନେ ପ୍ରତି ସମାଜର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ—ଶୂନ୍ୟ ।
 ଆମେରିକା ବୋଲି, ବଲ୍ଲଭ ବୋଲି, ସବୁଠାରେ ଏଇ ଗୁରି
 ଶ୍ରେଣୀ । ଏ ଶ୍ରେଣୀବିହୀନ ନ ଥାଇ ସମାଜ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନ ପାରେ ।
 ଆଇନ୍‌ସ୍ଟାଇନ୍ ସହ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତେବେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ, ଆଇଜେନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ର
 ସନ୍ଦିଗ୍ଧ, ଯୋଡ଼ି ହୁଏ ବୈଜ୍ୟ ଓ କଳକାରଖାନାରେ କଳ ପରି

କାମ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଶୁଦ୍ର । ବିଜ୍ଞାନାଗାରରେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମାନେ ସହକାରୀ, ଶାସନକ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଲିସ କନଷ୍ଟେବଲ୍, ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୈନ୍ୟ, ଦସ୍ତରରେ କରାଣୀ ଓ ଶିଳ୍ପକାରଖାନାରେ ଶ୍ରମିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ କୃତ୍ତବ୍ୟ କେଶାଇ, ଉଚ୍ଚତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଜନ ହେଉଥିବା ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ଦେଲେ, ଉପର ପାହୁଆକୁ ଉଠିଯା'ନ୍ତୁ ।

ଜାତି-ବିଜ୍ଞାନ

ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଭିତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୁଦ୍ର ବୋଲି ଯେଉଁ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣିତାହାର ବିଭାଗ ଠିକ୍ ଏହି ମାତ୍ରରେ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଆଲୋଚନା କଲେ ଦେଖାଯିବ । ଏତକ ଅଧିକା ଯେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣବିଭାଗ ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ହିନ୍ଦୁଏତ୍ରାର ଗୋଟିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ମହାଭାରତ, ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ, ବରାହ ପୁରାଣ, ବାମନ ପୁରାଣ, ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ଇତ୍ୟାଦି ପୁରାଣ, ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ ଓ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଏ ବିଷୟ ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ବହିର ତଳେବର ବଢ଼ିଯିବା ଭୟରେ ତାହାର ଆବୃତ୍ତିରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ମୋଟାମୋଟି କେତୋଟି କଥା ଏଠାରେ କହୁଛି । ମନୁଷ୍ୟମାନର ବୃତ୍ତିକୁ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଓ ତମ ଗୁଣ । ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନରେ ମନ ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ତାହା ହେଲା ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ । ଖାଲି ଜ୍ଞାନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ରହି ତଦନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ହେଲା ରଜୋଗୁଣ । ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନକୁ ଦୂରରେ ରଖି

ଖାଲି ବିଷୟସଂଗ୍ରହରେ ମାତିଲେ ଦେଲା ତମୋଗୁଣ । ଯେଉଁ-
ମାନଙ୍କର ସଞ୍ଜୁଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ; ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ
ସଞ୍ଜୁଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ ଭାବରେ ଥାଇ ରଜୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ
କ୍ଷତ୍ରିୟ ; ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ତମୋଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ ଭାବେ ଥାଇ
ରଜୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ ବୈଶ୍ୟ ; ଆଉ ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ
ରଜୋଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ ଭାବେ ଥାଇ ତମୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ
ଶୂଦ୍ର । ତନ୍ମୁଖ୍ୟାଦି ସବୁ ଜାତିରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଥିବାର ସ୍ୱୀକାର
କରାଯାଇଛି । ଶୂଦ୍ରଠାରେ ମଧ୍ୟ ସଞ୍ଜୁଗୁଣ ନ ଥାଇ ନାହିଁ । ନ ଥିଲେ
ସେ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ବାଟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସଞ୍ଜୁଗୁଣ
ତାହାଠାରେ ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ, ନ ଥିଲା ପରି । ତାହା ବିଶେଷ ପରିଷ୍କୃତ
ହେଲେ ତାହାର ଜାତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ।

ଏ ତ ଗଲା ଗୁଣରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ । କାମରେ ବୁଦ୍ଧିବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ବିଭାଗ
କରାଯାଇଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜ କୁଳୋଚିତ ଆଚାରରେ ରହିବା ଦର-
କାର । ପୁଣି ସେ ନିଜେ ଅଭ୍ୟାସ କରି ପଢ଼ୁଥିବେ ଏବଂ ପଢ଼ିବା
ପଳରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବେ ତାହା ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷାମାନଙ୍କୁ
ଶିଖାଇବେ । ନିଜେ ଯଜ୍ଞ କରିବେ ଓ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଯଜ୍ଞ କରାଇବେ ।
ଅତିଥି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମାଗିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦାନ କରିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଯଦି
କିଏ କିଛି ସ୍ୱଳ୍ପରେ ଦେଲା ତେବେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏଇ ଛଅଟି କର୍ମ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଏ ଛଅଟିରୁ ଶେଷଟି ଗ୍ରହଣ ବାଳା ଟି କରି-
ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ରାଜ୍ୟଶାସନର ଦାୟିତ୍ୱ
ମୁଣ୍ଡାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଶାସନ ପରିଚାଳନା ସକାଶେ ଓ ନିଜର
ଜୀବନ ସକାଶେ କରୁ ଆଦାୟ କରିପାରିବେ ଓ ଦୋଷୀକୁ

ଜୋରିମାନା କରି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବେ । ବୈଶ୍ୟମାନେ କୃଷି, ଗୋପାଳନ ବାଣିଜ୍ୟାଦି ବୃତ୍ତି କରିବେ, କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଆଚରଣାଦି ବିଷୟରେ ଯାହା ପରମର୍ଶ ଦେବେ ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ପାଳିବାକୁ ହେବ । ଶୂଦ୍ର ଏହି ଭିନ୍ନ ଜାତିର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ଖାଦ୍ୟାଦି ଅର୍ଜନ କରିବେ ।

ଅନ୍ୟଠାରୁ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆଶାସ୍ଥୀୟ ନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହା ନାପସନ୍ଦ କରିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ପରିଗ୍ରହ ମତବୃତ୍ତି ବୋଲି ସବୁବେଳେ ଅନାଦୃତ ହୋଇଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦାନ ଦିଆଯାଏ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଭଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା, ନେପାଳର ରାଜା ଧୃତିବିହାରଙ୍କ ଶୁଭଦିନରେ ମୃତଶଯ୍ୟାଦାନ ନେବାପାଇଁ ନେପାଳର କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଜିଲେ ନାହିଁ । ଭ୍ରଷ୍ଟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦାନ—ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଖଟ, ପଲଙ୍କ, ସୁନାରୁପା ହୋଇ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଦକ୍ଷିଣା ଦଣ ଦୁଜାର ଟଙ୍କା । ନେପାଳ ରାଜଧାନୀ କାଠମାଣ୍ଡୁରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବହି-ଦୋକାନ କରିଥିଲେ, ସେ ବାହାରିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଗୋମଞ୍ଜ ନଷ୍ଟ ପାର କରି ଦିଆଗଲା ; ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ନେପାଳ ରାଜ୍ୟରେ ଯେପରି ଉଦ୍‌ବିଷ୍ମତରେ କେବେ ନ ପଡ଼େ ! ମାଗିକରି ତଳିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ପସନ୍ଦ ନ କରିବେ ତାଙ୍କପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି—(୧) ସେମାନେ କୃଷି, ଗୋପାଳନ ପ୍ରଭୃତି ଛୋଟ ଛୋଟ ବୃତ୍ତି କରିପାରିବେ ; (୨) ନ ମାଗୁଣୁ ଯଦି କିଏ କିଛି ଧନ ଦେଲା ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ ; (୩) ଦିନକ ପାଇଁ ଚାଉଳ ମାଗି ଆଣିପାରିବେ ; (୪) ଧାନ କଟା ହେଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଧାନକେଣ୍ଡା ପଡ଼ିଯାଏ ତାହାକୁ କୃଷକ ଯଦି ନେବାକୁ ନ ଚାହେଁ

ତେବେ ତାହା ନିଜେ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବେ, ବା ହାଟ ଓ ବଜାରରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଶସ୍ୟକଣା ଗୋଟାଇ ନେଇପାରିବେ । ଏଇ ଶୁଭଟି ବୃତ୍ତି ପୁଣି ଇଉଦେଉର ଉକ୍ତୁଷ୍ଟ; ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଷ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ଅଯାଚିତ ଦାନ ଭଲ ; ତା'ଠାରୁ ପ୍ରତିଦିନର ଶୁଭଳ ମାଗି ଖାଇବା ଭଲ ; ତା'ଠାରୁ ଶସ୍ୟକ୍ଷେପରୁ ଧାନଶିଖା ସଂଗ୍ରହ ଭଲ, ଏହିପରି ।*

ବ୍ରାହ୍ମଣର ଦାରିଦ୍ର୍ୟବ୍ରତ ସୁମାଜକଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ

ଅନେକଙ୍କର ଧାରଣା, ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଯେଉଁ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ତାହା ଖାଲି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ବେଦ, ବେଦାଙ୍ଗ, ଉପନିଷଦ୍ ଆଦି । ଆମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ସବୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବେଦର ଅଅବ ବେଦରେ କୃଷି, ଶିଳ୍ପାଦିର ଜ୍ଞାନ ବି ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ସେତକ ନୁହେଁ । ବେଦ, ବେଦାଙ୍ଗ, ଉପନିଷଦ୍, ଧର୍ମବିଦ୍ୟା, ମନ୍ତ୍ରାଦି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ସୀମାସାଦି ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟା, ଉତ୍ତରାବଳୀର ବଜ୍ରମାତ୍ର ଓ ତତ୍ତ୍ୱସଂହିତା କଳା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଶିଖୁଥିଲେ । †

* ବାଣ୍ଟି ବଚନାଶାଳୀନ ଯାଯାବର ଶିଳୋଘ୍ନିନଂ

† ବିପ୍ରବୃତ୍ତିବୃତ୍ତେନ୍ଦ୍ରଂ ଶ୍ରେୟସୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠଦେଉର । ଶୁଭବତ ୭ । ୧୧ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜନୀତି—ସନ୍ନି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ଦ୍ରୈଧ ଓ ଆଶ୍ରୟ । ତତ୍ତ୍ୱସଂହିତା— ୧ । ଗାନ (ଗୀତ ଦିଆଣ, ସ୍ୱରଜାତି ରାଗଭେଦ, ତାଳମାତ୍ରାଦି ରଚନା, ସାଧକ ବାଧକ ସ୍ୱରାଦିର ମେଳ ଓ ମାନ), ୨ । ବାଦ୍ୟ (ଶୁଭ ପ୍ରକାର) ୩ । ନୃତ୍ୟ, ୪ । ନାଟକ, ୫ । ଚନ୍ଦ୍ରକର୍ମ, ୬ । ମୁରୁଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମଣ୍ଡଳ ରଚନା, ୭ । ତଣ୍ଡୁଳ ଓ ପୁଷ୍ପରେ ନାନାପ୍ରକାର ରଚନା, ୮ । ପୁଷ୍ପସ୍ତରଣ କର୍ମଣ, ୯ । ଦାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକରବା ଓ ଲୁଗା ରଙ୍ଗେଇବା, ୧୦ । ମଣିମଣ୍ଡପ କର୍ମଣ, ୧୧ । ବଢ଼େଇ କାମ, ୧୨ । ଜଳତରଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ, ୧୩ । ଜଳସ୍ତମ୍ଭନ, ୧୪ । ଯାଦୁବିଦ୍ୟା, ୧୫ । ମାଳା ଗୁଚ୍ଛା କାରଣ, ୧୬ । ବାଳ କାଟିବାର ନାନା ପ୍ରକାର ବୌଶଳ, ୧୭ । କାନରେ ଚିତାକୁଟା, ୧୮ । ପ୍ରସାଧନ, ୧୯ । ଅଳଙ୍କାର

ଏଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ବିଦ୍ୟା ବୈଶ୍ୟଙ୍କର କାମରେ ଲଗୁଥିଲା ।
ରାଜାଙ୍କର ବି କାମରେ ଲଗୁଥିଲା । ରାଜା କିନ୍ତୁ ଏତେ ଦାୟିତ୍ବରେ
ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ଏ ସବୁର ବିଶେଷ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବେଳ
ନ ଥିଲା । କେବଳ ନିଜେ ବିଦ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଜାଣିଥିବାରୁ ସେ ଶିଳ୍ପୀର
କୃତି ପସନ୍ଦ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀଠାରୁ ଅନ୍ୟ

ବ୍ୟବହାର, ୧୦ । ଅଳଙ୍କାର ଚିଆରି, ୧୦ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ, ୧୧ ।
ବହୁରୂପୀ ବିଦ୍ୟା, ୧୩ । ହାତ ସଫେଇ, ୧୪ । ନାନାପ୍ରକାର ଭୋଜ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଚିଆରି
୧୫ । ନାନାବିଧ ପାମାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ୧୬ । ସୂତାରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ, ୧୭ ।
ବାଣୀ ତମ୍ବୁରୁ ବାଦ୍ୟ, ୧୮ । ପ୍ରହେଲିକା-ପରିଜ୍ଞାନ, ୧୯ । ଚିନ୍ତାକ୍ରମ, ୨୦ ।
ଠାରରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା, ୨୧ । ଅକ୍ଷର ଲିଭିଯାଇଥିବା ପୋଥି ସଂଶୋଧନ
କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଠନ, ୨୨ । ନାଟକାଦି ପାଇଁ ବିଷୟବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ, ୨୩ । ଶ୍ଳୋକର
ପାଦପୁରଣ, ୨୪ । ବାଣ ଚିଆରି, ୨୫ । ତର୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଲୁହା କାଠଦ୍ୱାରା ସୂତା
କାମ, ୨୬ । ରାଜନିର୍ମାଣ କାମ, ୨୭ । ଘରନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଇଟାଲେନ୍ କରିବା ଓ
ସ୍ଥାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା, ୨୮ । ରୂପ୍ୟ ରତ୍ନ ପରୀକ୍ଷା, ୨୯ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ସ୍ଥାନ କଲ୍ପନା
୩୦ । ମଣିରାଗ, ୩୧ । ଆକର ଜ୍ଞାନ, ୩୨ । ବୃକ୍ଷାୟୁର୍ବେଦ ଯୋଗ, ୩୩ ।
ମେଷ ଓ କୁକୁଟ ସୁଚିବିଧ, ୩୪ । ଶୂଆ ସାରିକ୍ରୁ କଥା କୁହାଇବା, ୩୫ ।
ଭୋଜ ବିଦ୍ୟା, ୩୬ । ଉତ୍ସାଦନ, ୩୭ । ଅକ୍ଷରମୁଣ୍ଡିକା କଥନ, ୩୮ । ଆଦିବାସୀଙ୍କ
ଭାଷାଜ୍ଞାନ, ୩୯ । ରାଜଭାଷାରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ୪୦ । ପୁଷ୍ପକଟିକା, ୪୧ ।
ଯନ୍ତ୍ର ମାତୃକା, ୪୨ । ଧାରଣ ମାତୃକା, ୪୩ । ସଂପାଟ୍ୟ, ୪୪ । ମାନସୀ—
ପର ମନର ଭାବ କଲନା କରି ଶ୍ଳୋକ ନିର୍ମାଣ, ୪୫ । ହିନ୍ଦୀ ବିକଳ—
ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ କରିବା, ୪୬ । ଛଳିତକ ଯୋଗ, ୪୭ ।
ଅଭିଧାନ କୋଷଜ୍ଞାନ, ୪୮ । ବସ୍ତ୍ର ଗୋପନ — ଚୁଲା ଲୁଗାକୁ ପାଟ ଲୁଗାପରି
କରିବା, ୪୯ । ଦୂତବିଦ୍ୟା, ୫୦ । ଆକର୍ଷଣ ହିନ୍ଦୀ, ୫୧ । ବାଳ ବୀଡ଼ନକ,
୫୨ । ବୈକାୟିକ, ୫୩ । ବୈଜୟିକ, ୫୪ । ବୈତାଲିକ ।

ଶିଳ୍ପୀ ଗତାନୁଗତକ ଶକ୍ତିରେ କାମସବୁ ଶିଖୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବଦ୍ୟା ତ ଖାଲି କାମରେ ନାହିଁ, ତତ୍ତ୍ୱର ବଶେଷଣ କରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶକ୍ତିରେ ଜ୍ଞାନର ପରିବେଷଣ ହେଲେ ଯାଇ ବଦ୍ୟା ହେବ । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସମୟ ଥିଲା, ବଦ୍ୟା ଅନ୍ୟକୁ ଶିଖାଇବାକୁ । ଆଜିକାଲି ପରି ବଦ୍ୟାର ବାଣିଜ୍ୟ ହେଲେ, ଯିଏ ନ ଦେଇପାରିବା ଲୋକର, ପାଠ ଶିଖିବାର ଉପାୟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ତେଣୁ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବ୍ରତ ଧରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ନିଜର ଅଗ୍ରବକୁ ସେ ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଏତେ କମ୍ କରି ଦେଇଥିଲା ଯେ, ଯାହା ପୁଞ୍ଜେ ମିଳିଲା ସେଥିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାରେ ଅସୁବିଧା ନ ଥିଲା । ଯେ ଜ୍ଞାନୀ, ଯେ ପଣ୍ଡିତ, ସେ ଯଦୁଜ୍ଞାନଭସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାରେ ସମାଜର ବୈଷୟିକ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ (ଅପରାବଦ୍ୟା) ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ (ପରାବଦ୍ୟା) ବ୍ରାହ୍ମଣର ଏକରୂପିଆ ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ବୈଷୟିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ସମାଜର ରୁଚେଷ୍ଟିଯାକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ବି ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ ଉପର ଜାତିକୁ ଯିବାରେ କିଛି ବାଧା ନ ଥିଲା । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ବା ବେଦ ପାଠରେ ମଧ୍ୟ ଶୂଦ୍ରର ଅଧିକାର ଥିବାର ବେଦରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଲିଖିତ ଅଛି । ଯଜୁର୍ବେଦରେ ଅଛି :—

(ପରମେଶ୍ୱର କହୁଛନ୍ତି) ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ସଂସାରରେ ସୁଖ ଓ ମୁକ୍ତିଦାୟକ ଏହି ବେଦବାଣୀରେ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର, ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେବକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଅଭିପ୍ରେତ—ଅଧୀର, ସମସ୍ତେ ଏ ବେଦ ପଢ଼ି ପୁଣି ସତ୍ତ୍ୱମାର୍ଗରେ ତଳ ପରମାନନ୍ଦ ଲଭ କରିବେ । *

* ଯଥେମାଂ ବାଚଂ କଲ୍ୟାଣି ମାବଦାନି ଜନେଭ୍ୟଃ । ବ୍ରାହ୍ମଣଜନ୍ୟାଭ୍ୟାଞ୍ଜି
ଶୂଦ୍ରସ୍ତ୍ରୀଭ୍ୟାମ୍ ସ୍ତ୍ରୀୟାଃ ସ୍ୱରଣାୟ—ଯଜୁଃ ୧୨, ୨୧

ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବାର ରାସ୍ତା ନ ଥିଲେ, ଉପରକୁ ଉଠିବାର ବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାନ୍ତା ।

ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଲକ୍ଷଣ

ଇଂରେଜ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ପାରି, ବର୍ଣ୍ଣନା ନାଲର ଅବସ୍ଥାକୁ ଧରି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଅନୁନୀତ କରିବା ଫଳରେ ଅନେକସଂ ବୁରୁରବତ୍ରାଟ ହୋଇଛି । ଆମର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜାତିର ବୁରୁର ଜନ୍ମ ବା ଖାଲି କର୍ମକୁ ଧରି ନ ହୋଇ ବିଶେଷରେ ମନୋବୃତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ଲକ୍ଷଣମାନଙ୍କୁ ଧରି ହୋଇଛି ; ମୁଣ୍ଡରେ ଚିତା, କାନ୍ଧରେ ପଇତା ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚିହ୍ନା ପଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲକ୍ଷଣ ଥିଲେ ଯାଇ ହେବ ।

ଶମ (ମନର ସଂଯମ), ଦମ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟବିରୋଧ), ତପସ୍ୟା, ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, ସମା, ସରଳତା, ଜ୍ଞାନ, ଦୟା ଓ ଭୀଷ୍ମରବିଶ୍ୱାସ— ଏହି ଦଶଟି ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲକ୍ଷଣ * ।

* ଶମୋଦମସ୍ତପଃ ଶୌଚଂ ସନ୍ତୋଷଃ ସାନ୍ତିର୍ଭର୍ଜବଂ

ଜ୍ଞାନଂ ଦୟାତ୍ୟାତାପୁତ୍ରଂ ସତ୍ୟଂ ଚ ବ୍ରହ୍ମଲକ୍ଷଣମ୍ ॥

ଶୌର୍ଯ୍ୟଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ ଧୃତିସ୍ତେଜସ୍ତ୍ୟାଗତ୍ତାପକୟଃ ସମା

ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟତା ପ୍ରସାଦଶ୍ଚ ସତ୍ୟସ୍ତ ସ୍ତବ ଲକ୍ଷଣମ୍ ॥

ଦେବ ଗୃହଚ୍ୟୁତେ ଭକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀବର୍ଗପରିପୋଷଣଂ

ଆତ୍ରିକ୍ୟମୁଦ୍ୟମୋ ନିତ୍ୟଂ ନୈପୁଣ୍ୟଂ ବୈଶ୍ୟଲକ୍ଷଣମ୍ ॥

ଶୂଦ୍ରସ୍ୟ ସନ୍ନିଦଃ ଶୌଚଂ ସେବା ସ୍ୱାମିନ୍ୟମାୟତ୍ତା

ଅମନ୍ତ ଯଜ୍ଞୋ ହ୍ୟଗ୍ରେୟଂ ସତ୍ୟଂ ଗୋବିପ୍ରଚକ୍ଷଣମ୍ ॥

(ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍)

ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଯୌର୍ଯ୍ୟ, ତେଜଃ, ଦାନ, ଆତ୍ମଜୟ,
କ୍ଷମା, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟତା ଓ ସତ୍ୟ—ଏଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ ।

ଦେବ, ଗୁରୁ ଓ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତି, ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ
ଓ କାମ ଏଇ ତିନି ବର୍ଗର ସମତା ରକ୍ଷା କରିବା; ଉଦ୍ୟମଶୀଳତା
ଓ କର୍ମନିୟମତା, ବୈଶ୍ୟର ଲକ୍ଷଣ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ, ଶୌଚ, ସାହାର କାମ
କରୁଥିବେ ତାହାଠାରେ ବିଶୁଦ୍ଧତା, ସଦାବୁଦ୍ଧତା, ଅସ୍ତେୟ, ସତ୍ୟ
ଓ ଗୋରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବିପଦରେ ସହାୟ ହେବା, ଶୂଦ୍ରର ଲକ୍ଷଣ ।

ଶୂଦ୍ରର ଲକ୍ଷଣ ଥିଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଜାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଇବ; ଶୂଦ୍ର ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଲକ୍ଷଣ ପାଇଲେ ଲୋକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇପାରିବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା
ବୋଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ପିଲା ବୋଲି ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଇବା ଶାସ୍ତ୍ର-
ସମ୍ମତ ନୁହେଁ * ।

ଜନ୍ମବେଳେ ସମସ୍ତେ ଶୂଦ୍ର । ସଦାବୁଦ୍ଧ, ଅଧ୍ୟୟନ, ବେଦପାଠ
ଓ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧରେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ମିଳେ † ।

* ଶୂଦ୍ର ଚୈତନ୍ୟ ଉଦ୍ବେକକ୍ଷ୍ୟଂ ଦ୍ଵିଜେତତ ନ ବିଦ୍ୟତେ—

ନ ବୈ ଶୂଦ୍ରୋଽଭ୍ୟେକ୍ଷ୍ୟତ୍ଵେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନ ତ ।

—ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତିପର୍ବ । ୧୮୧ ।

† ଏହିସ୍ଥୁ କର୍ମଭର୍ତ୍ତବି ଶୁଭୈରତରତେଷୁଥା

ଶୂଦ୍ରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣତାଂ ସାଧୁ, ବୈଶ୍ୟଃ କ୍ଷତ୍ରିୟତାଂ ବ୍ରଜେତ୍ ॥

ଜନ୍ମନା ଜାୟତେ ଶୂଦ୍ରଃ ସଂସ୍କାରାଦ୍ ଦ୍ଵିଜମୂର୍ତ୍ୟତେ

ବୋଦାଭ୍ୟାସାଦ୍ ଭବେଦ୍ ବିପ୍ରୋ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞନେ ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ॥

ଜାତିନିର୍ଣ୍ଣୟ ଲକ୍ଷଣରେ ହୁଏ

ଜନ୍ମ ପରେ ଜାତି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବେଦ ଓ ପୁରାଣରେ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର, ଅଜାମିତ୍ର ଓ ପୁରାମିତ୍ର ଜନ୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନ ଥିଲେ, ପରେ ବ୍ରହ୍ମର ପାଇଲେ । ଶାନ୍ତନୁ ଓ ଦେବାପି ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜା ହେଲେ ଓ ଆରଜଣକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେ । କବଣ ବୋଲି ଜଣେ ଦାସୀପୁତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାଜକ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ । ଧୃଷ୍ଣୁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜବଂଶ ନିଜ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେ । ଜଣିଷ୍ଠ ବାସୁଦେବର ପୁଅ, ନିଜ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେ; ବ୍ୟାସଦେବ କେଉଁଟିଣୀ ପୁଅ, ତାଙ୍କ ବାପ ପରାଶର ଶ୍ରୀପାଳର ପୁଅ, ଏ ଦୁଇଟି ବ୍ରାହ୍ମଣ । ନାରଦ, ସୁତ ପ୍ରଭୃତି ଆତ୍ମର ଅନେକେ ଏହିପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇଛନ୍ତି* । ଭଗବତରେ ଅଛି, ଶୁଭ ବର୍ଣ୍ଣର ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣମାନ କୁହାଗଲା, ତାହା ସେହି ବର୍ଣ୍ଣରେ ଜାତି ନ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ-ଠାରେ ଯଦି ଦେଖାଯିବ, ତେବେ ଜନ୍ମ ଅନୁସାରେ ଜାତି ବିଚାର ନ ହୋଇ ସେହି ସେହି ଲକ୍ଷଣ ଯେଉଁ ଜାତିର, ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେହି ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯିବ † ।

* ଗଣିକାଗର୍ଭସଂଭୂତୋ ବଣିଷ୍ଠସ୍ତ ମହା ରୁଷିଃ

ତପସା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଜାତଃ ସଂସ୍କାରପ୍ରାପ୍ତ କାରଣଂ ।

ଜାତୌ ବ୍ୟାସସ୍ତୁ କୈବର୍ତ୍ତ୍ୟାଃ ଶ୍ରୀପାତ୍ୟାଶ୍ଚ ପରାଶରଃ

ବହୁବୋନ୍ୟଧିପି ବିପ୍ରକୂଂ ପ୍ରାପ୍ତା ଯେ ପୂର୍ବମଦ୍ବିଜାଃ

† ଯସ୍ୟ ଯଜ୍ଞସଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ପୁଂସୋ ବର୍ଣ୍ଣାଭିବ୍ୟଞ୍ଜକଂ

ଯଦନ୍ୟଥାପି ଦୃଶ୍ୟେତ ତତ୍ତ୍ୱେନୈବ ବିନିର୍ଦ୍ଦିଶେତ୍ ॥

କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର କହନ୍ତି, ଗୋରୁ ଓ ଘୁଷୁର ଯେପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ସେହିପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି । ଘୁଷୁର ଗୋରୁ ହେବା ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ, ଶୂଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଇବା ସେଇପରି ଅସମ୍ଭବ । ଉପଦେଶ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣମାନ ଦେଖାଇ, ସେମାନେ ଅର୍ଥ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଯେ ଶୂଦ୍ର ଏ ଜନ୍ମରେ ପୁଣ୍ୟ କଲେ ଆଉ ଜନ୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇପାରେ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିଲାପରି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ପୂର୍ବରେ ଯେଉଁ ଉଦାହରଣମାନ ଦିଆଲେ, ସେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାତିଭେଦ ଏଇ ଜନ୍ମରେ ହୋଇଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ, ଗୋରୁ ଘୁଷୁରର ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରି ହୋଇନପାରେ । ମଣିଷର ଯେପରି ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭାଗ କରାଯାଇଛି, ଘୋଡ଼ା ଓ କୁକୁର ଇତ୍ୟାଦି ଜନ୍ତୁଙ୍କର, ଘାଘ ଓ ଘରଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଜଡ଼ି ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୀୟ ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭାଗ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ମନୁଷ୍ୟ, ଜନ୍ତୁ ଓ ଘାଘ ପ୍ରଭୃତିର ଗୁଣରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଏ ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣର ବିଭାଗ । ଯେଉଁମାନେ ସଂସ୍କୃତ ଗୁଣିପାରିବେ ସେମାନଙ୍କର କୌତୂହଳ ଅପନୋଦନ ପାଇଁ ତଳେ ଘୋଡ଼ା ଓ କୁକୁରଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣୀୟ ଜାତିଭେଦର ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା ।

ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରୁ ଏହା ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଛି ସେଥିରେ ଅନୁକ ଜାତିର ଘୋଡ଼ା ବା କୁକୁର ଅନୁକ କାମକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ସବିଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି * । ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଘୋଡ଼ାକୁ ରଜା ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ଛୁଇଁବାର ଅର୍ଥ

* ଘୋଟକଙ୍କ ଜାତି ଓ ଲକ୍ଷଣ —

ବାଜିନୋ ଜଳଜାଃ କେତେକ୍ ବହିନାତାପ୍ରଥାପରେ

ସମରପ୍ରଭବାଶ୍ଟାନେ ଚୁରଗା ମୁଗଜାପରେ ।

ଶୁଦ୍ଧ ଜାତିର ଅଶୁଦ୍ଧର ସବୁ ଟାଣ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଗଜାଙ୍କର କାମକୁ ପାଇବେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଲୋକେ ଶିଳାର କରବାକୁ, ଶ୍ଵେତକୁ ସୁଦ୍ଧି ଧରିବାକୁ ଓ ଶୁଦ୍ଧରେ କୁକୁର ରଖନ୍ତି । ଶୁଦ୍ଧଜାତିର କୁକୁର ଏ କାମରୁ କୌଣସିଥିକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିର କୁକୁର ବକାଢ଼ାଦି ଶୁଦ୍ଧକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଜନ ଓ ଶୁଦ୍ଧଜାତୀୟ ଅସ୍ତ୍ର ଶ୍ୟ ବୋଲି ତ କେହି ଅର୍ଥ କରନ୍ତି ନାହିଁ !

ଜନୋଦ୍ଭବା ଦ୍ଵିଜା ଜ୍ଞେୟାଃ କ୍ଷତ୍ରିୟା ବହିଃସମ୍ଭବାଃ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଜନ୍ମବା ବୈଶ୍ୟା ମୁଗଜାଃ ଶୁଦ୍ରଜାତୟଃ
 ବିପ୍ରାଦ୍ୟା ବାହ୍ୟଜାଃ ସର୍ବେ ଯସ୍ୟୋ ଭୂମିପତେଃ ସଦା
 ଶୁଦ୍ରଜାତରୂପଜନ୍ତୁ ନ ସ୍ମୃଶନ୍ତି ନରେଶ୍ଵରଃ ।
 ବିବେକାସଦ୍ଭାବୋ ବିପ୍ରସ୍ତେଜସ୍ଵୀ କ୍ଷତ୍ରିୟୋ ବଳୀ
 କୋଷ୍ଠଭାବୋର୍ଭବେଦ୍ ବୈଶ୍ୟଃ ଶୂଦ୍ରୋ ନିଃସତ୍ତ୍ଵକୋ ଭବେଦ୍ ।

—ଯୁକ୍ତିକଲ୍ପତରୁଃ ।

କୁକୁରଙ୍କର ଜାତି ଓ ଲକ୍ଷଣ —

ଶୁଭ୍ରା ଧାର୍ଯ୍ୟା ସ୍ତବ୍ୟକର୍ଣ୍ଣା ଲଘୁପୁଞ୍ଜାସ୍ତନୁଦରଃ
 ପୁଶ୍ପକ୍ଳଶରଦନ୍ତସ୍ତ ଶ୍ଵାନସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଜାତୟଃ ।
 ରକ୍ତାଙ୍ଗାସ୍ତନୁଲେମାନୋ ଲଳତ୍ନକର୍ଣ୍ଣାସ୍ତନୁଦରଃ
 ଧାର୍ଯ୍ୟାଧାର୍ଯ୍ୟା ନଶରଦାଃ ଶ୍ଵାନସ୍ତେ କ୍ଷତ୍ରଜାତୟଃ ।
 ଯେ ପୀତବର୍ଣ୍ଣା ମୁଦବସ୍ତନୁଲେମାନ ଏବ ଚ
 ନିଃକାନ୍ତା ଲଳନ୍ତି ହ୍ୟାସ୍ତେ ଶ୍ଵାନୋ ବୈଶ୍ୟଜାତୟଃ ।
 କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣାସ୍ତନୁମୁଖା ଧାର୍ଯ୍ୟଭୋମାଣ ଏବ ଚ
 ଅନିଃକାଃ ପ୍ରମୟୁକ୍ତାସ୍ତ ତେ ଶ୍ଵାନଃ ଶୁଦ୍ରଜାତୟଃ ।

—ଶ୍ଵେତଶ୍ଵଜନ୍ମକୃତ ଯୁକ୍ତିକଲ୍ପତରୁଃ ॥

ପୁରୁଷସୂକ୍ତର ଭାବାର୍ଥ

ଇଂରେଜ ପଣ୍ଡିତମାନେ କିନ୍ତୁ 'ପୁରୁଷସୂକ୍ତ'ର ଅର୍ଥ କରି ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉଚ୍ଚ ଓ ପାଦରୁ ବାହାରିଥିବା ଶୂଦ୍ର ମାତ ବୋଲି ଅର୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ବହୁ ମନ୍ତ୍ରକ, ବହୁ ଚକ୍ଷୁ ଓ ବହୁ ହସ୍ତପଦ ଥିବାର କୁହା-ଯାଇଛି । ତାହାର ଅର୍ଥ, ସେ ବହୁ କଥା ଏକ ସମୟରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବୁ, ସବୁଆଡ଼ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେ ସବବ୍ୟାପୀ ଓ ସବୁକର୍ତ୍ତା । ଏହି ସୂକ୍ତର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାହୋଇଛି—ତାଙ୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆକ୍ଷି, ଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ଗୋଟିଏ । ଉପମା ଅଳଙ୍କାରରେ କୁହାହୋଇଥିବା ଏହି ବାଣୀର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ କଲେ ଭଗବାନ୍ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆକ୍ଷି ଶୁକ୍ ବଡ଼ (ସୂର୍ଯ୍ୟ) ଓ ଅନ୍ୟଟି ଛୋଟ (ଚନ୍ଦ୍ର) ବୋଲି ଏକ ଅପରୂପର ଧାରଣା କରିବାକୁ ହେବ । ତା'ର ପରେ ଅଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଶ୍ମନୟନାଙ୍କର ମୁହଁ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାହୁ ଓ ବୈଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜଢ଼, ଶୂଦ୍ର ତାଙ୍କର ପାଦରୁ ଜାତ । ଏହାର ଏତିକି ମାତ୍ର ଭାବାର୍ଥ ହୋଇପାରେ—ବଶ୍ମପୁରୁଷଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁହଁପରି, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବାଣୀରେ ବଶ୍ମ ନୟନିତ ହେଉଛି; କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଶ୍ମକୁ ରକ୍ଷା କରୁଛି, ବୈଶ୍ୟ ଏହାର ସ୍ଥୂତିର କାରଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ପରିଶ୍ରମକାରୀ । ମୁହଁ ଓ ପାଦର ବଡ଼ ସାନରେ ଜାତିର ବଡ଼ ସାନ ହେଲେ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ଜାତିର ଛେପ ଖଙ୍କାର ସଫା କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ । ନିଜ ବେହରା କୌଣସି ଅଜ୍ଞ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାତ ନୁହେଁ, ଏହା ଅଧିକ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୁଣି ଭଗବାନ୍ଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ ଓ ପୂଜ୍ୟ । ଭେଦାଭେଦ ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ କହିଛନ୍ତି:—

ଯକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, ସ୍ତ୍ରୀ, ଶତ୍ରୁ, ଅଜ୍ଞାନ ଗ୍ରାମ୍ୟଜନ, ଜଳଚର, ଶେତର,

ଭୁବନେଶ୍ୱର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ, କୃମିମୟୀଳ ସମସ୍ତ, ଭଗବାନଙ୍କର ସଗଣାଣୀ । *

ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ମୋଟାମୋଟି ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି, ଦେଶୀ ବଦେଶୀ, ଭଲ ମନ୍ଦ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବିଭିନ୍ନ ମନୋବୃତ୍ତି ଓ କର୍ମକୁଶଳତା ଉପରେ ଜାତିଭେଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି, ହିନ୍ଦୁ ଯେଉଁ ଉଦାରତା ଦେଖାଇଛୁ ତାହା, ଆଦିମ କାଳରେ ଯେପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି, ଅନ୍ୟସ୍ଥ ବିରଳ । ଧଳା କଳା, ଶସ୍ତ୍ର ମିତ୍ର, ଶିଶୁରବଶ୍ୟାସୀ ଓ ଅବଶ୍ୟାସୀର ଭେଦ, ଆମ ସମାଜରେ କୌଣସି ପ୍ଲାସ୍ତୀ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିନାହିଁ । ବୃହତ୍ତର ଓ ଅନ୍ତଃଗତ ସମସ୍ତ କାଳକ୍ରମେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଗଣିତର ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଯେ ଖାଲି ଶୂନ୍ୟ ଜାତିରେ ନିଆଯାଇଛନ୍ତି ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆସିବା ସମୟରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଲୋକେ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଉଚ୍ଚ କୋଟିର ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ ଦେବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ ଭିତରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମର ଦେବାଦେବୀ ମଧ୍ୟ ପଶିଛନ୍ତି । ଶାକ୍ତ ଧର୍ମର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା କଲେ ଦେଖାଯିବ, ଶିବ ଶକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କେତେ ଅନାଦି୍ୟ ଜାତିର ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମାଳୀ ଜାତିରେ ପଶିଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତିପ୍ତା ଚାଲିଛି । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉ । ତେଜାନାଲର କପିଳାସ ମହାଦେବଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରାପତି ବୋଲି ଯେଉଁ ମାଳୀମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଐତିହ୍ୟ ଆଲୋଚନାଯୋଗ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତି ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର ଓ ଅନ୍ୟ ନାମଧାରଣୀ ଶକ୍ତିଙ୍କର

* ଦୈତ୍ୟେୟା ! ଯସ୍ତ ରକ୍ଷାଂସି ସ୍ତୁୟଃ ଶୁକ୍ର । ବ୍ରଜୋକସ୍ୟ

ଶଗା ମୁଗାଃ ପାପଜବାଃ ସନ୍ତି ହ୍ୟତ୍ୟତତାଂ ଗତାଃ ॥

ଦେବର ପୂଜକମାନଙ୍କର ଜାତି ଆଲୋଚନା କଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁକଥା ଜଣାପଡ଼ିବ । ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରିବ, ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇବାର ଯେତେ କଷ୍ଟ ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ, ତାହା ସେତେ ନୁହେଁ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେବା ସେ କାଳରେ ସବୁଠାରୁ ସହଜ ଥିଲା । ଏ କାଳରେ ସିନା ଟଙ୍କା ବଳରେ ଚଷା, ଖଣ୍ଡାୟତ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି, ସେ କାଳେ ବାହୁବଳ ଓ ପରାକ୍ରମରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହେଉଥିଲା । ରାଜପୁତ୍ରମାନେ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଦଳ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ରାଜା ଓ ଜମିଦାର ସାବକରେ ଆଦିବାସୀ ଥିଲେ । ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ଜମିଦାର କ୍ଷତ୍ରିୟ ଭାବେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେବାର ଦେଖାଯାଉଛି ।

ବୈଶ୍ୟ ହେବା ତ ଆହୁରି ସହଜ । ଶତ୍ରୁର କର୍ମକୁ ଶଳତା ସାଙ୍ଗକୁ ସ୍ୱାଧୀନଭାବେ ଜାବକା ଅର୍ଜନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହେଲେ ସେ ବୈଶ୍ୟ ହେବାରେ ସେତେବେଳେ ଯେପରି ବାଧା ନ ଥିଲା, ଏବେ ସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ିଲେ ସେପରି ବାଧା ରହୁନାହିଁ । ଅନ୍ୟଜମାନେ ଆଜି ବି ପ୍ରତିଦିନ ବୈଶ୍ୟତ୍ୱ ଓ କରରେ ପାଉଛନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ କୁହାଯାଏ, ସର୍ବଶ୍ଚ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମାତ୍ର ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ନ ଖାଇବାରୁ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ନ ଛୁଇଁବାରୁ ଜାତିଭେଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ିଛି । ତାହା କେତେକାଂଶରେ ସତ୍ୟ ; କିନ୍ତୁ ଖାଲି ତାହାର ଯୋଗୁଁ ଯେ ଜାତିଭେଦ ରହିଛି ଏବଂ ସେ ଉଠିଗଲେ ଯେ ଜାତିଭେଦ ଉଠିଯିବ ତାହା ନୁହେଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହାର ମୂଳରେ ଅଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପର୍ବରେ ସୂଚିତ ହୋଇଛି,

ଏ କଟକଣା ଉଠିଗଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲୁହ । ପାଣି ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟ ଲୋକକୁ ପାଣିସ୍ପର୍ଶ୍ୟ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଭୁବ୍ରେଜନ ମିଳନ୍ତା, ଦକ୍ଷିଣା ମିଳନ୍ତା ଓ ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଣାମା ବି ମିଳନ୍ତା । ପ୍ରଣାମାର ମୂଲ୍ୟ ଏ ଯୁଗରେ ସେତେ ବୁଝା ନ ପଡ଼ୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୋଜନର ମୂଲ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବୁଝନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୋଜନର ନାମରେ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ବୋଲି ତ ପ୍ରବାଦ ଅଛି (ନୃତ୍ୟନ୍ତୁ ଭୋଜନେ ବିପ୍ରାଃ) । କରବାର କଥା । ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦରିଦ୍ର । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନର ଖଟିଆନ ଦେଖିଲେ ଜଣାପଡ଼େ, ଶହକେ * ଜଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ * ଏକରୁ ଅଧିକ ଜମି ନାହିଁ । ବେଶି ଜମି ଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସହରୀଆ ବାବୁ, ସହରରେ ଧର୍ମର ସଂସ୍କାର ବା କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରାୟ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ହିଁ ସାମାଜିକ କଟକଣା ଧରି ରହିଛନ୍ତି । କାହିଁକି ? ସଞ୍ଜୁକ ଚ୍ୟାଗରେ ତ ନୁହେଁ । ଯୁଗ ପ୍ରଭାବରେ ସମସ୍ତେ ପଇସାର ଆକାଂକ୍ଷା ଅର୍ଜିଲେଣି । ତଥାପି ଲୋକମତର ପ୍ରଭାବରେ ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧିଆ ଘରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇଲେ ବି ଶୁଣି ଘରେ ଖାଇପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏ ଲୋକମତ ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ନା ଅନ୍ୟ ଜାତିର ତାହା ଆଉ ଟିକିଏ ପରେ ଆଲୋଚନା ହେବ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ଯୁକ୍ତି ଏ ଲୋକମତର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ଶୁଦ୍ରଘରେ ଭାତ ଖାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମନା ନାହିଁ । ପରାଶର ସଂହିତା, ଯାହା କି ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ମୃତି, ସେଥିରେ ଅଛି, ଶୁଦ୍ରଘରର ଭାତ *,

* ଶସ୍ୟଂ କ୍ଷେତ୍ରଗତଂ ପ୍ରାହୁଃ ସରୂପଂ ଧାନ୍ୟମୁଚ୍ୟତେ

ଆମଂ ବରୂପମିୟଂ ଚ ସିନ୍ଧୁମନ୍ଥମୁଦାହୃତମ୍—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଧର୍ମବିଶିଷ୍ଟବଚନମ୍ ।
ଧାନ, କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବାବେଳେ ଶସ୍ୟ, ବେଙ୍ଗଳା ପଡ଼ିଯାଇଲେ ଧାନ୍ୟ, ଭୂଟା ହେଲା ପରେ ଆମ, ଓ ରକା ହେଲା ପରେ ଅନ୍ନ ବୋଲି ଏ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଦ୍ରାନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେ ସବୁ ଦେବଭୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଏ * । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପରେ ଦରୁର ଚୁଡ଼ିଦିଆହୋଇଛି, ମନ ହେଲେ ସେ ଶୁଦ୍ରଘରେ ଖାଇବ ; କିନ୍ତୁ ସତର୍କ କରିଦିଆହୋଇଛି, ଶୁଦ୍ରଠାରୁ ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କଲବେଳେ ସାବଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଶୁଦ୍ରର ନିଜ ପେଟ ପୋଷିବା ଧରାଧର ; ସେ ଯଦି ଦେବ, ନିଜ ପେଟ କାଟିକରି ଦେବ ; ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଶୁଦ୍ରର ରକ୍ତ ଗୋଷିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ବୃହତ୍ ପରାଶର ସଂହିତାରେ ଅଛି—ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଭାତ ଅମୃତ ପରି, ସେ ସ୍ବଚ୍ଛ ମନରେ ଦିଏ; କ୍ଷତ୍ରିୟଘରର ଅନ୍ନ, ତା'ଠାରୁ ଟିକିଏ କମ୍, ଦୁଧପରି, ସେ ନିଜର ବଡ଼ପଣ ରଖିବାକୁ ଦିଏ ; ବୈଶ୍ୟଘରର ଅନ୍ନ, ଅନ୍ନ—ସେ ଦିଏ ବ୍ୟବସାୟ ବୁଦ୍ଧିରେ, ପ୍ରତିଦାନରେ କାମ ପାଇବ ବୋଲି ; କିନ୍ତୁ ଶୁଦ୍ରର ଅନ୍ନ ରକ୍ତପରି, ସେ ତା ପେଟରୁ କାଟି ଦେବ । ତେଣୁ ସବୁବ୍ରାହ୍ମଣ (ଅତି ଅକଳରେ ନ ପଡ଼ିଲେ) ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ବି ତା'ଠାରୁ ଭକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । † ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇଲେ ଯେ ତା ଅନ୍ନ ଅମୃତ ହୋଇଯିବ ତାହା ନୁହେଁ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଣ୍ଡାଳ

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଅଛି । ଜଣେ ରୁଷି ଅସୁସ୍ଥ ହେବା'ରୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମାଗିଲେ, ତାଙ୍କର କପରି

* ତାବତ୍ ଭବତି ଶୁଦ୍ରାନ୍ନଂ ଯାବନ୍ନ ସ୍ମୃଣତି ଦ୍ବିଜଃ
ଦ୍ବିଜାତିକରସଂସ୍ପୃଷ୍ଟଂ ସର୍ବଂ ତଦ୍ଭବିଷ୍ୟତେ ॥

—ପରାଶର ।

† ଅମୃତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟାନ୍ନଂ କ୍ଷତ୍ରିୟାନ୍ନଂ ପୟଃ ସ୍ବଚ୍ଛଂ
ବୈଶ୍ୟସ୍ୟାନ୍ନମେବାନ୍ନଂ ଶୁଦ୍ରାନ୍ନଂ ରୁଧିରଂ ସ୍ବଚ୍ଛଂ
ତସ୍ମାତ୍ ଶୁଦ୍ରଂ ନ ଭକ୍ଷେତ ଯଜ୍ଞର୍ଥଂ ସଦ୍ଭୁଜସ୍ତୁ ଯଃ ।

ଦେହାନ୍ତ ହେଉ । ତାଙ୍କୁ ବର ମିଳିଲା, ସେ ଯଦି ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ
 ଘରେ ଖାଇବେ ତେବେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ । ରୁଷି ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ
 ଘରେ ଭିକା କଲେ । ଚଣ୍ଡାଳ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ଦେବାକୁ ପ୍ରଥମ
 ଭରସା । ରୁଷି ବଳାଇବାରୁ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିଭାବରେ ଭାତ
 ପୂଜି ଏ ଗନ୍ଧ ତାଙ୍କୁ ଦେଲା । ତାହା ଖାଇବା ପରେ ରୁଷି ମରିବେ
 କ'ଣ, ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖେ ଅଭିଯୋଗ
 କଲେ ଯେ, ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ଠକିଛନ୍ତି । ଭଗବାନ କହିଲେ,
 “ତୁମେ ଯଦି ସ୍ବକୃତ ଚଣ୍ଡାଳ ଚିହ୍ନି ଭିକା କରିଥାନ୍ତି ତେବେ
 ମୋ କଥା ଫଳିଥାନ୍ତା ।” ଭଗବାନ ପାଖ ଗାଁରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
 ଘର ବତାଇଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଘରୁ ଖାଇଲେ କ'ଣ ହେବ
 ଦେଖିବାକୁ କହିଲେ । ସେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଆରେ ଯାଇ ରୁଷି
 ବସିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣଦମ୍ପତି ରୁଷିଙ୍କୁ ଛୁ ଛୁ କରି ଘରୁଡ଼ିଲେ । ରୁଷି ନ
 ଯିବାରୁ ଅତି ଅଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କୁକୁରକୁ ଦେଲା ପରି ତାଙ୍କୁ ପୂଜି ଏ
 କାଢ଼ିଦେଲେ । ସେତକ ମୁହଁକୁ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ରୁଷିଙ୍କର ଦେହ-
 ତ୍ୟାଗ ହେଲା । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜ ଧର୍ମରେ ନ ରହନ୍ତି,
 ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଅତିଥିଙ୍କୁ ପୂଜି ଏ ନ ଦିଅନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରତିବେଶୀମାନେ
 ଏବେ ମଧ୍ୟ ‘ଚଣ୍ଡାଳଟାଏ’ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା—

ଦ୍ବେ ମାତ ଃହୋଇଥିବାରୁ ତା ଦାନ ରକ୍ତ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷିତ

* ଦ୍ରୋଣୁ ଯେ ଦାନପରା ଭବନ୍ତି ବ୍ରତାନୁକା ବିପ୍ରପରାୟଣାସୁ

ଅନ୍ନଂ ହି ତେଷାଂ ସତତଂ ସୁଭୋଜ୍ୟଂ ଭବେଦ୍ଧି ଜେତୁ ଶ୍ବମିତଂ ପୁରାତନେଃ
 ବନ୍ଧୁପୁରାଣ, ବୃଷଦାନାଧ୍ୟାୟଃ ।

ହେବା ସୁକ୍ତିସୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉନାହିଁ, କାରଣ—ବହୁ ପୁରାଣରେ ଅଛି, “ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ରମାନେ ଦାନପ୍ରସାଦ ବା ଦାନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ନିଜ ସମାଜର ନିୟମ ମାନ ଚଳୁଛନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଅଳ୍ପ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର କଥା । ଏହା ପଦକାଳର ଉଷିମୁନଙ୍କ ଦିନୁ ତଳି ଆସୁଛି ।”

ଯେପରି ମନେ ହେଉଛି, ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦାନଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କଟକଣା ରଖିବାକୁ ପୁରା । କର୍ମ ପୁରାଣରେ ଅଛି—ଅର୍ଜୁନ, କୁଳମିତ୍ର, ଗୋତ୍ରୀଳ, କେଉଟ, ଭଣ୍ଡାରୀ, ନାଟୁଆ, କୁନ୍ଦାର ଓ ଗୁଣୀ—ଏହି ଏହି ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଲୋକେ ଯଦି ଖାଇବାକୁ ଯାଚନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପଇସା ଦେଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା ଚଳିବ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ମନେକରନ୍ତି * ।

ଶୂଦ୍ର ଜାତିରୁ ପାଣି ଖାଇବା ଓ ଘୃତ ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବାଠାରେ, କୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କଟକଣା ଯେ ନ ଥିବ ତାହା କହିବା କାହାକୁ । ଯେଉଁମାନେ ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ଶ୍ମାପାକ, କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁବା ବିଷୟରେ କଟକଣା କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥଳ ଓ ପୁରାଣରେ ଅଛି । ରଜଶୂଳା ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ସ୍ବାକୁ ଛୁଇଁଲେ ଯେତିକି ଦୋଷ, ଚଣ୍ଡାଳ ଓ

* ଅର୍ଜୁନଃ କୁଳମିତ୍ରଂ ଚ ଗୋପାଳୋ ଦାସନାପିତୌ
ଏତେ ଶୂଦ୍ରେଷୁ ଭୋଜ୍ୟାନ୍ନା ଯଶ୍ଚାସ୍ମାନ୍ ନିବେଦୟେତ୍
କୁଶୀଳବଃ କୁନ୍ଦକାରଃ କ୍ଷେତ୍ରକର୍ମକ ଏବ ଚ
ଏତେ ଶୂଦ୍ରେଷୁ ଭୋଜ୍ୟାନ୍ନା ଦତ୍ତା ସ୍ବଲ୍ପପଣଂ ବୃଥେଃ ।

କର୍ମ—ଉପବିଭାଗ, ୧୭ଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଶ୍ୱାପାକକୁ ଛୁଇଁଲେ ସେତିକି ଦୋଷ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି, ଗାଧୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଗଲା; ପଇତା ଲଗାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ ଅଛି—ହାଟରେ, ବାଟରେ, ଡଙ୍ଗା ପାର ହେଲବେଳେ, ଆଜିକାଲି ରେଳରେ ମଧ୍ୟ, ସଭା ସମିତିରେ, ମେଳନରେ ଓ ବିବାହ ବ୍ରତାଦି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ଜନ-ଗହଳରେ, ଯାସାତିଅରେ, ଖେଳ କସରତ ଅଙ୍ଗଣରେ ଯହିଁରେ ହାଡ଼ମାନେ ବାଇଦ ବଜାନ୍ତି—ଏସବୁ ସ୍ଥଳରେ ହାଡ଼ଛୁଆ, ଚଣ୍ଡାଳ-ଛୁଆଁ ଧରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଉତ୍ପତ୍ତି ନୀତି ପ୍ରତି ଦୟାରେ

ଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ମୂଳରେ ପୁଣି ଗ୍ରେଟ ଜାତି ଲୋକକୁ ଦୃଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଦୟା ବେଶୀ ଥିଲା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ସେମାନେ ସାମାଜିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପତିତ, ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ହେବାର ସଂଭବନା ଥିଲା । ତାହା ଦୂର କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଆଁ ନାହିଁ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିବା ପରି ଜଣାଯାଏ । ଏ ସ୍ୱପର୍କରେ ମୃତର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ପରାଗର ସହିତାରେ ଅଛି—ଚଣ୍ଡାଳ, ଶ୍ୱାପାକ, ଗୋରୁ ଓ ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତରେ ଯଦି କୌଣସି ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ହତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ସେପରି ହତ ହୋଇ-ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆତ୍ମଦାଣ୍ଡ ବୋଲି ଧରିଯିବେ * । (ଆତ୍ମଦାଣ୍ଡକର ଶୁଭାଦି ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୈହିକ ଯିବା ହୁଏ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଯିବା ନ ହେବାରୁ ସେ ଭୂତ ହୋଇ ରହିବେ ।) ଏହାର ମୂଳରେ ଥିବା

* ଗୁଣ୍ଡାଲେନ ଶ୍ୱାପାକେନ ଗୋଭବି ପ୍ରେସ୍ତତୋ ଯଦି

ଆତ୍ମଦାଣ୍ଡଈର୍ଭବେତ୍ ବିପ୍ରୋ ବିଶେଷେଣାସ୍ୱାତକଃ ।—ପରାଗର

ମାତା ପୁତ୍ର । ଚଣ୍ଡାଳ ପତଙ୍ଗ, ଶ୍ମାପାକ ଅତି ଦରଦ୍ର—କୁକୁର ଖାଇ ପେଟ ପୋଷେ, ଗାଈ ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ବ୍ରାହ୍ମଣର ବିରୁରଣକୁ ଓ କ୍ଷମା କଲ— ଏମାନଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ଖୁବ ନ ବାଧୁଲ ଏମାନେ କାହାକୁ, ବିଶେଷ କରି ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ପ୍ରାଣରେ ମାରିଦେବାକୁ ବାହାରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଯଦି ମାରିଛି, ତେବେ ଧର୍ମ-ନେବାକୁ ହେବ, ମାରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଘାତକକୁ ଅତିମାତ୍ରାରେ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି, ଚିଡ଼େଇଦେଇଛି । ତେଣୁ ସେ ଏମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ମରିନାହିଁ ଯେ, ଆପଣା ଗୁଣରେ ମରିଛି ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିବାଦରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା

ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଏଇ ଜାତିରେ ମଫସଲରେ ହାଡ଼ି ପାଣ ଓ ଉଚ୍ଚତର ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଲଗୁଥିବା ଗୋଳମାଳରେ ନ୍ୟାୟ ହେଉଛି । ହାଡ଼ି ଉପରେ ରାଗିଗଲେ, ଗାଳିଦେଇ ଯଦି ରାଗ ଶାନ୍ତ ନ ହେଲା, ତେବେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକେ ରାଗରେ କାଠଖଣ୍ଡେ, ଗୋଡ଼ିଟେ ଗା'ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି । ଏପରି ରାଗିଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ବୁଝୁଥିବେ, ଟେକାଟେ ଫୋପାଡ଼ିବା ବେଳେ ମନକୁ ମନ ରାଗ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେପରି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ତାହାପାଇଁ ଆପେ ଆପେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯାଏ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସେତେବେଳେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରେ । ଏଠାରେ କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଘଟଣାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ଜଣେ ତେଲିର ଶେତରେ ହାଡ଼ିମାନେ ଅନୁଧିକାର ପ୍ରବେଶ କରି ପସଲ କାଟିନେଲେ । ତେଲିମାନେ ତାହା ଦେବାକୁ ଗଲେ ; ତା'ପକ୍ଷରେ କରୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିଲେ । ହଜିନମାନେ

ଧାନ ତ କାଟିକରି ନେଲେ, ଓଲଟି ଗାଳରେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ତେଲକୁ ମାଡ଼ି ଚଢ଼ାଇଲେ । ନ୍ୟାୟରେ ହରିଜନମାନଙ୍କର କାଇଲି ହେଲା । ଧାନପାଇଁ ସତପୂରଣ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପାବଲ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପଛପା ତେଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସତପୂରଣ ଘୁଡ଼ି ହେଲା । ଜାତିଆଣରେ ଦାସୀ ହେଲା, ଯେଉଁ ତେଲିମାନେ ହାଡ଼-ହାତରୁ ମାଡ଼ି ଖାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଜାତି ହେବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ସାତ-ପାଟଣାର ଭାଇକୁ ବକ୍ତେ ଡାଲିଭାତ ଖୁଆଇବେ । ଏପରି କରିବା ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ବୋଲି ସ୍ୱରୁଦ୍ଧକାରୁ, ତେଲିଙ୍କର ଗ୍ରାମୀଣ (ଆଜି-କାଲି ହୁସାବରେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଅଶିଷିତ ଓ ଦରିଦ୍ର ଲୋକ) ଜବାବ ଦେଲେ, “ସ୍ୱଭୁ, ମାଡ଼ି ଖାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର ; କିନ୍ତୁ ଗୋଲମାଲ ବଢ଼ି ମାଡ଼ି ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲ କାହିଁକି ? ଶେଷରେ ପଞ୍ଚାୟତରେ କଥାଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଘଟଣାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଚାୟତ ବସାଇ-ଥିଲେ ତଳିଆନ୍ତା । ହାଡ଼ିମାନେ ତ ଅରୁନେ ଶ୍ରାବକ ସେତେରେ ପଶି-ନଥିବେ ! ଘଟଣାସ୍ଥଳକୁ ନ ଯାଇ ପଞ୍ଚାୟତର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ବି ହୋଇଥାନ୍ତା ।” ଏହା କହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ଉଦ୍ର-ଲୋକଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ସେ ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ବାନ୍ଧିବାରେ ଜିଦ୍ କଲେ ନାହିଁ । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ତେଲିମହାଜନଙ୍କ ସଭା ବସି ସ୍ୱଭୁସ୍ୱଭୁ ଉପରେ ଛୁଆଁଛୁଡ଼ି ଧରାଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଇତିମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର କଲେଣି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବ, କିନ୍ତୁ ଅଶିଷିତ (!) ଗ୍ରାମୀଣ ଯେଉଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ ।

ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ନିଷ୍ପତ୍ତିମାନ ଟିକିଏ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଶୁଣିଲେ, ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯିବ, ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ଶ୍ମାପାକ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆରମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଛି ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ମଫସଲର ବହୁ ଗ୍ରାମରେ ଦେଖାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ବି

ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ପରମ୍ପରା ହିନ୍ଦିଆଇଥିବାରୁ, ପ୍ରୟୋଗ ନ ବେଳେ
ଯଥାଯଥ ନେତୃତ୍ୱ ମିଳୁନାହିଁ ।

ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାରେ ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ

ଶୂଦ୍ରର ଇଚ୍ଛା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ‘ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ’କୁ ଷୋଡ଼ଶ
ମାତୃକାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାହୋଇଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । *
ଶୂଦ୍ରସ୍ତ୍ରୀଗମନ କଲେ କଡ଼ା ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଯଦି ଶୂଦ୍ରାଗମନ କରେ ତେବେ ସେ ବୃଷଳୀପତି ବୋଲାଯିବ ।
ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ସେ ବିପ୍ରଜାତିରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ଓ ଚଣ୍ଡାଳଠାରୁ ମଧ୍ୟ
ଅଧମ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବ । †

ଏ ସବୁର ଆଲୋଚନା ଏବେ ହାସଲ ଲେଖ ହୋଇଯାଇ-
ଥିବାରୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଚିନ୍ତାର ଉଦ୍‌ଘାଟନା ଲେଖ ହୋଇଛି ।
ନିଜ ମନର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର
କରିଛି । ଲୋକରେ ଯାହା ଗୃହ୍ୟିତ ହେବ ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲି
ଧରି ନିଆଯାଇଅଛି । ଠିକ୍ କଥା ଲୋକ କପରି ଗ୍ରହଣ କରିବେ

* ଷୋଡ଼ଶ ମାତରଃ —

ଶୂରପତ୍ନୀ ରାଜପତ୍ନୀ ଦେବପତ୍ନୀ ତଥା ବଧୂ
ପିତ୍ରୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିଷ୍ୟପତ୍ନୀ ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ ଚ ମାତୃକା ।
ପିତୃପତ୍ନୀ ଭ୍ରାତୃପତ୍ନୀ ଶ୍ୱଶୃ ଉଗିନୀ ପୁତ୍ରା
ଗର୍ଭଧାତ୍ରୀବୃଦ୍ଧେଷା ଚ ପୁଂସଃ ଷୋଡ଼ଶମାତରଃ ।

ବ୍ରହ୍ମବେଦି—ଅଧ୍ୟାୟ, ୫୯ ।

† ଯଦି ଶୂଦ୍ରାଂ ବ୍ରଜେଦ୍ ବିପ୍ରୋ ବୃଷଳୀପତିରେବ ସଃ

ସ ଭ୍ରଷ୍ଟୋ ବିପ୍ରଜାତେଷୁ ଚଣ୍ଡାଳାତ୍ ସୋଽଧମଃ ସ୍ମୃତଃ ।

ବ୍ରହ୍ମବେଦି, ଶ୍ଳୋକ ୧୭ ।

ସେଥିପାଇଁ ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାର କଥା, ସେ ଡରିକରି ଲୋକାଭାର, କୁଳାଭାର ନାମରେ ଗତାନୁଗତକ କଥାକୁ ଧରି ଚାଲୁଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଅସିଷ୍ଟିତ ଲୋକେ ନିଜର ଜାତିଆଣର ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଅଛନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି, ଗ୍ରାମର ବେଷ୍ଟମାନୁ ବାହାର ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ବାଟ କଢ଼ାଉଛି ସେଇଆଡ଼େ ମାଡ଼ି ଚାଲିଛନ୍ତି ।

ପୁରୁଷାନୁକମ୍ପିକ ଜାତି

ଏପରି ଯେ ଖାଲି ଆଜି ହେଉଛି ତାହା ନୁହେଁ । ଆମ ଦେଶ ବହୁ ପୁରୁଣା ଦେଶ — ବିଦେଶୀ ସ୍ୱଦେଶୀ ଚାନ୍ଦନାରେ ବହୁବାର ଆମ ପରଂପରା ଦୋହଲିଯାଇଛି ।

ଭୂତବର୍ଣ୍ଣୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ଯେତେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବେ ହୋଇ-ଥିଲେହେଁ କାଳରେ ତାହା ପୁରୁଷାନୁକମ୍ପିକ ଜାତିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇଗଲା । ଏପରି ହେବା ଖାଲି ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ, ଏପରି ହେବା-ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ପ୍ରଥମେ ଯୁକର ହୋଇଥିଲା । ବିଦ୍ୟା, କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ଯେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତ କରିଥିଲା ତାହା ଏହି ପୁରୁଷାନୁକମ୍ପିକ ଜାତି ଯୋଗୁଁ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଆଜି ଆମେ ଦେଖୁଥାଉଁ, ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ଶିକ୍ଷକର ପୁଅ ହାତରେ ଭଲ ପାଠ ହେଉଛି । ଡାକ୍ତରର ପୁଅ ପାଠ ପଢ଼ି ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ଡାକ୍ତର ବିଷୟରେ ଚୁଡ଼ିଏ ସାଧାରଣ କଥା ଶିଖିଯାଇ-ପାରୁଛି, ସେହିପରି ମଠର ଚଲାଲ ଜାଣୁଥିବା ବାପର ପୁଅ, ନିଜେ ଯନ୍ତ୍ରରେ ହାତ ଦେବାର ବହୁ ଆଗରୁ, କେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର କ'ଣ ତାହା ଜାଣିଯାଉଛି । ଅଜକାଲି ଓକିଲତ, ଡାକ୍ତର, ଇଂଜିନିୟର

ସବୁରିପାଇଁ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷାରେ ଉତ୍କର୍ଷ ଲେଡ଼ା ହେଉଥିବାରୁ ପିଲା-
ଦିନେ ଅର୍ଜିଥିବା ଏ ଜ୍ଞାନସବୁ ପିଲାଙ୍କର କାମରେ ଆସୁନାହିଁ ।
ଡାକ୍ତର ପୁଅର ପିଲାଦିନୁ ଡାକ୍ତର ପଢ଼ିବାକୁ ହୁଏତ ଝୁଙ୍କ ଅଛି,
କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତର ଇଷ୍ଟଲରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ସକାଶେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ
ଆଇ. ଏସ୍. ସି. ପାସ୍ ହେବା ଦରକାର । ମାଷ୍ଟ୍ରିଙ୍କ ପୁଅର ସେପରି
ପାସ୍ ହେଉଥିବା ସହଜ ହେଉଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଡାକ୍ତର ହେଉଛି
ଓ ଡାକ୍ତରର ପୁଅ ହୁଏତ ବ୍ୟବସାୟ ବା ରଜମାତି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ
ହେଉଛି । ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ପାରିବାରିକ ବେଷ୍ଟମାର ବିଚାରରେ ପିଲା-
ଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ଭବ ନ
ହେଉଥିବାରୁ ଆଜିକାଲି ଯାହାକୁ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ବୋଲି
କହୁଥାଉଁ, ସେଥିରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଠିକ୍ ଲୋକ ପଶିପାରୁ-
ନାହାନ୍ତି ।

ତାହାର ଲାଭ ଓ କ୍ଷତି

କିନ୍ତୁ ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ବିଶେଷ ପ୍ରବେଶ କରିନାହିଁ ସେଥିରେ ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନିକ ଜାତିର ଉପ-
କାରତା ସ୍ପଷ୍ଟ । ମାର୍ଡ଼ୋପାଡ଼ମାନେ ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବେ ବ୍ୟବ-
ସାୟରେ ଅଛନ୍ତି । ୧୪-୧୫ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ମାର୍ଡ଼ୋପାଡ଼ ନବଯୁବକ
ପକ୍କା ବ୍ୟବସାୟୀ ହୋଇଯାଉଛି । ଗ୍ରାମର ଚାଷୀଙ୍କ କଥା ସେହିପରି ।
ଗ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ହରିଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଜାତିର ଚାଷୀମାନେ ବାହାରୁ
କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ନ ପାଇ ବାପସଙ୍ଗେ ମିଳୁଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ଠିକ୍
ରୁଷ କରୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ନିଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଏବଂ
ଅଗ୍ରହାୟତା ଯୋଗୁଁ ସେ ଯେତେ କରିପାରନ୍ତା ତାହା ହୁଏତ କରି-

ପାରୁନାହିଁ । ତଥାପି ଏ ଦେଶର ଶୁଷ୍କ ପ୍ରଶାଳୀ ମନ୍ଦ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସକର୍ତ୍ତାମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁରର ଚନ୍ଦ୍ରୀ, ସମଗ୍ର ଦେଶର ବଢ଼େଇ ଓ କମାର ପିଲାମାନେ, ଯେଉଁ ନିପୁଣତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ତାହା କୌଣସି ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ନିଜ ଦର ବିଦ୍ୟାଳୟର ତାଲିମ୍ ଯୋଗୁଁ ।

ଭାରତର ଜାତିପ୍ରଥା ପୁରୁଷାନ୍ୱୟମିକ ଚିତ୍ତ ଆସିନଥିଲେ ଏତେ ବିଦ୍ୟାରେ ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଧାର୍ଯ୍ୟ କି ନାହିଁ ବିଚାର-ବାର କଥା । ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପିଲାମାନେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଇ.ଏସ୍.ସି. ପାସ କରି ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ଇଂଜିନିୟରିଂ ବା ପ୍ଲାପତ୍ୟରେ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରି କୋଣାର୍କ ଭଳି ଜାଗାରେ କରପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା । ପୁରୁଷାନ୍ୱୟମିକ ଜାତି ଯୋଗୁଁ ଏ ଦେଶର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଶତ ଶତ ବର୍ଷର ଅବହେଳା ସତ୍ତ୍ୱେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି ।

ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ‘ଜାତି ବିରାଡ଼ ମାଛ ଖାଇବା’ ସ୍ୱାଭାବିକ ହେଲେହେଁ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାପର ଅଧ୍ୟୋଗ୍ୟତା ପୁଅ ନାତିଙ୍କ ଉପରେ ବଜ୍ରଲେପ ପରି ହୋଇଯାଇଥିଲା । କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ବାପର ଚୋର, ପୁଅକୁ ଚିତ୍ତ ଅଜିତ’ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବ୍ରାହ୍ମଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଛାଡ଼ା ରହୁନଥିଲା, ତା’ର ପୁଅ ବାପ ପରି ଅଧ୍ୟୋଗ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଉଥିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ପିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁଅ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ନିଜ ଅଧ୍ୟୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତି ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଜାତିରେ ଏହିପରି ଅଧ୍ୟୋଗ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରୁ ନୀଚ ଜାତି ଲୋକଙ୍କର କ୍ଷୋଭ ବଢ଼ିଲା । ପୁଅର ଦୋଷ ଘୋଡ଼ାଇବା ଉଚିତ

ନ ହେଲେ ହେଁ, ପୁଅ ପ୍ରତି ମମତାରେ ବାପ ତାକୁ ସଦନରେ ଛୋଟ ଜାତିକୁ ଠେଲିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ନିଜର ଶତ୍ରୁ ପୁଅକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଜାତିକୁ ଠେଲିଦେବା ଲୋକ, ସବୁ ସମାଜରେ ଯେପରି, ଆମ ସମାଜରେ ସେପରି ବିରଳ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଶୂନଃସେପ ସମ୍ବାଦ

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଥରେ ଗୋଟିଏ ନରମେଧ ଯଜ୍ଞରେ ଆରୁଣ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞଟି ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ବଡ଼ ଅକଳରେ ପଡ଼ି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁଦନଯାଏଁ ପୁଅହୋଇ-ନଥିଲା । ସେ ବରୁଣଙ୍କଠାରେ ପୁରରକ୍ଷା କଲେ । ବରୁଣ କହିଲେ, “ତୁମର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେବାକୁ ମୁଁ ବର ଦେବ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାହା ମାଗିବ, ତୁମେ ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କର ।” ରାଜା ଅଙ୍ଗୀକାର କଲେ । ବରୁଣ ମାଗିଲେ, “ଯେଉଁ ପୁଅଟି ହେବ ତାହା ତୁମେ ମୋତେ ବଳ ଦେବ ।” ରାଜା ଆଉ କରନ୍ତି କ’ଣ ? ସେ ତ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଛନ୍ତି !

ପୁଅ ହେବାର ଶବ୍ଦର ପାଇଁ ବରୁଣ ଆସି ତାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟ ମାଗିଲେ । ରାଜାଶ୍ରୀଙ୍କର ନୂଆ ପୁଅଠାରେ ଭାରି ମମତା ହୋଇ-ଯାଇଥାଏ । ରାଜା କହିଲେ, “ପୁଅ ତ ଆପଣଙ୍କର, କିନ୍ତୁ ତା’ର ଦାନ୍ତ ଉଠିନାହିଁ । ଏପରି ବିକଳାଙ୍ଗ ପିଲା କ’ଣ ବଳର ଯୋଗ୍ୟ ?” ଦାନ୍ତ ଉଠିବା ପରେ, ବରୁଣ ବଳ ମାଗିଲେ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ସେ ଚାଲି ବୁଲି ପାରୁ ।” ଚାଲି ବୁଲି ପାରିବା ପରେ, ରାଜା କହିଲେ, ସେ ବ୍ରତ ହେଉ; ବ୍ରତ ହେଲା ପରେ ବଢ଼ିଲେ, “ହୁବକ

ବିଦ୍ୟା ଦେଲେ ସିନା ମଣିଷ ବୋଲାଇବ । ଆପଣ ଆଉ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।” ଏଥର ବରୁଣ ଅସନ୍ନସ୍ଥ ହୋଇ ଫେରିଲେ । ନିଜପାଇଁ ବାପାଙ୍କର ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେଉଛି ବୋଲି ପୁଅ ଶ୍ରେଷ୍ଠତାଶୁ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ସେ ବାହାରିଲେ, ନିଜପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଦଳିଆ ଖୋଜିବାକୁ । ସ୍ବଜ୍ୟ ତମାମ ବୁଲିଲେ, କିନ୍ତୁ ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ଭେଦ ମାତ କେହି କାହା ପୁଅକୁ ବଳିପାଇଁ ଦେବାକୁ ସଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଚାରିଟି ପୁଅ ଥାନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁଅ ଶୂନ୍ୟସେପ ବାପାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ବାପା ! ସଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ବୋଲି ସେ ଭାରି ଭାଳି ହେଉଛନ୍ତି, ‘ବଳି’ ପାଇଁ ବଡ଼ ଧନରତ୍ନ, ଗୋରୁ ଗାଈ ଯାଚୁଛନ୍ତି । ଆମେ ତ ଚାରି ଜଣ ଅଛୁଁ । ଧନ ଅଭାବରେ ଆମେ ଏତେ ହଇସା ହେଉଥାଉଁ । ଆପଣ ମୋତେ ଦେବାକୁ ସଜି ଦୁଅନ୍ତୁ ।” ବଡ଼ତ ଅଳି କରି ସେ ବାପାଙ୍କୁ ମଙ୍ଗାଇଲେ ।

ନରମେଧ ଯଜ୍ଞର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଛେଦ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୂନ୍ୟସେପଙ୍କୁ କୁହାଗଲା, ନାରାୟଣଙ୍କୁ ପୁରଣ କରିବାକୁ । ତାଙ୍କ ଘୋଷପତ୍ର ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାଙ୍କ ବନ୍ଦନ ପିଟାଇଦେବାକୁ କହିଲେ । ଯଜ୍ଞ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପଚାରିଲେ, “ବାପା ! ତୁମର ଗୋଷ କ’ଣ ?” ଶୂନ୍ୟସେପ କହିଲେ, “ମୋର ତ ଆଉ ଗୋଷ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ପିତା ମୋତେ ଶୁଭ ହୋଇ ସାରେନ୍ତି ।” ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, “ତୁମେ ଆଜିଠାରୁ ମୋ ଗୋଷ (କୌଶିକ) ଗ୍ରହଣ କର । ଆଜିଠାରୁ ତୁମେ ମୋର ପୁଅ ।”

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ନିଜର ଶତେ ପୁଅ । ସେ ପ ଅମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଶୂନ୍ୟସେପଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇଦେଲେ, କହିଲେ, “ବାର ବର୍ଷ ମାସ

ବୟସରେ ଏ ପିଲା ବ୍ରାହ୍ମଣର ସଦାଶୁର ଓ ବିଦ୍ୟା ଲଭ କରିଛି ।
 ପୂଜା ମୁଁ ମୋତେ ଦେଉ ପୁଅ କଲି । ତୁମେମାନେ ସମସ୍ତେ ପୂଜା
 ବଡ଼ ଭାଇ ବୋଲି ମାନବାକୁ ହେବ ।” ସାନ ପିଲାମାନେ ହୁଁ କଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ପିଲାମାନେ କହିଲେ, “ଆମେ ଆମଠାରୁ ବୟସରେ
 ସାନ ଜଣକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମାନବୁ ନାହିଁ ।” ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ
 ଅଭିଶାପ ଦେଲେ, “ତୁମେମାନେ ବୟସରେ ବଡ଼ ସାନ ଶୁଣୁ ।
 ତୁମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୋଳରୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୁମେମାନେ ଅଜଠାରୁ
 ଗୋଟି ଜାତି ହେଲ ।” ପୁଅମାନେ ଆପତ୍ତି କଲେ, “ଆମ ଗୋଟି
 ଆମେ କପରି ହୁଏନା ? ଆମେ ତ ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ।” ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର
 କହିଲେ, “ମୋ ଗୋଟି ତୁମେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କିଛି ଆପତ୍ତି
 ନାହିଁ ।” ସେଥିପାଇଁ କୌଣିକ ଗୋଟି ଆଜିକାଲି ଅନେକ ହରିଜନ-
 ଙ୍କର ଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ହିନ୍ଦୁର ଆଦର୍ଶ ଏହିପରି ଉଚ୍ଚ । ମଣିଷ ମନକୁ ସବୁବେଳେ
 ଟାଣ କରିପାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଆଦର୍ଶ ସବୁବେଳେ ଆମକୁ
 ଚେତାଇ ଦିଏ, ଆମକୁ ଆଉ କେତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଅଛି ।

ଜାତିଭେଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ତାହାର ଫଳ

ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ପୋଷିବା ବିଷୟରେ ସମଗ୍ର ସମାଜର ଦାୟିତ୍ୱ
 ଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଅକର୍ମୀ ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ଅଧିକ
 ବାହାରିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏପରି ଅଯୋଗ୍ୟଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ
 ବଢ଼ିଲା, ସମାଜରେ ଯୁକ୍ତିସ୍ଥାନ ବିରୁଦ୍ଧ ସେତିକି ବଢ଼ିଲା । ବୁଦ୍ଧ-
 ଦେବଙ୍କ ବେଳରୁ ଏହି ରୋଗ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଥିବାର ଧରିଥିଲା ।
 ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧ ଏକାବେଳେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଜାତିଭେଦ ଓ ଅର୍ଥସ୍ଥାନ
 ବିସ୍ୱାଦାୟୀ ବୃତ୍ତିରେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ପୁରୀରେ ସେପରି କୁହାଯାଇଛି, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସମାଜପ୍ରତିମାନ ଏ ବିଦ୍ରୋହର ସାବିତ୍ରୀ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ପୁରୀମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମଗତ ଜାତିପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ଗଳ୍ପ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଦିଆଯାଇ ସମାଜର ମଙ୍ଗ ସିଧା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଫଳ ସେ ନ ହୋଇଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଜାତ୍ୟଭିମାନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ତା ପରେ ବହୁ ଧର୍ମସଂସ୍କାରକ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ କାହାରିଛନ୍ତି । ତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିଭେଦକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ତ 'ବାର ଜାତି ତେର ଗୋଲ, ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସବୁ ଗଲ' ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଭାବ ସ୍ୱାଧୀନ ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଜାତ୍ୟଭିମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫଳରେ, ସେ କାଳର ରାଜା ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ନୀଳ କୋଟିର ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇଦେଲେ । ବିଦ୍ରୋହକାରୀ ଶେଷରେ ମୋଡ଼ିଉଠି ହୋଇ କାଳର ଗତିକୁ ମାନିଗଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରେ ସବୁ ସଂସ୍କାରକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଯୁକ୍ତିସ୍ଥାନ ବିରୁଦ୍ଧକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି, ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାରମ୍ବାର ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ନ ମାନିବାବେଳେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷଣ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଛନ୍ତି ।

ଏହି ଘାତପ୍ରତିଘାତ ଫଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଲୋପ ପାଇଛି କହିଲେ ତଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଠାରେ ପୂର୍ବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖାଯାଉଛି । ଭୂଷିରେ ଜାତ୍ୟଭିମାନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଉ ନାହିଁ କହିଲେ ତଳେ । କୃଷିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବାବୁରୀ ଧରଣ

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରୁଛି । ମାତସେବା, ଶୁକ୍ଷ କରବାକୁ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ବାହାରିଛି । ‘ପେଟ ପୋଷ, ନାହିଁ ଦୋଷ’ ଏହି ଉଦ୍ଭଟ ଡଗ ବାହାର କରି ଏହାର ଆତ୍ମଆଲରେ ସବୁ କାମ କରିଯିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲଣି ବା ଝୁଲି ଶୀଘ୍ର ହେଉଛି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କେଣୀ । କେବଳ ସେହିମାନେ ଆଜିକାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି । ଶୁଭ-ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ରୁଡ଼ାଦହିରେ ପେଟ ପୂରେ ନାହିଁ । ଅଦ୍ୟାପି ମାତକୋଟୀର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅନ୍ୟ କେହି ସହଜରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସହଜରେ ମଧ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ-ବେପାର ବା ପୁଣ୍ୟାର କାମ କରିବାକୁ ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାନ୍ଦୁନାହାନ୍ତି । କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାସ୍ତର ଯେଉଁ ବିଭ୍ରାଟ ବା ସଂସ୍କାର ହେଉଛି ସେଥିରେ ଗାଁରେ କ୍ଷମାଣ ରୁଷ କରି ଚଳିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ା ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥକଷ୍ଟ ହେଉନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦଉଡ଼ି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶୁକ୍ଷ ଆଡ଼କୁ । ଶୁକ୍ଷ ପାଇବା ସକାଶେ ଅନ୍ୟସ୍ତ ଲୋକେ ଯେତେ ତଳକୁ ଖସିବାର ଶୁଣାଯାଏ, ଆମ ଏଠାରେ ସେତେ ହୋଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଶୁକ୍ଷ କରିବା ସକାଶେ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ କରିବାକୁ ୩୦ ବର୍ଷ ତଳେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରିଥିଲେ, ପୁଣି ବାହାରିବେ । ତେଣୁ ଜାତିଭେଦ ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ହେଉଛି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ମନାଇ, ଧମକାଇ, ଡରାଇ ଓ ଅବଜ୍ଞା କରି ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବାର ଉଦ୍ୟମପାଇଁ ଏହା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ । କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ତଳେଇ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ, ଜାତିଭେଦ ରଖିବା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏକୃଷ୍ଟିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ବରଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହାର ଭବିଷ୍ୟତ ଦୂର

କରିବାରେ ପୂର୍ବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାରିଲେ ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ବିଚାରବାର କଥା ।

ଭେଦର ଉଚ୍ଚତତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ିବାର କାରଣ

ଜାତିଭେଦର ମୂଳରେ ଭାରତୀୟ ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା । ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ର ଥିଲେ ସମସ୍ୟା ଏଡ଼େ ଜଟିଳ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣରୁ ବହୁ ଜାତି ବାହାରିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଦିନ ବାହାରିଛନ୍ତି । ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଜନଗଣନାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତା ହଟନ୍ ସାହେବ ହିସାବ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ, ସେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶରେ ତିନି ହଜାର ଜାତି ଥିଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ସମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏତେବେଳକୁ ଚାରି ହଜାରରୁ ବେଶୀ ଜାତି ହୋଇଥିବା ବିଚାର ହୁଏ ।

ବଡ଼ ହେବାର ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକୃତି

ଜାତିଭେଦ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନ ଥିଲା ବୋଲି କୁହା-ଯାଇପାରେ । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରତି ସଂପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସମାନ ଆଦର ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସବୁ କାମ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ସାନ୍ତାଳଙ୍କ ଭିତରେ ଧୋବା ବୋଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଲୁଗା ସଫା କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଆସନ୍ତା ଆପଣା ଭିତରେ ଭଣ୍ଡାରି କାମ ବି ହେଉଥିଲା । ଶିଳ୍ପକେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅଣାଦିବାସୀ ଭଣ୍ଡାରି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ପଶିଲେଣି । ନିଜେ ସାନ୍ତାଳଙ୍କ ଭିତରୁ ଭଣ୍ଡାରି

ବାହାରବାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଗଲଣି । ଭୂପୂର୍ବ
 ଓ ଶ୍ରେକ ଭିତରେ ଜାତିଭେଦ ଆଦୃର ସ୍ପଷ୍ଟ । ରାଜଗଣ ଓ ଖଣ୍ଡାୟତ
 ଭୂପୂର୍ବମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେ ଓ ଭୂପୂର୍ବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ
 ରହୁନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳର ସୌରାମାନେ ଗତ ୫୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ
 ପ୍ରାୟ ୫ଟି ଜାତିରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ସୌର ଓ ଲଞ୍ଜିଆ-
 ସୌର ବୋଲି ଯୋଡ଼ିଏ ଜାତି ଆଦୃର ଆଗରୁ ଥିଲା । ପର୍ବତରେ
 ଯେଉଁମାନେ ରହୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ କୌର୍ବୀୟ ମାନ୍ୟ । ଧଳା
 କୌର୍ବୀୟର ଶେଷ ଭାଗ ନାଲିରଙ୍ଗର, ଅଗରେ ଝାଲର ଆସ ।
 ପଛପଟ ଖୋସଣୀ ଖୋସା ହେଲା ପରେ ଏହି ଅଲଗା ଶ୍ରେ ପଛରେ
 ଝୁଲୁଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପର୍ବତରୁ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଖସି ରୁଷ
 ଧଇଲେ, ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପର୍ବତଆକୁ ଫରକ
 କରିବାକୁ, ‘ଲଞ୍ଜିଆ’ ନାମ ଦିଆଗଲା । ଏବେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳର
 ସୌରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ‘କାଠ ପାନିଆ’, ‘ସାନ ପାନିଆ’, ‘ଶୁଭ-
 ସୌର’ ଓ ‘ପସ-ସୌର’ ଏହିପରି ବିଭାଗ ହେଲଣି । ଯେ ଯେତକି
 ଶୁଭ ହେଉଛି, ସେ ରୁଷକୁ ସେତକ ଆଦରୁଛି । କନ୍ଧଙ୍କ ଭିତରେ
 ସେହିପରି ପର୍ବତଆ ବା ‘କୁଟିଆ’ କନ୍ଧ ଓ କନ୍ଧ ଏଇ ଦୁଇ
 ବିଭାଗରୁ, ଓଡ଼ିଆ କନ୍ଧ, ମାଳୁଆ କନ୍ଧ ଏହିପରି କେତେ ବିଭାଗ
 ବାହାରିଛି । ରଣପୁର ମାଲରେ, ମାଳୁଆ କନ୍ଧ, ‘କନ୍ଧ’ ନାମଟି
 କାଟି ଖାଲି ‘ମାଳୁଆ’ ବୋଲାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେଣି । ଏବେ
 ବ୍ରହ୍ମଣ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବିବାହାଦି କଲେଣି, ଧୋବା ଲୁଗା
 କାତୁଛନ୍ତି, ଭଣ୍ଡାରି ବି ଗିଅର କଲେଣି । ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଭିତରେ
 ଏ ଜାତି ବିଭାଗ ମୂଳରେ ବୈଷୟିକ କାରଣ ଓ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳିତ
 ବୈଷୟିକ ଛିତି ଉପରେ । ଯେଉଁମାନେ ଟିକିଏ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାରେ
 ଥିଲେ ସେମାନେ ଜାତି-ନିଶ୍ଚୟରେ ଉପର ପାହାଚକୁ ଉଠିବାକୁ

ଧାର୍ମିକ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ତେଣୁ ତଳେ ଉଠିବ । ଫଳରେ ଆଦିବାସୀ
ସମସ୍ତେ ବି ହୋଇଛନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା ପୋପାନରେ
ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲେଣି ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବାର କାରଣ ଅଛି କିନ୍ତୁ
ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ମାତ୍ର ଯାଇ ପଡ଼ୁଛି ସେଇ ଶ୍ରେଣୀ ଉପରେ ।

ଅନ୍ତର ଜାତି

ଜାତିର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗତି ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁ
ଥିଲେହେଁ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସବୁ ଜାତି ଆର୍ଥିକ କାରଣରେ ହୋଇ
ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନ ଭାବେ ଜାତି ଭିତରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ବହୁ
ଅନ୍ତର ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଫଳେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବସାୟ
ଭେଦରେ ପଡ଼ିଲା ଜାତି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଜାତିର ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଣୀ
ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହରେ ଅନୁଲେପ ଦିବାଡ଼ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ଜାତିର
ପୁରୁଷ ବଡ଼ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିବାହ ହେଲେ ପ୍ରତିଲେପ ଦିବାଡ଼
ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଅନୁଲେପ ଦିବାଡ଼ରୁ ଜାତି ସନ୍ତାନକୁ
ଉଚ୍ଚତର ପାତ୍ରୀଆ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତିଲେପ ଦିବାଡ଼ରୁ ଜାତି
ସନ୍ତାନକୁ ଶ୍ରେଣୀ ଜାତି ଓ ଚଣ୍ଡାଳ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା ଓ *
ଏମାନଙ୍କପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବୃତ୍ତି ଖଞ୍ଜି ଦିଆ ହେଉଥିଲା ।
ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ:—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଉ ବୈଶ୍ୟ ଗର୍ଭରୁ ଅମ୍ବଷ୍ଟ
(ବଇଦ), ଗର ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିହେଡ଼ା, କଂସାର, ଶଂଖା ତଥାବଦି କରିବା-
ବାଲା ଜାତି ହେଲେ † । ବିଶ୍ବନାରାୟଣ ଆଉ ଶ୍ରୀମାତା ଗର୍ଭରୁ ଛଅଟି

* ଜାତୋ ନାରୀମନାରୀୟାମାରୀଦାରୀୟା ଭବେତ୍ ଗୁଣିଃ

ଜାତୋଽସ୍ୟନାରୀୟାଦାରୀୟାୟାମନାରୀୟା ଭବି ନିଶ୍ଚୟଃ ॥

ଯସ୍ମାଦ୍ ବାଳପ୍ରଭାବେଣ ଖର୍ଯ୍ୟଗ୍ଜା ରୂପସ୍ବୋଽଭବନ୍

ପୁଲିତାଶ୍ଚ ପ୍ରଗସ୍ତାଶ୍ଚ ତସ୍ମାଦ୍ ବାଳଂ ପ୍ରଗସ୍ୟତେ—ମନୁଃ

† ବୈଶ୍ୟାୟାଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାଜ୍ଜାତୋ ଅମ୍ବଷ୍ଟା ଗାନ୍ଧକୋ ବଣିକ୍

କଂସକାରଣଂ ଖକାସ୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣାତ୍ ସଂବତ୍ସରଃ । —ବୃହତ୍ ସମ୍ବତ୍ସରମ୍

ପିଲା ଜନ୍ମ ହେଲେ । ସେମାନେ ଛଅଟି ଅଲଗା ଅଲଗା ଶିଳ୍ପ
ଧରିଲେ—ମାଳାକାର, କମାର, ଶଙ୍ଖକାର, ତନ୍ତୀ, କୁମ୍ଭାର,
କଂସାର (୧) । ଦୁଇ ଅଲଗା ଆଡ଼ୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଜଣ
ଏକବୃତ୍ତି ଧରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ମିଳୁଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଡ଼ୁ
ଓ ବଶିଷ୍ଠକର୍ମୀଙ୍କ ଆଡ଼ୁ କଂସାର ଓ ଶଙ୍ଖାର ଜାତି ହୋଇଛନ୍ତି । ଏକ
ବୃତ୍ତିରେ ଦୁଇଆଡ଼ୁ ଲୋକ ଜଟିକା ବେଣୀ ନୁହେଁ, ସାମାନ୍ୟ
କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ହୋଇଯାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ
କଂସାର କଂସାର ଭିତରେ ବୃତ୍ତିର ଶାଖା ମେଲିଥିବାର ମଧ୍ୟ
ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ କଂସାର ଜାତି ଯଦି ରସରେ କାମ କରୁଛି,
ଆଉ ଜଣକ କଂସାରେ କାମ କରୁଛି ।

ପୁଣି ଅନୁଲୋମ ବିବାହରୁ ଜାତି ସନ୍ତାନକୁ ନିଜ ଦୋଷ
ନିମନ୍ତେ ପଡ଼ିତ କରାହୋଇଛି ଓ ଚଣ୍ଡାଳକୁ ନିଜ ଗୁଣ ନିମନ୍ତେ
ଉପରକୁ ଉଠା ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଖାଲି ଯେ
ଅନ୍ୟଜ ଗ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି ବା ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ବୋଲାଇଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ,
ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱଧର୍ମରୁ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅସଦାଚାର କରିଛନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାହୋଇଛି (୨) ।
ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ଲୋକେ ପଡ଼ିତ

- (୧) ବଶିଷ୍ଠକର୍ମୀ ଶୁଦ୍ରାୟାଂ ବାସ୍ୟାଧାନଂ ଚକାର ସଃ
ତତୋ ବଭୂବୁଃ ପୁରାଣୁ ପଡ଼େତେ ଶିଳ୍ପକାରଣଃ ।
ମାଳାକାରଃ କର୍ମକାରଃ ଶଙ୍ଖକାରଃ କୁବିନ୍ଦକଃ
କୁମ୍ଭକାରଃ କଂସକାରଃ ପଡ଼େତେ ଶିଳ୍ପିନୋ ନରଃ ।

- (୨) ବ୍ୟଭିଚାରେଣ ବର୍ଣ୍ଣାନାମବେଦ୍ୟାବେଦନେନ ଚ
ସ୍ୱକର୍ମଣାଂ ଚ ତ୍ୟାଗେନ ଜାୟନ୍ତେ ବର୍ଣ୍ଣସଂକରଃ ।

ହୋଇଛନ୍ତି । ପଡ଼ିତ ମଧ୍ୟ ଉଠିଛି । ପଡ଼ିତ ନାନା ଉଦ୍ୟମ କରି ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଓ ଗୃହୀଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମନାଇ ପାରିଲେ ନିଜକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତିରେ ଗଣାଇପାରିଛି ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୃତ୍ତି ଧରିଛି । ବହୁ ମତରେ ବା ରାଜାଦେଶରେ ଯେଉଁ ମତ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଉପରକୁ ଉଠା ହୋଇଛି, ସେ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚକୁ ଗଲ ବୋଲି ଚୁପ୍‌ଚାପ ହୋଇନାହିଁ । ଦେଶର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଥିବାରୁ ଓ ଜାତି ବି ଅନେକ ଥିବାରୁ ରାଜା ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର ମତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ମନ ମନାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଚ୍ଚତ ଉପାୟ, ସାମାଜିକ ସମ୍ବଳିବା ସକାଶେ, କୌଣସି ରାଜା କେବେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବାର ଇତିହାସ ବା ପୁରାଣରେ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ମତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଶକ୍ତିରେ ଗଢ଼ି ଉଠିବା ସକାଶେ ସବୁବେଳେ ଶୁଦ୍ଧିଦିଆ ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ଶକ୍ତିମାତ୍ରରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ସଂସ୍କାର ନ ଆଣି ପାରିଲେ, ‘ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ କିଏ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ?’ ବୋଲି କହି ବଳବାନ୍‌କୁ ତୁନି ହେବାକୁ ହୋଇଛି—‘ଜନାନନ୍ଦେ କଃ କର-ମର୍ପୟିଷ୍ୟତି’ । କିନ୍ତୁ ନ ପାରିବା ସ୍ଥଳରେ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ଗଢ଼ିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ, ନୂଆ ବୃତ୍ତି ବା ପୁରୁଣା ବୃତ୍ତିର ନୂଆ ଶାଖା ଧରାଇଦିଆହୋଇଛି ।

ବଡ଼ ଜାତି ହେବାକୁ ଏବେ ବି ଲାଲ୍‌ଯା

ଯେ ଯେତେବେଳେ ଯେ ଉପାୟରେ ପାରିଛି—ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବା ଫଳେ—ନିଜ ଜାତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜିଛି ; ଯେ ନ ପାରିଛି ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛି ତା’ର ସୁଯୋଗ କେତେବେଳେ ଆସିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏ ଶକ୍ତି ରୁଲିଛି, କିନ୍ତୁ ନଆ ଜାତି ଅନେକଟି ପୁରୁଣା ବୃତ୍ତିରେ ଆସି ଲଦି ହୋଇଯାଇଛି । ଗତ ୪୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଦେଖିଥିବା କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଦେବ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ସୁଧ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି (ଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଯଥାର୍ଥ ହେବ) । ଏମାନେ ପାଣି ଅପ୍ପର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେଇ କରଣ ଘରେ ବସୁ କରଗଲେ । ଆଉ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେବାକୁ ବି ପଡୁନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ କରଣର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ-ଗଲାଣି ।

ପ୍ରାୟ ୨୦ । ୨୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ‘କରଣ’ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର, ଅନ୍ୟଜ ଜାତି ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣ ବାହାର କରି ହାଇକୋର୍ଟରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା, କରଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭାଇଭଗନ ମକଦ୍ଦମାରେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତ ଅଛି, କରଣ ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୈଶ୍ୟ ପୁରୁଷଠାରୁ ଜାତି ବର୍ଣ୍ଣସଂକର ୫ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯାହା ଆଉ ନା କାହିଁକି, କରଣଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଜାତିରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରୁନାହାନ୍ତି । ଏହା କପରି ହେଲା, ତାହାର ଗବେଷଣା ବଡ଼ କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ । ବଙ୍ଗୀୟ ‘କୁଳପାତ୍ରିକା’ ବହିରେ କାୟସ୍ଥଙ୍କ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ୟାୟିକା ଅଛି । ମୋଟାମୋଟି ତାହା ଏହି ଯେ, କାୟସ୍ଥ ବା କରଣ ଅନ୍ୟଜ ହୋଇଥିବାରୁ ଶୂଦ୍ରାଙ୍କଠାରୁ କନିଷ୍ଠ ଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ସେ ଦେବଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇଲେ । ସେ ହେଲେ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଲେଖନକାର । ଖାଲି ପୃଥିବୀରେ ନୁହେଁ—ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ,

* ଶୂଦ୍ର ବଣେସୁ କରଣ—ଅମରକୋଷଃ

ଶୂଦ୍ରାବିଶୋସୁ କରଣୋଽମ୍ବଷ୍ଟୋ ବୈଶ୍ୟାଦ୍ବିଜନ୍ମନୋଃ—

ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ

ସମସ୍ତଜାତିର ସେତେଟାଏ ହେଲେ; ଆଉ ଜଣେ, ବିଚିତ୍ର, ନାଗ-
ଲେକରେ ନାଗରାଜଙ୍କ ପାଖେ ରହିଲେ; ତୃତୀୟ ଜଣକ, ଚନ୍ଦ୍ରସେନ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ରାଜସେବକ ହେଲେ । ସ୍ଥାନରେ ରହିଯିବାରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ବଢ଼ିଲା । ଆଗ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରେଟ ନଜର କରୁ କରୁ ଡରିଲେ,
ଡରୁ ଡରୁ ମାନ୍ୟ କଲେ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ
କ୍ଷତିପୂର ସ୍ଥାନାଭିଷିକ୍ତ, ସଦୃଶ ବୃତ୍ତି ସମାନ ରହିଛନ୍ତି ।

ଏ ଲାଲସା ବଡ଼ଙ୍କୁ ବି ଛାଡ଼ୁନାହିଁ

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କିଭଳି ଭିନ୍ନଟି ଜାତିଭେଦ ଅଛି,
ତାହା ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭିନ୍ନ ଓ ଆରାଧ୍ୟକ
ବୋଲି ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ବିଭାଗ । ଭିନ୍ନ ଲୋକ ଭିତରେ ବୈଦିକ,
ସାରୁଆ, ପାଡ଼ିଆ, ମାସ୍ତାନ, ଭଦ୍ରୀ, ଅଦାବିକା, ଦେଉଳିଆ ପଣ୍ଡା
ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ । ବୈଦିକଙ୍କ ଭିତରେ ‘ସାମନ୍ତ’ ବୋଲି
ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତାପପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମୟରେ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା,
ସେମାନେ ମାତ କୋଟୀରୁ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନ୍ୟ ବୈଦିକମାନେ
କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ବୈଦିକମାନେ ଆଗ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ମାନିଗଲେ
ସେମାନେ ବଡ଼ ପାହୁଆ ପାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ
ନ ମାନିବାରୁ ରାଜାନୁଗ୍ରହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କିଛିଦିନ
ବିଦ୍ରୋହକୁ ଜୀବନ୍ତ ରଖି ଯେତେବେଳେ ନ ପାରିଲେ, ସେଇ
‘ସାଆନ୍ତ’ଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ, ନିନ୍ଦାସୂଚକ ପଦ ପାଇ ପୁଣି
ରାଜଦ୍ବାରକୁ ଫେରିଲେ । ଏ ପଦମାନ ବଡ଼ କୌତୁକିଆ—ଦାସି,
ଗୁହବରଗୁଡ଼ି, ବୁଲୁକୁର, ସାନଅଡ଼ଙ୍ଗ, ବଡ଼ ଅଡ଼ଙ୍ଗ, ଲଙ୍ଗଳା
କୌଳସ, ଲଉ, ପିରିଙ୍ଗି, ପଙ୍ଗର, କାନ୍ତାରୁ, କେଉଟମାଧୁଆ, ପର-

ହାଟିଆ ଏହିପରି ଆଉ କେତେ । ୫୦୭୦ ବର୍ଷ ତଳେ ଏଇମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଭିଜାତ୍ୟର ନ୍ୟୁନାଧିକ୍ୟ ନେଇ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଥିଲା ତାହା ଆଜି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନେକଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଆମେ ଲଭି, ଆମେ କାନ୍ଦାରୁ, ଆମେ କେଉଟିମାଧୁଆ ବୋଲି ଘୋଡ଼ି ପୁରା ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଏକା ଗୋଟି, ଏକା ସାଂଜ୍ଞାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରକାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି । ମିଶ୍ର ସାଂଜ୍ଞାରେ ଭରଣିରୁ ଅଧିକ, ବରାହ ଗୋଷ୍ଠୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି—ଭଟ୍ଟମିଶ୍ର ଅଛନ୍ତି, ଅପାଂକ୍ରେୟ ଦେଉଳିଆ ବି ଅଛନ୍ତି । ମିଶ୍ରମାନେ ତ ଦାସୀ କରନ୍ତି, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଡକାଇ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ପୁଣି ତାଙ୍କର ଭିତରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ଆଜି ମିଶ୍ର ବୋଲି ଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ମାଳୀ ଥିଲେ । ମହାଶ୍ୱମୀ ରାତିରେ ରଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଗଲା । ରଜା ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଚିତା ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ବିଚାରି ନମସ୍କାର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଭୁଲ ତ ହୋଇସାରିଲାଣି । ରଜାଙ୍କ ଭୁଲ ! ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରିଦିଆହେଲା । ସେ ବୋଲାଇଲେ ‘କାଳରାତି’ ଯେପରି ‘କେଉଟିମାଧୁଆ’, ‘କାନ୍ଦାରୁ’ ।

ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ଭିଜାପୁରର ଚୌଧୁରୀମାନେ ନିଜକୁ ଛୋଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ମନେକରି, ବହୁତ ପଇସା ଦେଇ ପୁରୀର ଶାସନା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଏବେ ଆଉ ସେ ନିଜକୁ ଛୋଟ ମନେ କରୁନାହାନ୍ତି କି ସେପରି ପଇସା ଦେଇ ବଧୂ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉନାହାନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ଉଷ୍ମା ଗେଜେଟିଅରରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଲେଖାଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଥିଲେ ଜଣେ ନାପିତ, ଭଦ୍ର କରିବା ଲୋକ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ଝୁମର ଥିଲେ । ଆମ ଦେଶରେ ତ ଚିତା କାଟିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଅଧିକାରୀ । ଦୁହେଁ

ତାଙ୍କ ଚିତା ଦେଖି ଜୟପୁର ମହାରାଜା ନମସ୍କାର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।
କାଳରାତ୍ରିକପରି ‘ଭଦ୍ରୀ’ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଜାତ୍ୟଭିମାନ ଜାତିଭେଦର ପ୍ରଧାନ କାରଣ

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଯେପରି କରଣ, ଶତ୍ରୁପୁତ ଇତ୍ୟାଦି
ସବୁ ଜାତିରେ ସେହିପରି ଆଭିଜାତ୍ୟ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର
କଥା (ଏଥିରୁ ଅନେକ ଗାଲୁ ଗପ ହୋଇଗାରେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ
ଅତ୍ୟାଧି ଚଳୁଛି । ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବାରେ ସେଇଗୁଡ଼ିକ
ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଶତ୍ରୁପୁତ
ଦୁଆରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇବେ, କିନ୍ତୁ ମାତ କୋଟୀ ବୋଲି ମନେ
କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଆର ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ
ହରିଜନଙ୍କୁ ଏକାଠି ବସାଇ ଦେବ । ଶୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଏକ ଫେକ୍ଟିରେ
ଖାଇବସିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି
ତାହା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତେଲି ଯଦି ସୃଷ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ଏକା
ଫେକ୍ଟିରେ ଖାଇବସେ, ତେବେ ସେ ସଫଳରେ ଗୁଡ଼ି ପାଇବ
ନାହିଁ ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଭବ କଥା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-
ଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ତଳେ ମୋର ଜଣେ ତେଲି ବନ୍ଧୁ
ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଗାଁ ଘରେ ଖାଇବସିଲେ । ଦୁର୍ଘଟଣାକ ଏକାସଙ୍ଗେ
ଉଠିଲୁ । ବାପାଙ୍କ ଅମଳରେ ତେଲି କାହିଁକି, କରଣ ମଧ୍ୟ ଆମ
ବାସନରେ ତ ଖାଆନ୍ତେ ନାହିଁ ; କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ଖାଆନ୍ତେ ଓ
ଖାଇସାରି ପତ୍ର ଉଠାଇ ଗୋବର ଲଗାଇ ଯାଆନ୍ତେ । ପଣ୍ଡିତ
ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ମୁଁ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଘରେ ଚଳାଇ ଦେଇ

ଥୁକାରୁ ଏକାଠି ବସି କଂସାଥାନ ଦୁଇଟିରେ ଖାଇଲୁ । ପ୍ରାୟ ତିନି ବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଘର ଭିତରକୁ ଆସି ଦେଖି ତ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅଇଁଠାଟି ପଡ଼ିଛି । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ସେତେବେଳକୁ ବାଡ଼ିପଟେ ଗାଁପାଳ ଲୋକ ଖୋଜାଇ ସାରିଲେଣି, କିଏ ବାସନ ଧୋଇବ । ଆମ ଘରେ ଗଉଡ଼ୁଣୀଟିଏ କାମ କରେ, ସେ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ତେଲି ବ ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ; ଚଷା, ଉଣ୍ଡାଣ, ତନ୍ତୀ ଏଇ ଜାତିର ଲୋକେ ସେତେବେଳେ ଆମ ଘରେ ନାହାନ୍ତି, ସେ'ତ ନାହିଁ କରିବାର କଥା । ମୋର ଜଣେ ଗୁରୁଜନସ୍ଥାନୀୟା ମହିଳା ପରମର୍ଶ ଦେଲେ, ଦୁଆରେ ବସିଥିବା ସେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତ ଟିକିଏ ଡାକିଦେଲେ ସେ ବାସନଟା ଧୋଇ ଦିଅନ୍ତେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ‘ଅସମ୍ଭା’ ଟିକିଏ ଭରକ୍ତ ହେଲି ! ଥୟ ହେବାରୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା, ବନ୍ଧୁ ମୋର ଅତିଥି; ଅତିଥିର ଜାତିକୁଳ ପରାଧି ତଦନୁସାରେ ସେବା କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରେ ମୁଁ ବାସନ ଧୋଇଲବେଳକୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ବାସନ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ଭଦ୍ରମହିଳା ଅସନ୍ନସ୍ତ ହୋଇଗଲେ କିନ୍ତୁ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ପରେ ଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହେବାରେ ତାଙ୍କ ସ୍ବାମୀ ମତ ଦେଲେ ଯେ, ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ; ହୋଇଥିଲେ ବି, ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ କ’ଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିଥାନ୍ତେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ମୃତିରୁ ଖୋଜି ପାଇ ନାହିଁ ।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜାତିଭେଦର ଉଚ୍ଛେଦ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ଓ ହେବାର କଥା । ଖାଲି ଉପପ୍ରଶୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତରରେ ଉଚ୍ଛେଦ ବଢ଼ିବ ପଛେ କମିବ ନାହିଁ । ସହଜରେ ଅର୍ଥମାତ୍ରିକ କାରଣରୁ ଜାତିଭେଦ ଲୋପ ପାଉଛି; ପାଇବ । କିନ୍ତୁ ମଫସଲରେ ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତର ନ ହେଲେ ଜାତିଭେଦ ପକ୍ଷ ପରି ତଳେ ବସିଯିବ ।

କଃ ପତ୍ନୀ ?

ଏକାଦଶୀ, ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା ହେଲା ତାହା ମୋଟାମୋଟି
ଏଇ :—

୧ । ପ୍ରଥମେ ନିଜର ମନୋବୃତ୍ତି ଓ କାମକୁ ଯେନି ମଣିଷକୁ
ଭୁବି ବର୍ଣ୍ଣରେ ବଦଳି କରାହୋଇଥିଲା । ବର୍ଣ୍ଣବିଭାବରେ ଉଚ୍ଚମାନର ଭାବ
ନ ଥିଲା । ସ୍ୱଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ, ଆର୍ଯ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟର ଭେଦ ମଧ୍ୟ ନ
ଥିଲା ।

୨ । ଭୁବି ବର୍ଣ୍ଣରୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ, ବହୁତଗୁଡ଼ିଏ ଜାତିର
ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କପାଇଁ ଯଥାସଂଭବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୃତ୍ତିର
ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ବୃତ୍ତିରେ ଅଧିକ
ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିବାକୁ ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନିକ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ।

୩ । ଗ୍ରେଟ ଜାତି ବଡ଼ ଜାତିକୁ ଉଠିବାରେ କୌଣସି ବାଧା
ନ ଥିଲା । ଗ୍ରେଟ ଜାତିର ଲୋକ ବଡ଼ ଜାତିକୁ ଯିବାର ପ୍ରମାଣ
ଇତିହାସରେ ଅଛି । ସାଧାରଣତଃ ପୁଅ ବାପର ବୃତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ
ଜାତି ସ୍ଥଳତଃ ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନିକ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଥରକୁ ଥର
ଜାତିର ଏହି ଦୋଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଛି, ଏବେ ବି
ହେଉଛି ।

ସଂସ୍କାରର ଆଭିମୁଖ୍ୟ

ପୁରୁଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆନ୍ଦୋଳନରେ
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । ପୁରୁଷ

ସମାଜର ମୂଳ ଗଣ୍ଡିକୁ ଆଘାତ ନ କରି, ଯେଉଁ ଦୋଷ ଦୁର୍ଗୁଣ ତାଲ ମେଲୁଥିଲା, ତାକୁ କାଟଗୁଁଟ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜାତିଭେଦକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଜାତିର ଯେଉଁ ବୃତ୍ତି, ସେଥିରେ ବସୁଙ୍କ ଆଖିକାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା ପରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ବୃତ୍ତି ରଖିବାରେ ସେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ପୁଣି ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେପରି ରାଜ-ଶକ୍ତିଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ନିଜର ମତ ପ୍ରସାର କରିଥିବାରୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନର କେବଳ ଗୋଟିଏ ବକ୍ସାଗରେ ବସୁଙ୍କ ଆଖିକାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିଲେ, ବୁଦ୍ଧଦେବ ଠିକ୍ ସେହିପରି ରାଜମାତିରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରି ନିଜ ମତ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଭଗବାନ୍ ଓ ରାଜାଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଲଗା ଅଲଗା ବାଣ୍ଟି ଦେଇ-ଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ, “ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ଭଗବାନ୍ଙ୍କୁ ଦିଅ, ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଅ ।” ବୁଦ୍ଧଦେବ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ଏତେ ଭର ନ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ରାଜା ନିଜେ ନିଜେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବା ବେଳକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ପରେ ଅଶୋକଙ୍କ ପରି ସମ୍ରାଟ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେପରି, ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଭାବ ବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ରାଜଧର୍ମ ଓ ନିରୁତା ଧର୍ମର ପରିସର ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଲା । ବେଶୀ ଧର୍ମଭାବନା ରାଜାମାନେ ଉଭୟଙ୍କୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ମିଶାଇ ଦେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସମୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଲାଗି ପାଉନଥିଲା । ଅଶୋକ ଓ ତାଙ୍କର ପୁଅ ହିଅ ପ୍ରଭାବକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ରାଜାମାନେ ନିଜେ ଧର୍ମଗୁରୁ ହେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ପଳରେ, ରାଜା ଓ ଗୋପକ ଭିତରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଘର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା ।

ଉଭୟ ଭିତରେ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବାରୁ କୌଣସି ଧର୍ମ ବା ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ବାରା ଧର୍ମର ପ୍ରସାର, ସମାଜର ସମୁଦ୍ର ଜୀବନକୁ ସମ୍ୟକ୍ ଭାବେ ପ୍ରସାରକ କରୁ ନ ଥିଲା । ଧର୍ମମତ ଲୋକଙ୍କର ବୈଷୟିକ, ଜୀବନ ଉପରେ ଆପ୍ତ ଆଶିଷାରୁ ନ ଥିଲା ।

ଆର୍ତ୍ତିମୁଖ୍ୟ ଠିକ୍ ରହିଲେ, ସଂସ୍କାର ସଫଳ ହେବ

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ କଥା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର । ରାଜଧର୍ମ ଆମ ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ; ଅର୍ଥାତ୍, ରାଜା ଧର୍ମର ଭିତରେ ; ବାହାରେ ରହିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଆମ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଜୀବନକୁ ସମାନ୍ତରାବେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରେ । ଯେଉଁ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ ଅନାଦି କରନ୍ତି ସେ ଯେପରି ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ, ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ ନ କରେ, ସଦାଶୁରର ନିୟମ ନ ମାନେ, ସେ ସେହିପରି ଅଧର୍ମୀ । ପୁଣି ଯେଉଁ ବୈଶ୍ୟ ସୋରଷ ତେଲରେ ଅଗର ମିଶାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଧର୍ମୀ । ଗୃହରେ ଯେପରି କୁହାଯାଇଛି, ଅନେକ ସମୟରେ, ଆମ ଧର୍ମରେ, ଈଶ୍ବରବିଶ୍ବାସକୁ ଗୌଣ ମନେକରି ଆଶୁରକୁ ଧର୍ମର ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ବୋଲି ଧରିଯାଏ ।

ଧର୍ମର ମାତି ଧରି ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ରାଜାର ଧର୍ମ । ଆଜି ରାଜଶକ୍ତି ଧର୍ମଦ୍ବାରା ବିଶେଷ ପ୍ରସାରକ ନୁହେଁ । ଧର୍ମକୁ ଇଂରାଜୀ ଅର୍ଥରେ ବୁଝି ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେ ଗଢ଼ିଥାଉଁ; କିନ୍ତୁ ରାଜଶକ୍ତି ଆମ ଧର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିବାରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ୟ ହେଉନାହିଁ । ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ, ବିବାହ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଇନ୍ ହେଉଛି ; ଇଂରେଜ ଅମଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶୁଦ୍ଧିକୁ ସ୍ବୀକାର କରିବା ଫଳରେ ଆଇନ୍ ର ଗୁପ୍ତ ଯେପରି କୋହଳ ଥିଲା, ଆଜି ସେପରି ରହିନାହିଁ ।

ଯେଉଁମାନେ ଏ ଆଇନ୍ ପ୍ରଭୃତି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିରକ୍ଷର ଶ୍ରାବକ ଏ ସବୁ ନ କରି ପରମ୍ପରାକୁ ଧରି ଆମ ସଂସ୍କୃତି ସହିବା ମୁକାବଳ ଶକ୍ତିମାତ୍ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ, 'ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ' ବୃଷ୍ଟି ଧର୍ମରେ ଅଛି ବୋଲି ଲୋକେ ବୁଝିବେ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । ନ ହେଲେ, ଆଇନ୍ ଆଇନ୍-ବହିରେ ରହିଯିବ, ସମାଜ ବଞ୍ଚଣା ଶକ୍ତିରେ ପଡ଼ିଆଉଁଆ ହୋଇ ରୁଲିବ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିଷୟରେ ରାଜଶକ୍ତିର ଆରମ୍ଭମୁଖ୍ୟ ଯେଉଁ ଗତି ଧରିଛି ତାହା ଫଳରେ ଆମ ସମାଜରେ ଘୋର ବଶଙ୍ଗଳା ହେବାର ଆଶଙ୍କା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ବଶଙ୍ଗଳା ଆଖିଦୁଶିଆ ହୋଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ଆଖିକୁ ଦିଶିଲା ବେଳକୁ ଲୋକଗୁଡ଼ିକ କହୁଣିକୁ କୋହୁଯାଇଥିବ । ଜାତିଭେଦ ଦୂର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ସମାଜର ମୂଳଦୁଆ ଭୁସ୍ମିତ ପଡ଼ିଥିବ । ତାହା ଆଉ ଟିକିଏ ବିଶଦ ଭାବେ ଆଲୋଚିତ ହେବା ଦରକାର ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିମନ୍ତକାଣ :-

ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା କଳଙ୍କ ଦୂର କରିବା ଉପରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଜୋର ଦେଇଥିଲେ । ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଛୁଇଁଲେ ଛୁଆଁ ହେବ, ଏହା ଆମ ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । କାଳକ୍ରମେ ଶୌଚର କଦର୍ଥ ହୋଇ ଏ କଳଙ୍କ ଆମ ଧର୍ମରେ ପଶିଯାଇଛି । ଏ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ଲୋକ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରହିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଏ ଜନ୍ମରେ ଭଜନର ଯୋଗ୍ୟତାର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଜାତୁଛର୍ଷ ପାଇପାରିବ । ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁ ମହାସତ୍ତ୍ୱକୁ ସାଧାରଣତଃ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି କହାଯାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ପୁଷ୍ଟ ମତ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି

ଯେ, ‘ଜନ୍ମଗତ ଜାତି’ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱର ବିଶେଷୀ ; ହିନ୍ଦୁର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ମଣିଷ ଯେ ସମାନ ତାହାର ମୂଳରେ ଏ ‘ଜାତି-ଭେଦ’ କୁଠାଗ୍ରାସ କରୁଛି ; ତେଣୁ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଏ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାପାଇଁ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ତେଣୁ କରୁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସୂକ୍ତି ଏବେ ଅନାଟ୍ୟ ଯେ, କେହି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର କରୁଥିଲେ ବଢ଼ାଉଲେ ନାହିଁ । ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଗାଲୁଡୁରୁଡୁ ଅବଶ୍ୟ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ନ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ନ ହେଲା କାହିଁକି ?

ଆନ୍ଦୋଳନର ଫଳ ହେଲା—ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ରେଳରେ, ସଭା ସମିତିରେ, ସିନେମା ଓ ନାଟକର ପ୍ରେକ୍ଷାଗୃହରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବାଧରେ ମିଶିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନେ ସବ୍ୟସାଧାରଣ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ରାଜନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପ୍ରକଳ ଥିବାରୁ, ଏ ଫଳ ଫଳ ପରି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ଆସନ ଓ ସରକାରୀ ବୃକ୍ଷରେ ଶ୍ରମ ଉପରେ ତଥାକଥିତ ଗ୍ରେଟ ଜାତିକର ଦାବା ହେଲା । ତାହା ବି ମିଳିଲା । ଯେଉଁମାନେ ବୃକ୍ଷର ପାଇଲେ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ବସିଲେ, ସେମାନେ ‘ଉଚ୍ଚଜାତି’ ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କ ସମାଜରେ ନିବାଧରେ ଗମ୍ଭୀର ହେଲେ ; କିନ୍ତୁ ମଫସଲରେ ଗ୍ରେଟ ଜାତିର ଲୋକ “ସଥା ପୁରୁ ତଥା ପର” ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଗଲା । ଏହାର କାରଣ, ଉଚ୍ଚଜାତି ଲୋକଙ୍କର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ବୋଲି କୁହାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅଧିକ କାରଣ ଅଲଗା । ରାମଜନ ପାଠୁଆ ଓ ହରି-ଜନ ପାଠୁଆ ଗୋଟିଏ ଜାତି ହୋଇଗଲେ, ସେମାନେ ଅପାଠୁଆ

ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିଲେ ନାହିଁ । ଗାଁ ଲୋକେ ପୁରୁଷ ଯେଉଁ ଶକ୍ତିରେ ଥିଲେ, ସେଇ ଶକ୍ତି ଚାଲିଲା, ବେଶୀ ଅଜ୍ଞାନ ବା ବେଶୀ କୁସଂସ୍କାରରେ ; କାରଣ, ପୁରୁଷ ସମାୟତ ମହାଶବ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିବା ଫଳରେ ପୁରୁଷ ସଂସ୍କାର ଯାହା ଟିକିଏ ଥିଲା, ସେ ସବୁ ଏ କାଳକୁ ପାସୋର ହୋଇଗଲା । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଏ ଅଜ୍ଞାନକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ଆଉ ଟିକିଏ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

ବୋଉର ସଙ୍ଗରୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ସତେ ଡାକର ମାଇନା କଲପରି ସେମାନେ, ଆମ ପୁରୁଣା ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୂନ୍ୟ ବଶେଷଣ କରି, ନିଜ ଅନୁରାଗଶୂନ୍ୟ ମନକୁ ଯେପରି ଦଖିଲା, ସେପରି ଯେଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ତ କଲେ । ଅଧିକାଂଶ ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଲକ୍ଷିତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଗନ୍ତ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚର ସମୀକ୍ଷା ପାଠକଲେ ଏ କଥାର ସତ୍ୟତା ଜଣାପଡ଼ିବ । ଶ୍ରୀ ରାଜଗୋପାଳାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଡକ୍ଟର ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ଙ୍କ ପରି ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡମେନ୍ସ ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ଅସଲ ମର୍ମ ବୁଝି ଲେଖୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଲେଖା ଏ କାଳର ପୁସ୍ତକ-ବାଣିଜ୍ୟରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନଥିଲା । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଏ ସବୁ ପଢ଼ି ପୁରଣ ସଂସ୍କୃତିର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ସେହି ସେହି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମାପନ କରୁଛନ୍ତି । ଶତ୍ରୁରେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଭୁ ଓ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ପଣ୍ଡିତ ଓ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ହେଉଥିଲା । ‘ପଣ୍ଡିତ’ ଗୋଟିଏ ଗାଳ ଶବ୍ଦ ହେଲାଣି ଓ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଲବସ୍ତ୍ର ଓ ସୂତାକଟା ପ୍ରଭୃତି ଶରୀର-ଶ୍ରମର ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ହେଲାଣି । ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ କୌଣସି କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ, ସାଧୁ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଉଲ୍ଲିଖିତ ବ୍ୟବସାୟ ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପପାଇଁ ବଶେଷ ଭାବେ ଉପଯୁକ୍ତ, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଏହି ଏହି ଅନୁ-

ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ଅନାଦର ଆମ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକର ହେଉ ନାହିଁ ।

ତହିଁରୁ ବେଶୀ ଅମଙ୍ଗଳକର ହେଉଛି, ଜାତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାଠୁଆ ଅପାଠୁଆ, ସରୁକରି ବେରୁକରି, ସ-କାର ଓ ବେ-କାର, ସହରୀଆ ଓ ମଫସଲୀଆ ଉପଜାତିମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି । ଅପାଠୁଆ ହରିଜନଠାରୁ ପାଠୁଆ ହରିଜନ ଯେତେ ଦୂରରେ ରହୁଛି, ରୁକରି ପାଇନଥିବା ହରିଜନଠାରୁ ରୁକରି ପାଇଥିବା ହରିଜନ ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଅଧିକ ଦୂରରେ ରହୁଛି । ଉଚ୍ଚ ଜାତିରେ ଏହି ନୂଆ ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ଅନୁତଃ ପକ୍ଷେ ପରୁଣ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଡ଼ଲୋକେ ହରିଜନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ପାଇଁ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ଦରିଦ୍ର ମଫସଲୀଆ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିପାରେନ୍ତି କି ନାହିଁ ନିଜେ ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ ।

ମଫସଲର ମରହଟିଆ ଲୋକେ ଅବସ୍ଥାଚକ୍ଷରେ କପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାବିଲେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବର୍ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତି କାହିଁକି ମନ୍ଦର ହେଉଛି ଧରାପଡ଼ନ୍ତା । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ଜ୍ଞର, “ବୁଦ୍ଧି ନ ଦିଶଇ ଦରକୁ, କହି ଦେଉଥାଇ ପରକୁ” ଅବସ୍ଥା । ମନର ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ଆବିଷ୍କାର କଲେ ଯେ, ବିନା ପଂକ୍ତିଭୋଜନରେ ଜାତି ଜାତିର ବୈଷମ୍ୟ ଓ ବିରୋଧ ଦୂର ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ସହଭୋଜନ ସମ୍ପର୍କୀୟ କଟକଣା

ଅନ୍ୟକୁ ଛୁଇଁବାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସହଭୋଜନ କରିବା ଆଦୃଶ ଏକ ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ‘ଆପଣୁଟି ଖାନା’— ମନକୁ ନ ପାଇଲେ ଲୋକେ ଖାଇ ପାରେନ୍ତି ନାହିଁ, ଖାଇଲେ ବାନ୍ତି

କରି ପକାନ୍ତି । ଏ ଅରୁଣ ଖାଲି ସେ ମାତଙ୍ଗାତି ଲୋକର ଖାଦ୍ୟରେ ହୁଏ, ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଏ କଥା ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି । ଶୁଦ୍ରଠାରୁ ଶ୍ରୀତ ଖାଇବାର ଶାସ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ ପୂର୍ବରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଛି । ନିଜ ହଳିଆରନ୍ଧା ଖାଇପାରିବ ବୋଲି ସ୍ମୃତିରେ ଅଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭିକରୁ ବାଛି ସୁପକାର କରୁଥିଲେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ଶୁଦ୍ରଠାରୁ ଖାଇପାରିବ ବୋଲି ଯେଉଁ ପାଠରେ ଅଛି ସେଇଥିରେ ପୁଣି ଅଛି, ଆଚରଣରେ ଯେଉଁମାନେ ମାତ, ସେପରି ଲୋକଙ୍କର—ଷଣ୍ଢ, ମାର୍ଜାର, ଆଖି (ମୁଷା), କୁକୁଟ, ପତିତ, ଅପବିତ୍ର ଓ ନର୍କଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଗର୍ହିତ । ଏହି ଏହି ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କର ପରିଚୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ । ଯେଉଁ ଲୋକ ସମ୍ପ୍ରୋଚିତ ସମୟରେ ସ୍ନାନ କରେ ନାହିଁ ଓ ନିତ୍ୟକର୍ମ କରେ ନାହିଁ, ଦିଆନିଆ କରେ ନାହିଁ, ପିତୃ ଓ ଦେବତାଙ୍କୁ ନ ମାନି ଷଣ୍ଢପରି ବେପରୁଆ ଚଳେ, ସେ ଷଣ୍ଢ (୧) । ଯେ ନିଜର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇବାକୁ ବା ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥପିଣ୍ଡି ନିମନ୍ତେ ଜପ ଓ ଯଜ୍ଞ କରେ, ବା ସବଦା ସହବାନ ହୁଏ ତାକୁ ବିରାଡ଼ କହନ୍ତି (୨) । ସମ୍ପତ୍ତି ଥାଇକରି ମଧ୍ୟ ସେ ଖାଏ ନାହିଁ, କି ଦିଏ ନାହିଁ, କି ଦେବତା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଏ ନାହିଁ, ଖାଲି ଆଉ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲାଗିଯାଏ, ମୁଷା ଅନର୍ଥକ ମାଟି ତାଡ଼ିଲା ପରି, ସେ ମୁଷ । ଯୁଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ ଯେ ଖାଇବ, ତାହାର

(୧) ନ କୁହୋଽପିତେ କାଳେ ନ ସ୍ନାତ ଚ ଦଦାତ ଚ ।

ପିତୃଦେବାର୍ଚ୍ଚନାଦ୍ଵ୍ୟନ୍ୟଃ ସ ଷଣ୍ଢଃ ପରଜାତ୍ରିତଃ —ବାମନ ପୁରାଣ

(୨) ଦମ୍ଭାର୍ଥଂ ଜପତେ ଯଶ୍ଚ ତପ୍ୟତେ ଯଜତେ ତଥା ।

ନ ପରସାର୍ଥମୁଦ୍‌ୟନ୍ତୋ ମାର୍ଜାରଃ ପରଜାତ୍ରିତଃ ॥

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କୃତ୍ତି ଶୁଦ୍ଧାପୁଣ୍ୟ (୧) । ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ସତ୍ତା ଭିତରେ ପକ୍ଷ
ଧରି କୁକୁଡ଼ାଙ୍କ ଏରି ଲଢେ, ତାକୁ ବଡ଼ବଡ଼ିଆ କୁକୁଟ ବୋଲି
କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଖାଇବା ପା'ପ (୨) । ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ
ନ ଆଇ ମଧ୍ୟ ଯେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ କରି ପର କାର୍ଯ୍ୟ ମାରି
ନେଇ କରେ, ସେ 'ପତିତ' ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି (୩) ।
ଯେ ବେଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ, ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ପରାରେ ନାହିଁ, ଗୁରୁ
ଓ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ସେବା କରେ ନାହିଁ, ଗୋରୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ହତ୍ୟା
କରିଥାଏ, ତାକୁ 'ଅପବିତ୍ର' ବୋଲି କହନ୍ତି (୪) । ଯାହାଙ୍କର
କୁଳରେ ବେଦ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରର ବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ, ବ୍ରତ ଉପବାସ ତଳେ
ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ନଗ୍ନ (ଲଙ୍ଗୁଳ) ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପ
ମଧ୍ୟ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ (୫) । ଖାଇବା ବିଷୟରେ ନିଜର ଭ୍ରଷ୍ଟକୁ
ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ଏହିପରି ମାତିବାକ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଥିଲା ।
ଆଲୋଚନା ଅଭାବରୁ ଏ ସବୁ ଯେଉଁମାନେ ବଚାନ୍ତି
ସେମାନଙ୍କର ବି ମନେ ନାହିଁ । ଅତି ନିଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ
ହୋଇଥିବା ଶାନ୍ତିମାତି, କାଳକ୍ରମେ ବିକୃତ ହୋଇ ଅନ୍ୟସାରାନ୍ତ୍ୟ

(୧) ବିଭବେ ସତ ନୈବାତ୍ତି ନ ଦଦାତି ନୁହେଁ ତ ।

ତମାହୁରାଣ୍ଡ଼ଂ ତସ୍ୟାନ୍ନଂ ଭକ୍ତ୍ୟା କୃତ୍ତେ ଶ ଶୁଦ୍ଧତଃ ॥

(୨) ସତ୍ତାଗତାନ୍ନଂ ଯଃ ସତ୍ୟ ପକ୍ଷପାତଂ ସମାଶ୍ରୟେତ୍ ।

ତମାହୁଃ କୁକୁଟଂ ଦେବାସ୍ତସ୍ୟାପ୍ୟନ୍ନଂ ବିଗହ୍ନିତଂ ॥

(୩) ସ୍ୱଧର୍ମଂ ଯଃ ସମୁତ୍ସୃଜ୍ୟ ପରଧର୍ମଂ ସମାଚରେତ୍ ।

ଅନାପଦ ସ ବିଦୁରଃ ପତିତଃ ପରିଜାଣିତେ ॥

(୪) ବେଦତ୍ୟାଗୀ ପିତୃତ୍ୟାଗୀ ଗୁରୁ ବନ୍ଧୁ୍ୟହକସ୍ତଥା ।

ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ତ୍ରୀବଧକୁଦପବିତ୍ରଃ ସ ଉଚ୍ୟତେ ॥

(୫) ଯେଷାଂ କୁଳେ ନ ବେଦୋଽସ୍ତି ନ ଶାସ୍ତ୍ରଂ ନୈବ ତ ବ୍ରତଂ ।

ତେ ନଗାଃ ଜାତ୍ରିତାଃ ସଦ୍‌ଭିସ୍ତେଷାମନ୍ନଂ ବିଗହ୍ନିତମ୍ ॥

ହୋଇଯାଇଛି ; ଠାଏ ଠାଏ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଠିକ୍ ଓଲଟା ପଳ ଦେଉଛି । ତଳେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବ—

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ‘ସ୍ୱପାକା’ ବୋଲି ଜଣେ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜେ ଶୁଦ୍ଧ ଯାଇ ଖାଇବେ । ଲେଖକ ଭଲ ଲେଖକ— ଠାରୁ ଶୁଣିଛି, ୨୦।୮୦ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ, ଆଖିକୁ ଭଲ ଦିଶୁ ନ-ଆସ, ଦୁଷ୍ପରୁଆନ୍ତ, ପୁଅ ବୋହୂ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ବି ସେଥିକୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ, ପୁଞ୍ଜିଏ ପଢ଼ାଇ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଭାରି ଘୋଷାର ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥାନ୍ତି । ବୋହୂ କୁଇଁଦେଲେ ଭାତ ମାସ ହୋଇଯାଏ । ଏହାର ମୂଳରେ ଥିଲା ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା । ପିଲାଙ୍କ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପୂର୍ବେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ହେଉଥିଲେ । ଆଜି ବି ଇଂରେଜ ଓ ଆମର କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମାଜରେ ବିଭା ପରେ ପୁଅ ବାପମାଆଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗାହେବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ‘ସ୍ୱପାକା’ ବୋଧହୁଏ ବାନପ୍ରସ୍ଥଙ୍କର ଗୃହ-ସଂସ୍କରଣ ; ପୁଅ-ବୋହୂଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପିଲାଙ୍କ ସୁଖରେ ଜଣା ଦେଉଛନ୍ତି ।

ରୁଚିର ବିକୃତ ଅବସ୍ଥା ଓ ପୁରୀ ଶାନ୍ତିନାଥର ବିକଳତା ଭିତରେ ଆମ ସମାଜରେ ନାନାପ୍ରକାର ଦେଶାତ୍ମର ଓ କୁଳାତ୍ମର ନାମରେ ନାନା କଟକଣାର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଛି । ଉପଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ କଟକଣା ଅତି ଖବୁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ବସି ଖାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁକର, କନ୍ତୁ ତେଲି, ଶୁଣ୍ଠୀ ଘରେ କାହିଁକି, ନିଜ ଜାତିର ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବ ନାହିଁ । ଘଣ୍ଟାର ବଳଦଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ତେଲିଙ୍କର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଉପଜାତି—ତେଲି ଓ କୋହ୍ଲୁ : ଏକ ବିଳଦିଆ କୋହ୍ଲୁ ଓ ଦୁଇ

ବଳଦୟା ତେଲ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲେପ ଦେବାକୁ ବହୁ
ଦିନ ଲାଗିବ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଦିନ ଲାଗିବ, ଗଭୀର ଓ ଧୋବାଙ୍କର
ପ୍ରାକ୍ ସଙ୍ଗେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ।

ଏମାନଙ୍କ ଜାତିଆଣ ସହ ଉପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଛି,
ସେମାନେ ‘ବଡ଼’ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଛୋଟ । ଆଜିକାଲି କର୍ମଣିଆ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏ ‘ବଡ଼’ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ; କାରଣ ଏଇ
‘ବଡ଼’ଙ୍କ ଭିତରେ ଅନେକ ବୈଷ୍ୟ ବୃତ୍ତି କରି ଧନ ଉପାର୍ଜନ
କରନ୍ତି, ଚାକିରି କରନ୍ତି, ଶୁଦ୍ର ସେବା କରନ୍ତି, ଗୀତ ବୋଲି
ଧନ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି—ଏହିପରି କରିବା ପାତକ ଓ ଏଥିପାଇଁ
କ’ଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ତାହା କର୍ମଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ‘ବଡ଼’
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ଅଦ୍ୟାପି ଆଶୁରରେ
ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ଆଚରଣ ଦେଖି ‘ଦାରୁଭୂତ’
ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଉପରୁ ନେତୃତ୍ୱ ନ ମିଳିବା ସ୍ଥଳେ ସଂସ୍କାରକଙ୍କ
ତାଡ଼ା ପାଇଲେ, ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନେ କର୍ମଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ
ଭୁଲିଯାନ୍ତି; କର୍ମଣିଆ, ଯଜମାନଙ୍କ ମନ ଧରି ନ ଚଳିଲେ ଏକାବେଳକେ
ବୃତ୍ତି ଲେପ !

ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହ

ପଂକ୍ତ-ଭୋଜନରେ ବିଶେଷ ଫଳ ନ ହେବାରୁ, ଏଥିରେ ହେବ
ନାହିଁ ବୋଲି କହି ସଂସ୍କାରକ ଧରି ବସିଛନ୍ତି, ‘ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହ
ହେଲେ ଯାଇ ଜାତିଭେଦ ଉଠିବ ।’ କେତେଟା ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହ
ହୋଇଗଲାଣି । ବରପକ୍ଷ ଓ ଜନ୍ୟାପକ୍ଷ ରାଜିହେଲେ, ଆମ ଧର୍ମରେ

ବିବାହ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅଦରାଆ ବୋଲି ସମ୍ବଲପୁରଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ବରକନ୍ୟାକୁ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଲେଖାଏଁ ବୟସ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହ କରି ଦେଉଥିଲେ । ବରକୁ ଓ କନ୍ୟାକୁ ଆଳୀରେ ବସାଇ ବିବାହ କରିବାର ଶୁଣାଅଛି । ଗଉଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିରେ ଛୁଡ଼ପସ ଚଳେ, ସେଠାରେ ବୁଲଣ ବର୍ଷର ‘କନ୍ୟା’ ବିବାହ ହେବାର ବିରଳ ଦୃଢ଼ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ପୂର୍ବରେ ନ ଚଳୁଛି, ତାହା ଯଦି କେହି ଚଳାଇ ନେବାକୁ ବସିବ ତେବେ କିଛିଦିନ ଏକୃଷିଆ ହୋଇ ଶ୍ରେୟାକୁ ସାହସ ଥିବା ଦରକାର ; କିନ୍ତୁ ନିଜେ ନିଜ ଦଳ ବଢ଼ାଇ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର । ସଂସ୍କାରକ ଯେତେ ପାରିବେ ସେତେ ଅସଙ୍ଗତ ବିବାହ କରନ୍ତୁ, ସବୁ ବିବାହ ଆମ ଧର୍ମର ପର୍ମରେ ଫିଟିଯିବ । ହାଇକୋର୍ଟରେ ଯେପରି ସବୁ ପ୍ରକାର ଦୋଷାଦୋଷପାଇଁ ନିଜର ଖୋଜିଲ ମିଳେ, ସେହିପରି ଆମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ସବୁ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଆଖିକି ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ନୂଆ କଥା କରି ନାମ କମାଇବାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ ଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଥା, ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ସମାଜ ଝୁଜିଲା ହୁଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯଦି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ବିରୋଧୀ ହେବ ବୋଲି ପରିଷ୍କାର ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ତେବେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜେ କରିବ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟ ଲୋକ କଲେ ସମର୍ଥନ କରିବ ନାହିଁ * । ନିଜର ମତକୁ ସମାଜ ଉପରେ ଲଦିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବ ନାହିଁ । ବିବାହ ନିଜ ରୁଚି ଉପରେ କଥା । କନ୍ୟାର ମନକୁ ବର ପାଇବ, ହିଅକୁ ଜାଣି ପୋଷିପାରିବ ବୋଲି କନ୍ୟା-ମାତାର ବିଶ୍ୱାସ ହେବ, ଜ୍ୱାଇଁ

* ଯଦ୍ୟପି ହିନ୍ଦ ଲୋକବିରୁଦ୍ଧ ନାଦରଶୀୟ ନାଚରଶୀୟ,

ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଶଶୁର ବୁଝିବ ଓ କୁଟୁମ୍ବୀୟ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବ ସେ ନୁଆବରୁ ଜାତିଆ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀରେ ମନ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ହାତ ମଧ୍ୟ ନିଜ ହିସାବୁ ଜଣେ ଶ୍ରୋତାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦେବାକୁ ମଙ୍ଗେ ନାହିଁ ।

ଲେଖକର ଗ୍ରାମ ନିକଟର ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକ କର୍ମକୁଡ଼ି ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ମିଳୁନଥିଲେ । ସେ କପରି ଶୁଣିଲେ, ସେ ଯଦି ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହ କରିବେ ତାହାହେଲେ ସହଜେ ଖଣ୍ଡେ ବୁଝି ମିଳିଯିବ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା, କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବିରୋଧ ଏ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅନ୍ତରାୟ । ସେ ଆମ ବାଜପୁର ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଅନୁମତି ମାଗିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଲେ, କନ୍ୟା ନ ଥାଇ ତ ବିଭାବର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ; ଆଗ କନ୍ୟାଟିଏ ଠିକଣା କର । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଯୁବକ କନ୍ୟା ପାଇନାହାନ୍ତି । ହାତ ହିସା ହେଲେ ବି ତାହାର ବାପ ତ ତା' ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ଚିନ୍ତା କରିବ ! ବାପ-ମାଙ୍କଠାରୁ ନିଜେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଭଲ ବୁଝିପାରିବେ ବୋଲି ବରକନ୍ୟା ବରୁଣଲେ ସର୍ବସ୍ୱ ସୁଫଳ ଫଳେ ନାହିଁ । ପୁଣିର 'କମଳା-ହରଣ' ମକଦ୍ଦମାର ପଇସଲା ହୋଇପାରିଲଣି, କଟକର 'ରମା ମିଶ୍ର' ମକଦ୍ଦମା ରୁଲିଛି । ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାଗାରେ ବି ଏହିପରି ଫଳ ହୁଏ । ଭରିଣ ବର୍ଷ ତଳେ କଟକ କଲେଜରେ ଦୁଇ ଜଣ ଏମ୍. ଏ. ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ବିଭାଦେବାକୁ ମନ କଲେ—ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହ । ସଂସ୍କାରକମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱାଗତ କଲେ । ବିଭାବର ଜାକଜମକରେ ହେଲା; ଭରିଣ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ମାନିତ ମଧ୍ୟ । ଏବେ ସେ ବିବାହ ଶୁଭିଛି । ବର ଏବେ ପୁଣି ବିଭା ହୋଇଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ସର୍ବର୍ଣ୍ଣ କନ୍ୟା, ବୟସ ପରୁଷରୁ କିଛି ବେଶୀ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ, ଭରିଣ ବର୍ଷ ହେଲା ଏ କନ୍ୟା ବିଭା ନ ହୋଇ ଏଇ ବରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି

ରହିଥିଲେ । ସଂସ୍କାରକମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ଏପରି ବସର୍ଯ୍ୟସୁ ସବର୍ଣ୍ଣ ବବାହରେ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କାରକଙ୍କର ଏପରି ବସର୍ଯ୍ୟସୁ ହେବା ଅତି ପରିଚାପର ବସ୍ତୁ ।

ତ୍ୟାଗୀ ସଂସ୍କାରକର ଅଶ୍ରବ ହେବ ନାହିଁ

ଖାଲି କୁଆଁ କୁତି ନ ମାନବାକୁ ବା ପକ୍ତିସ୍ଥେଜନ କରିବାକୁ ନୁହେଁ, ଅସବର୍ଣ୍ଣ-ବବାହ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ସତ୍ପାତ୍ରର ଅଶ୍ରବ ହେବ ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏ ସବୁ ସମର୍ପନ କରିବାକୁ ବାକ୍ୟ ଅଛି, ଏବଂ ଦେଶ ଓ କାଳର ପ୍ରୟୋଜନରେ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଲୋକନିନ୍ଦା ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଏ ଦେଶରେ ତ୍ୟାଗୀ ମହାପୁରୁଷ ଅଶ୍ରବ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଲୋକମତ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଯେଉଁମାନେ ସଂସ୍କାର କରିଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ବହୁକାଳ ଧରି ହୁଏ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଥମ ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ହାଡ଼ିକୁ ଇସ୍କୁଲରେ ପୁରାଇଲେ ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷ କେହି ଧରି ନାହାନ୍ତି, ନଅଙ୍କ ବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଛନ୍ଦରେ ଖାଇଥିଲେ ସେମାନେ ଛନ୍ଦଖିଆ ବୋଲି ‘ପଚିତ’ ହୋଇଥିଲେ; ଆଜି ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚରେ ବସୁ କଲେଣି । ଆଜି ବାଲେଶ୍ଵରରେ ଯେଉଁମାନେ ଛନ୍ଦରେ ଖାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ବାସନ୍ଦ କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ କାହା ମନରେ ବି ଉଠୁନାହିଁ । କନ୍ୟା ଅଶ୍ରବରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖୋର୍ଦ୍ଧାଆଡ଼ୁ ଅଣି ଇତର ଜାତିର କନ୍ୟା ବିଭା ହୋଇଛନ୍ତି । ଧରି ପଡ଼ିଲେ ବି ବେଶୀଦିନ ବାସନ୍ଦ ହେଉନାହାନ୍ତି । ସବୁ କଥାକୁ କାଳକ୍ରମେ ସମର୍ପନ କରାଯିବା ଆମ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ସଂସ୍କାର ଖାଲି ବଳାଙ୍ଗୋରିରେ ବହୁଳ ଭାବେ ଚଳିବ ବୋଲି ଆଶା

କରିବା ବୃଥା । ଖାଇବା ଓ ବକାଫ ବିଷୟରେ ବାଞ୍ଛବରୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଉତ୍କଟ ଭାବେ ଚଳୁଛି । ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ତାଙ୍କ ପିଅନଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା ବା ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀ କରିବା କଳ୍ପନା ବି କରାଯାଇପାରୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଜାତି-ମାନଙ୍କରେ ବଡ଼ ସାନର ସମ୍ବନ୍ଧ ଚଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସଂସ୍କାରମାନ ଯେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଚଳୁଛି, ପୁରୁଣା ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ପ୍ରଭୁ ହେଲେ ଆଉ ଅଧିକ ଭାବେ ନିଶ୍ଚୟ ଚଳିବ ।

ସେପରି ନ କରି, ଖାଲି ଭାବପ୍ରକଣ ଉଗ୍ର ପ୍ରଭର ଫଳରେ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଫିୟା ହେଉଛି, ତାହା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗକୁ ନେଇବେଳେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପଛକୁ ଠେଲି ଦେଉଛି । କାଳର ଗତିରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅଧର୍ମ ଘୋଷିଯାଉଛି ବୋଲି ଲୋକେ ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲ ବୁଝୁଛନ୍ତି । କର୍ମଶିଳ୍ପୀ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅଜ୍ଞତା ଫଳରେ ଏ ଧାରଣା ଅନେକସଂସ୍ଥାରେ ବଦଳିଯାଇଯାଉଛି ଯେ, ଠାଏ ଠାଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବିଷୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକୁଛି । ପୁରାଣରେ ଶୁଦ୍ର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇବାରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କହିଲେ, “ସେ ଯୁଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୁଦ୍ରରୁ ଖାଉଥିଲେ ବୋଲି ଏ ଯୁଗରେ ଖାଇବେ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଦ୍ରମାନଙ୍କର ଫିୟାଶୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ।” ସତେ ଯେପରି ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଫିୟାଶୁଦ୍ଧି ରହିଛି ! ବରଂ, ଉଚ୍ଚପୁ ପକ୍ଷର ଫିୟାଶୁଦ୍ଧି ନିମ୍ନଗାମୀ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଫିୟାଶୁଦ୍ଧି ଉପରେ ଏ ଯୁଗରେ ବେଶୀ ଜୋର ନ ଦିଆହେବାର କଥା ।

ଅନ୍ଧ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରକୁ ଯାବଧାନ

ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରୁ ଆଠମାଇଲ ଦୂରରେ ପଞ୍ଚମା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେଠାରେ ‘ସିଦ୍ଧ ବିନାୟକ’ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବତା । ପଞ୍ଚମା ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବାଉରି ନିକୁଞ୍ଜରେ ଭୂର ଶତ ବର୍ଷ ହେଲେ ଭଲକୁ ଭଲ ବାନ୍ଧି ଘର କରି ରହିଛନ୍ତି; ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣର ଓଲଟା ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ବାଉରିମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମରୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଛି; ହରିଜନ-ମଞ୍ଜଳ କର୍ମୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ଯେ, ବାଉରିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରାମ ବସିଲେ ସେମାନେ ସୁବିଧାରେ ରହିବେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଭିତରେ ଧର୍ମ-ଧୂଳିତା କେତେ ଅଛି ଓ ବାଉରିଙ୍କ ଭଦ୍ର ମାରିନେବାର ଉଦ୍ୟମ କେତେ ଅଛି ଅନୁସଂଧାନ କରିବାର କଥା ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଆମର ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିବାରୁ ଅନେକ ଅତର୍କାସ୍ୟ ଆଇନ୍ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆମେ କରି ବସୁଥାଉଁ । ହୋଟେଲ୍‌ରେ ହରିଜନଙ୍କୁ ପଶିବାର ଆନୁମତି ଦେଇ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ହୋଇଛି ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ବି ଚଳିଥାନ୍ତା । ଯେଉଁଠାରେ ପୂଜା କ୍ଷେତ୍ରଦେବ ନ ହୁଏ, ଭିତ ବକା ହୁଏ, ସେଠାରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଖାଅନ୍ତି ସେ ଡିସ୍‌କ୍ରଷ୍ଟ; ପତିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନ କଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୋତ୍ର ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଇବାକୁ ସିନା ମନା ଅଛି, ହରିଜନଙ୍କୁ କାର୍ତ୍ତିକ ମନା ହେବ ? ଯାହା ଅଣ୍ଟାରେ ଭିତ କଣିବାକୁ ପଇସା ଅଛି, ତାହାର ସେଠାରେ ଅଧିକାର । ତାହା ସବ୍‌ସାଇରଣ ସ୍ଥାନ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅବାଧ ପ୍ରବେଶ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । ହରିଜନ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ପଶିଲେ ଯେଉଁମାନେ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ନୁହେଁ, ବାବୁ ବୋଲି ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି । ହରିଜନ

ଜାତିକୁ ତାଙ୍କର ସେତେ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ତାହାର ଦୁର୍ଗତି ଓ ମଇଳା ଲୁଗା ଯୋଗୁଁ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟମାନେ ବଡ଼ ପାହୁଣ୍ଡକୁ ଉଠିଛନ୍ତି ଓ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଘରେ ‘ଗ୍ରେଟ’ କାମ କରିବାକୁ ଓ ଶୁଭ ଖାଇବାକୁ ‘ବଡ଼’ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଅଗ୍ରବ ଅଛି କି ?

ଏ ସୁଗର ଜାତିବର୍ଗର ଆମ ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଗୁଡ଼ି ପଇସାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରୁଛି । ଏହି ଗତି ଦେଖି ଭର୍ତ୍ତୃହର ବଦ୍ରୁପ କରି କହିଥିଲେ, “ଯାହାର ବଡ଼ ଅଛି ସେଇ ବଡ଼ ଜାତି, ସେଇ ପଣ୍ଡିତ, ସେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ, ସେଇ ଗୁଣବିହୀନ, ସେଇ କୁହାଳିଆ, ଦେଖିବାକୁ ସେଇ ସୁନ୍ଦର—ସବୁ ଗୁଣ ଧନକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହୁଛନ୍ତି ।” * ଏ ଦେଶର ପରାଧୀନତା ଦିନୁ, ଧର୍ମ ଜାତି ଗୁଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଧନ ଓ ମାନର ପ୍ରଭାବ ଶାସ୍ତ୍ର ବଢ଼ିଛି । ଯଦି ଗ୍ରେଟ ଜାତି ଲୋକଙ୍କର ଧନ ମାନ ଜାତି ହିସାବରେ ବଢ଼ିବାର ଦେଖା-ଯାଆନ୍ତା ତେବେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରାଇବାର କିଛି ପ୍ରୟୋଜନ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ସୁଖ ବଢ଼ିଲେ, ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଶୋଭାର କାରଣ ନ ରହିଲେ, ଆମ ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୁଏ ।

ସମାଜସଂସ୍କାରର ଆର୍ଥନୀତିକ ଦିଗ

ଆମ ଦେଶରେ ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଶକ୍ତିରେ ଲୋକମଞ୍ଜଳ ଚାଲୁଛି ସେଥିରେ କେତେକ ଦୃଶ୍ୟମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

* ଯଥାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ସ ନରଃ କୁଳୀନଃ

ସ ପଣ୍ଡିତଃ ସ ଶ୍ରୁତବାନ୍ ଗୁଣଜଃ

ସ ଏବ ବକ୍ରା ସ ଚ ଦର୍ଶନାୟଃ

ସବେ ଗୁଣଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତେ ।

ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ଆସନ ପାଉଛନ୍ତି । ଦେଉଳକୁ ଯିବାରେ, ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାରେ ଯୁକ୍ତ କେହି ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, କାରଣ ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ ଧୋବଲୁଗା ବ୍ୟବହାର ଜାତି ଜାଣିବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ହାତୁକ-ଠାରୁ କଳା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି, ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ଗୋରା ହାତୁ ବ ଅଛନ୍ତି । ଦେଉଳରେ ପଶିବାକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଉତ୍ସାହୀ ହୋଇ ବାଧା ଦେଉଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏ ବାଧାରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା କିଛି ନାହିଁ । ଲୋକର ନିଜ ଭୁଣ୍ଡରେ ଜାତିର ପ୍ରମାଣ । ଯେ ଦେଉଳକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ସେ ଯାଏ, ଅନ୍ତତଃ ଆମ ପୁଣ୍ୟ ବଡ଼ଦେଉଳରେ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ରାମଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ନାମ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଖାତାରୁ ବାହାରିଥିଲା ବୋଲି ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା । ଏ ବସ୍ତୁରେ ପରେ ଆଉ ଟିକିଏ ଆଲୋଚନା କରିବ । ଏଠାରେ ଏତିକି କହିବାର କଥା ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କାମ ଚାଲିଛି ସେଥିରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ଉନ୍ନତି ହେଉଛି । ଆଜିଯାଏଁ ‘ଗ୍ରେଟ ଜାତି’ଙ୍କ ଭିତରେ ବଡ଼ ଚାଲିଛି, ଇଂରେଜ ପାଠୁଆ ବାହାରୁନଥିଲେ । ଏବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି ତାହା ଫଳରେ ବାହାରୁଛନ୍ତି । ଜାତିର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ାଇବାରେ ଏହା କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ନାହାନ୍ତି ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଲଲସୀ ହେବେ ଓ ହରିଜନ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଚାଲିଛି ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ଲୋକର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ । ତା’ ପରେ ?

ତା’ ପରେ ଯାହା ହେବ ତାହା ଆଗରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବା ଜାତିମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ଭ୍ରାତୃଶ କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିର ଲୋକ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ
 ଚାଲି ପାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ପୁରୀ ସଂସ୍କୃତି ହରାଇଛନ୍ତି ।
 ତା' ବଦଳରେ ଯାହା ପାଇଛନ୍ତି ତାହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ତ
 ନୁହେଁ, ସ୍ଵାଧୀନ ଚିନ୍ତା ପ୍ରାୟ ଲୋପ ହୋଇଛି । ଅଧିକାଂଶ,
 ଚାଲି ପାଇଲେ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ମିଳିଗଲା ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି;
 ଯେଉଁମାନେ ନ ପାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଡ଼କୁ ମନ
 ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଚାଲି ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ହା-
 ହାତୋହାସି ହୋଇ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ଯେତକ ବଢ଼ୁଛି, ଚାଲି
 ଉପରେ ଚାଲି ସେତକ ବଢ଼ୁଛି; ତାହା ଏତେ ଅଧିକ ହେଲଣି ଯେ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ବହୁମୁଖୀ ଯୋଜନା ବେଳେ ବି ଚାଲି ନଅଣ
 ହେଲଣି ଓ ବେକାର ସମସ୍ୟା ଉଠୁଛି ହେଲଣି । ଉଚ୍ଚ ଜାତିର
 ଲୋକେ ଚାଲି ପାଇନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମାତ୍ର ଜାତିର ଲୋକେ ପାଠ
 ନ ପଢ଼ିବେ, ଏହା ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଚାଲି ଦୁଷ୍ଟ୍ରାପ୍ୟ ନ ହେଲ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତାନୁଗତକ ପଦ୍ଧାର୍ଥ ମାତ୍ର ଜାତିର ମନ ଛଡ଼ାଇ ହେବ
 ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଭାବିକ ଅଛି, ସେମାନେ ଆଜିଠାରୁ
 ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେବା, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନରେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ ।
 ତାହା ନ ହେଲେ ଉଚ୍ଚ ଜାତି ମାତ୍ର ଜାତି ସମସ୍ତେ ଯେଉଁ ବେକାର
 ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବେ ତାହାର ସମାଧାନ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ
 ହୋଇପଡ଼ିବ ।

ବେକାର ସମସ୍ୟାର ବେକାର ସମାଧାନ

ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ବେକାର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଯାହା
 କରାଯାଉଛି ତାହା ଏ ସମସ୍ୟା ଅଧିକ ଗୁରୁତର ହେବାର
 ବାଟ ପିଟୁଛି । ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳେ ବେକାର ଶିକ୍ଷିତଙ୍କୁ କାମ

ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ସରକାର ଛିର କରିଛନ୍ତି, ଅଧିକ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ବସାଇବେ; ଶିକ୍ଷିତ ବେକାରମାନେ ଏହି ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକ ହେବେ । ଏ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ଚାକିରି ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ଆଜି ଜଣେ ବେକାରକୁ କାମ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲଟି ବସୁଛି ତା' ଯୋଗୁଁ ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ଅନ୍ତତଃ ୧୦ଟି ଲେଖାଏଁ ବେକାର ପ୍ରତି-ବର୍ଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବେ । ଏମାନେ ଶିକ୍ଷା ନପାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ବୋର୍ଲ ପରି ରହିବେ । ଯେଉଁ ଅନୁପାତରେ ଜମିରୁ ଲୋକ ଜମିବେ, ସେହି ଅନୁପାତରେ ତା' ଉପରେ ମଲ୍ଲଙ୍ଗ ବଢ଼ିବ; ଅର୍ଥାତ୍, ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା ସମାଜରେ ବଢ଼ିବ, ସେହି ପରିମାଣରେ ବାକି ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅନୁନ୍ନତ ହେବ ।

ଦେଶର ଶାସକମାନେ ଏ ପରିଣତିକୁ କଲନା କଲେଣି । ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୌଳିକ ସ୍କୁଲ ବସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲଣି, କଲମସେଷାରୁ ଯୁବକମାନଙ୍କର ମନ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ ବୁଟିର ଶିଳ୍ପ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିବାକୁ ଯୋଜନା ହେଲଣି ।

କିନ୍ତୁ, ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି, ସେଥିରେ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କର ବୈଷୟିକ ଅଗ୍ରଗତିରେ କି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ୁଛି ତାହା ପ୍ରଶ୍ନଧାନଯୋଗ୍ୟ ।

ଜାତିମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପନୈପୁଣ୍ୟ ଲୋପ ନ ହେଉ

ଜାତିବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଭଲ ଦିଗ ଥିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟ ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବେ ଧରିବା ପଳରେ ସେମାନଙ୍କର ସେ ସେ ବୃତ୍ତିର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ

ଅନୁରକ୍ତ ଜାତି ଦେଉଥିଲା । ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ଫଳ, ଆମ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପକାରଗଣରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଉତ୍କର୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରମାଣିତ । ପୁରୀ ନିକଟରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଚିତ୍ରକର ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପଟଚିତ୍ର କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଲଲ ବସୁଙ୍କ ପରି ବିଶାରଦ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ପଟଚିତ୍ରକୁ ଭୁରି ଭୁରି ପ୍ରସଂସା କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଏକପ୍ରକାର ଅବତରଣ ହୋଇଥିଲେ । ସଂପ୍ରତି ଶ୍ରୀମାନ୍ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ଜିଲ୍ଲା ଦମ୍ପତିଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରେ ଏମାନଙ୍କ ଦିନ ଫେରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ପୁରୀର କେତେକ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଏମାନଙ୍କୁ ମିଳୁଛି । ସରକାରଙ୍କ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେଣି । ଏମାନଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ମୂଳରେ ଅଛି ପୁରୁଷାନୁଷ୍ଠାନ ଜାତିବୃତ୍ତି । ସେହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ କଟକର ଚିତ୍ରକର । ଏମାନଙ୍କ ମୃଣ୍ମୟ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରଶଂସା ଶତମୁଖରେ ଶୁଣାଯାଏ । ସଂପ୍ରତି ସରକାର ସ୍ୱାକ୍ଷର କୃତିକୁ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଚିହ୍ନାଇଛନ୍ତି । ଅନୁରକ୍ତ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାକାସାହେବ କାଲେଲକର ଓ ଆମ ରାଜ୍ୟର ଗୁଣଗ୍ରାସ୍ତ ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ କୁମାରସ୍ୱାମୀ ରଜା ଏହା ବେଶି ବିଶେଷ ପ୍ରୀତି ହୋଇଥିଲେ । କାକାସାହେବ ଏମାନଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ପଠାଇବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଓ ଶ୍ରୀ ରଜା ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ, ଏମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ନିଜ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ କଳାକୁଞ୍ଜ କରାଇବେ ।

ଏହିପରି କେତେ ଶିଳ୍ପୀ ଓ କଳାକାର ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳରେ ଅଦ୍ୟାପି ଅଛନ୍ତି । ହରିଜନଙ୍କ ଭିତରେ ବି ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ନୁହେଁ । ଉପମାନେ ବେତରେ ଯେଉଁ ଗଉଣି ବୁଣନ୍ତି ତାହା ବର୍ଷ ବର୍ଷ ବ୍ୟବହାର ପରେ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଯାଏ ନାହିଁ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଯେଉଁ କାଣ୍ଡନଳ ଥଳ ବୁଣା ହେଉଛି, ତାହାର

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ମଜବୁତପଣ ତାହା ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଲୋକେ କହିବେ । ହାତ୍ତମାନଙ୍କର ବାଦ୍ୟ ବିଶାରଦପଣ ସହରଥା ଲୋକଙ୍କୁ ସେତେ ଜଣା ନାହିଁ । ଏବେ ସରକାରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ପାରଳାର ବାରବାଜା ଦଳ ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି ।

ଗୁଜିରି-ସଙ୍ଗୀତ ଜାତିର ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ

ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଶିଳ୍ପୀ ଜାତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ; ଆମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୌଳିକ ବୃତ୍ତିରେ ଅଛନ୍ତି । ସେ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନେକେ ମରିବା ଉପରେ । ସେ ସବୁ ବୃତ୍ତି ବଦଳରେ ଯେଉଁ ନୂଆ ବୃତ୍ତି ସବୁ ଖୋଲୁଛି, ସେଥିରେ ଲୋପ ହୋଇଯାଉଥିବା ବୃତ୍ତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଲଗାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ଯଥାଯଥ ଭାବେ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ନୂଆ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟ ହାତକୁ ବୁଲିଯାଉଛି । ଏଠାରେ ତାହାର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେବ ।

ଆମ ଦେଶରେ ଫରୁଆ ଓ କାଠ ପାନିଆର ଖବ୍ ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଏହା ଗୋଟିଏ ଜାତିର ବୃତ୍ତି ଥିଲା । ଏହି କୁନ୍ଦୁସମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ବୃତ୍ତି ଲୋପ ହେବା ଉପରେ । ଏହାର କାରଣ, ଫରୁଆ-ଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷ ବଜାରକୁ ଆସିଲା । ଏସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟ ବାହାରୁ ଆସୁଛି । ଯମେ ସରକାରଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଏହା ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ହେବାର ଉଦ୍ୟମ ହେବ । ସେତେବେଳେ ଏହି କୁନ୍ଦୁସମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ବୃତ୍ତିରେ ତାଲିମ୍ କରି ଲଗାଇ ଦେବାର କଥା । ତା' ନ କରି, ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ନୂଆ ଫରୁଆ ତିଆରି ଶିଖାଇ, ଏ କୁନ୍ଦୁସମାନଙ୍କର ପୁରୁଣା ଫରୁଆ ତିଆରିରେ ଯେତେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ବି କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । କୁନ୍ଦୁସଙ୍କ କାଠ ଫରୁଆ

ବ୍ୟବହାର କର ବେଳ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ହେବ ତାହାର ଆଶା ନୁହେଁ ।
 ଫଳ ଫଳକ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସିଂହପାନୀଆ କାରିଗରଙ୍କ ଦଣା ।
 ନୀଆ କଳପାନୀଆ ଯେ ପରିମାଣରେ ବଜାରରେ ପଶୁଛି ସେଥିରେ
 ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି, ଲୋକେ ବେଶୀଦିନ ସିଂହପାନୀଆକୁ ପସନ୍ଦ କରିବେ
 ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ରୁଚି ବଦଳିଲା ବେଳକୁ ସିଂହ-କାରିଗର ଯଦି
 ନୂଆ ପାନୀଆ କାମ ଧରିନିଆ'ନ୍ତି ତେବେ ସେମାନେ କ'ଣ
 କରିବେ ? ଏପରି ଉଦାହରଣ ଆଉ ଅଧିକ ଦେବାର ସ୍ଥାନ ଏ
 ନୁହେଁ । ଆଜି ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଓ କମାରପିଲେ ବେକାର ହୋଇ
 ଗାଁରେ ବସିଥିବାବେଳେ, ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକେ ଲୁଗାକଳ ଓ
 ଲୁଗାକାରଖାନାରେ କାମ ପାଉଛନ୍ତି, ସେହିପରି ଆଉ ଅନେକ
 ବୃତ୍ତିର ପରିଣାମ ହେଉଛି ।

ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତି ବଣ୍ଟନର ଦୋଷଗୁଣ

ଜାତି-ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ବୃତ୍ତିରେ ଏକରୂପିଆ ଅଧିକାର
 ଦିଆହୋଇଥିଲା । ଏକରୂପିଆ କାରବାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କ
 ହାତରେ ରହିଲେ ସେଇ ସେଇ ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା
 ଲୋକର ଯତି ହୁଏ । ପ୍ରତି ଜାତିରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ଏକା ବୃତ୍ତି
 ଥିବାରୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର କ୍ଷେପ ଥିଲା, ତେଣୁ କିଣିଲାବାଲା ନିଜ
 ରୁଚି ମୁତାବକ ଜିନିଷ ପାଉଥିଲା ଓ ଦାମରେ ବି ତଣ୍ଡରେ ପଡୁ-
 ନଥିଲା । ଅପରନ୍ତୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ବୃତ୍ତିରେ ବୃତ୍ତିର ଉତ୍ତରା
 ଫୁଟୁଥିଲା । ସବୁଠାରୁ କଠି କଥା ଯେ, ପ୍ରତି ବୃତ୍ତିରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ
 କାମ ମିଳିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜାତିର କେତେଜଣ
 ପାରିବାର ଲୋକ ଗୁଡ଼ାଏ କାମ ଅବ୍ଧିଆର କରି ନ ଯିବେ,
 ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି କାରିଗର-ଜାତିର ଲୋକଙ୍କର, 'ସେବା' ବଣ୍ଟା

ହୋଇଥିଲା । ଏ ସେବାରେ ମଧ୍ୟ ‘ମାତତା’ ନ ଥିଲା । ଆମ ଗ୍ରାମରେ ସବୁ କାମର ନାମ ସେବା । ଅପରର ହୃଦ ଚିନ୍ତା କରି, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମରେ ଭାତ ଖାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତା’ ନାମ ସେବା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ କ’ଣ ହୋଇଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା କ’ଣ, ଜଣା ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଆମ ଗ୍ରାମ୍ୟରେ ଏ ଦିଗରେ ପଦେ ବଡ଼ ସୁଚିନ୍ତା ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାଶ ହୋଇଥିଲା ପରି ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରତି ଗାଁରେ ବଡ଼େଇ, କମାର, ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରୀ, ଡମ, ହାଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତି କାରଗର ଜାତିର ଗ୍ରାହକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଏପରି ହେବା ଫଳରେ ଏହି ଜାତିର ଶାବନର ‘ମାନ’ ବଢ଼ିପାରୁନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ କାମ ପାଇଥିଲେ ଓ ଖାଇବାକୁ ମୁଠେ ପାଇଥିଲେ । ଆମ ବୈଷୟିକ ଉଲ୍ଲଟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମ୍ୟବାଦ ହୁଏ, ତେବେ ‘ମାନ’ ବଢ଼ିବା ତ ଦୂରର କଥା, ସମସ୍ତେ ଏହି ଡୋକପାଣି ପାଇଲେ ପାଇବେ ।

ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତିବିଶେଷକୁ ଅନେକେ ଖାଲ ଭାବ-ପ୍ରବଣତାରେ ନାପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଭିଶପ୍ତ ହୋଇ ପୁରୁଷାନୁସମେ ଛୋଟ କାମ କରିବା ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତିବିଶେଷର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏ କଥା ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଜାତିର ଯେଉଁ ଲୋକ ବଡ଼ କାମକୁ ଯୋଗ୍ୟ, ତାକୁ ବାଧା ଦିଅଯିବା ଆମ ଜାତି ବିଭାଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ପାରିବ ସେ ତ ଉପରକୁ ଯିବ ; କିନ୍ତୁ ସେ ନ ପାରିବ, ତାହାର ବୃତ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ ରହିଲେ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଆଗରେ ସେ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶ-ମାନଙ୍କରେ ଜାତିବିଭାଗ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଅଭାଗା, ବୃଦ୍ଧ ଓ ଅସହାୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ଠେଲିହୋଇ ଯାଇ ମେହେନର ଓ ଝାଡ଼ିଦାର ବୃତ୍ତିରେ ପଡ଼ିପଡ଼ନ୍ତି । ଆମ ଜାତିଗତ ବୃତ୍ତିଠାରୁ ଏହା

କେଉଁ ଗୁଣରେ ଭଲ ତାହା ସମାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ବିଷୟ ।
ଯେଉଁମାନେ ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ଅନୁକମ୍ପାର ପାତ୍ର, ସେମାନଙ୍କୁ
ଯେଉଁ ସମାଜ ଗ୍ରେଟ କାମକୁ ଠେଲିଦିଏ ତାହାର ମାନବିକତା
ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରର ହୋଇନପାରେ ।

ହାଡ଼ର ଗ୍ରେଟ କାମ

ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଦେଖାଯିବ, ଆଜି ଯାହା
ଅବସ୍ଥା ହେଉ ନା କାହିଁକି, ଆମ ସୁଦିନରେ ଆମେ ଆଜି ଯାହାକୁ
ଗ୍ରେଟ କାମ ବୋଲି ଲଢ଼ୁଛୁ, ତାହା କରିବା ଆମ ସମାଜର ଗ୍ରେଟ
ଜାତିର କାମ ନ ଥିଲା, ବରଂ ବଡ଼ ଜାତି ସେ କାମ ନିଜେ ଆଦରି
ନେଉଥିଲେ । ହାଡ଼ର ଆର୍ଥିକ ଦୁର୍ବତାର ସୁବିଧା ନେଇ ଆମେ
ଆଜି ତାହାକୁ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଉଥାଉ ।
କିନ୍ତୁ ଏ କାମ ତାହାର ଲୌଳିକ ବୃତ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ-
ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ । ଏବେ ହିଁ ମଫସଲ ଗାଁରେ
ସେ ଏ କାମ କରେ ନାହିଁ । କେବଳ ଯେଉଁ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ
ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି, ସେଇଠାରେ ସହରର
ଚଳଣି ବ୍ୟାପୁଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଭବ କଥା ମନେ
ପଡ଼ୁଛି । କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିଲି ।
ତାଙ୍କର ଆମେରିକାନ୍ ବନ୍ଧୁ ପାଇଖାନା ଘରୁ ବାହାରି ପଡ଼ି
ବନ୍ଧୁଘରେ କହିଲେ, “ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି,
କ୍ଷମା କରିବେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ (କମୋଡ଼ରେ) ବାହାରକୁ
ଗଲି, ତାହାର ତ ପାଣିବାଟ ନାହିଁ, ସେ ସଫା ହେବ କିପରି ?”
ମୋର ବନ୍ଧୁ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଆମ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ
ଜାତି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର କାମ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା ।”

ଏହା ପରେ ମୋ ବନ୍ଧୁ ସହରର ସାଧାରଣ ପାଇଖାନାମାନଙ୍କର ନଗ୍ନ-ବସ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଗେ ଯୋଇଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଯେ, ଏ ଜାତିଭେଦ ଉଠିଯିବାକୁ ଭାରତରେ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । ଅତିଥି ଯିବା ପରେ ମୁଁ ପଚାରିଲି, “ପାଇଖାନା ଖଟିବା ଆମର କେଉଁ ଜାତିର କାମ ?” ବନ୍ଧୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲେ, “ଓଃ, ତୁମେ ବି ଆମେରିକାରୁ ଆସିଛ ପରା ।” ମୁଁ କହିଥିଲି, “ମୁଁ ଆମେରିକାରୁ ଆସିନାହିଁ ଯେ, ଆପଣ ବଲ୍ଲଭରୁ ଆସିଲ ପରି କଥା କହୁଛନ୍ତି ।”

ଇଂରେଜ ଅମଳରୁ ଆରମ୍ଭ !

ତାହାର କାରଣ, ଇଂରେଜ ଅମଳରେ ସହର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରୁ ପ୍ରଥମେ ପାଇଖାନା ଖଟିବା ହାତୀଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ହେଲା । ରାଜାମାନେ କ’ଣ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଏବେ ଜଣେ ବ୍ୟଥା ପଚାରିଛନ୍ତି । ସେ ବସୟରେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ପାଇନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନଗରମାନଙ୍କରେ ପାଇଖାନା ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ପାଇଖାନା ପାଇଁ ଆମ ଗଣ୍ଡାରେ ଶବ୍ଦ ବି ନ ଥିଲା । ତାହାର କାରଣ, ଆମର ଝାଡ଼ା ଫେରିବାର ନାମ, ବନ୍ଧୁରୁଁ ମି ଯିବା ବା ବାହାରକୁ ଯିବା । ଘର ଭିତରେ ପିଲାଙ୍କର ଓ ବୋଉଙ୍କର ମଇଲା ଅଜିଯାଏ ଘରର ଲୋକେ ସଫା କରୁଛନ୍ତି । ବାହାରେ କିପରି ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ହେବ ତାହାର ବିବରଣୀ ପଡ଼ିଲେ, ପରିସ୍କାର ଜଣାପଡ଼ିବ ଯେ, ବାହାରେ ଯେଉଁଠି ସେଇଠି ବସିଯିବା କରୁଥିଲେ କଟକଣା ଥିଲା ।

ବ୍ରାହ୍ମଣର ସଦାବୁଦ୍ଧ-ପଦ୍ଧତିରେ ଅଛି :—ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶଶିତ ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି ଗ୍ରାମଠାରୁ ଶରଟିଏ ମାରିଲେ ଯେତେ ଦୂର ଯାଇ-ପାରିବ, ସେତେ ଦୂର ଯିବ (ସହରରେ ଏହାର ବୁଦ୍ଧି ବୁଣ ଦୂରକୁ

ଯିବାକୁ ହେବ) । ତନୁ ମୁଁ ଆହାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଗାତ ଖୋଲିବ ଓ ସେଠାରେ ଝାଡ଼ା ଫେରି ଗାତ ପୋତି ଆସିବ * । ପିତୃ-ପ୍ରତିମଙ୍କ-
ଠାରେ ଏ ଆଶୁର ଦେଖି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଗୋପି ବାପମାନେ ଏହା ନିୟମିତ ଭାବେ କରୁଥିଲେ । ପୋଖରୀ ତୁଳସୀ ପଢ଼ିବା, ଦାଣ୍ଡ ପଢ଼ିବା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଥିଲା । ଆମ ପୋଖରୀରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚଣ୍ଡାଳ, ତେଲି, ଉଣ୍ଡାରି, ଧୋବା ଇତ୍ୟାଦି ଗାଧୁଆନ୍ତି । ପିଲାଦିନେ ଥରେ ଆମେମାନେ ଜଣେ ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପଚାରିଲୁଁ, ଆପଣେ! ଆପଣ ତେଲିଙ୍କ ବାନ୍ତକାଠି ଉଠାଉଛନ୍ତି; ପଇତା ମାର ହେବ ନାହିଁ ?” ସେ ଚିଡ଼ି ଚିଡ଼ି ହୋଇ କହିଲେ, “କରେ, ତମ ମାଣ୍ଡେ ତମକୁ କି ସହାୟର ଶିଖାଉଛନ୍ତି କି ? ପୋଖରୀ ତୁଳସୀ ପଢ଼ିବା କଲେ ପଇତା ମାର ହୁଏନାହିଁ ।”

ଜାତି-ବୃତ୍ତିକୁ ଯେଉଁମାନେ ପସନ୍ଦ କରୁନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ଭାବ ପ୍ରବଣତାର ସୁଅରେ ଦେଖି ପାରୁନାହାନ୍ତି ଯେ, ସବୁ ବୃତ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ କେବଳ ଛୋଟ ଜାତିଙ୍କର ବୃତ୍ତି ବୁଢ଼ାଇଦେଉଛୁ । ହାଡ଼ିଙ୍କ ଛୋଟ କାମରେ ଅନୁକମ୍ପା ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ; ସାଧା ପାଇଖାନା ଚଳୁଥିବାଯାକେ ପାଇଖାନା ଘରକୁ ଆଉ କେହି ପଶୁନଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କଲ ପାଇଖାନା ଚଳିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ ପାଇଖାନା ଭିତରେ ପଶି

* ଗ୍ରାମାଦିବା ଶରବକ୍ଷେପମାସାମନୁଦତ୍ତେ ରବୌ
ମୈତ୍ରମାବଶ୍ୟକଂ କର୍ତ୍ତୁଂ ନଗରକ ଚତୁର୍ଭୁ ଶାମ୍
ତତ୍ତ୍ୱିମୁଷ୍ଟ୍ୟାୟତଂ ଗର୍ତ୍ତଂ ତଥା କୃତ୍ୱା ଗର୍ଭରକଂ

X

X

X

ଦକ୍ଷିଣାମୁଖଭିତ୍ତିସଙ୍ଗଂ କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ମନ୍ତ୍ରପୁରାପୟୋଃ—

ପଦ୍ମପୁରାଣ—ଉଦ୍ଧର ଖଣ୍ଡ ।

ହାତକୁ ବେକାର କରିବାର ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ବାହୁସ୍ଥ ଧରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା କଲେଣି । ବଢ଼େଇ, କମାର ଓ ତନ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଏବେ ହେଉଛନ୍ତି ସେଇମାନେ ।

ଜାତି-ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ମିଳିବାରେ ଅନୁରାଗ

ଏ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ ଜବାବ୍ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ଯେ, ଆଜିର ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଜାତି ଧରି ଶିଳ୍ପ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତାଲମ୍ ପାଇବାକୁ ନିମ୍ନତମ ଯୋଗ୍ୟତା ଯାହା ଅଛି, ବଢ଼େଇ, କମାର, ତନ୍ତୀ ଓ ହାତ ମିଲେ ତାହା ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ସେହି ସେହି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଦର୍ଶବାଦୀ ତ କହୁଛନ୍ତି, ଏପରି ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମର କଲ୍‌ବିଷ ଦୂର ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ ସ୍ୱସ୍ଥାର ନାମରେ ସ୍ୱହାର ହେଉଛି ! ଅନ୍ୟ ଜାତିର ପିଲାମାନେ ଯେ କାରିଗର ଶିଖୁଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ରହୁନାହିଁ; କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କରଣ, ବଢ଼େଇ ବା ତନ୍ତୀ କାମ ଶିଖିପାରି ନଜେ ଏ ବେପାର ଧରିବାକୁ ବାହାରୁ ନାହିଁ ; ଖାଲି ଚାକର ଖୋଜା ଚାଲିଛି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ବୁଝିଯିବାର ଏହା ଗୋଟିଏ କାରଣ ।

ଏବେ ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତାର ଆମେ ଅନୁକରଣ କରୁଥାଉଁ, ସେଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପାରିବାର ଲୋକ ଉପରେ; ଲାସ୍‌ରେ ଭଲ ପିଲାଙ୍କ ଉପରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ନଜର ପଡ଼େ; ଚାକରରେ ମଧ୍ୟ ସେଇମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ । ଅଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନଙ୍କ ପାଇଁ ଚାକର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁପାତରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଉଚ୍ଚତର ପାରିବାର ଲୋକ କେତୋଟି ମାସ ଏହା ପାଇବେ । ଯେଉଁମାନେ ପଢ଼ିନାହାନ୍ତି, ବା ପଢ଼ି ଭଲ ପାସ୍ କରିନାହାନ୍ତି

ସେମାନଙ୍କୁ ବେଉସା ଯୋଗାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ସତ୍ତା ସେପରି ସମାଜର ନୁହେଁ ।

ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଏହି ବୋଷ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଆବିଷ୍କାର କଲେଣି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବଣିଷ୍ଠ ସମାଜ-ଚିନ୍ତକ ଉକ୍ତି ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଉ । ସେ କହିଛନ୍ତି, “ଯେଉଁମାନେ ଅପାରବାର, ଜୀବନସଂଗ୍ରାମରେ ତଳକୁ ଖସିଯାଇଛନ୍ତି, ସେଇମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଭିମୁଖ୍ୟ କ’ଣ, ତାହା ଦେଖି ସମାଜର ନୈତିକ ବଳର କଳନା କରାଯାଏ । ଜୀବନସଂଗ୍ରାମରେ ଅନେକେ ନିଶ୍ଚୟ ହାରିବେ, ଅନେକେ ତ ସଂଗ୍ରାମରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ପାଇବେ ନାହିଁ । ସମାଜର ବିବେଚନା ଶକ୍ତି ଥିଲେ, ସେ ଏଇ ‘ହାରୁ’କ ପାଇଁ ଆଗ ବୁଝି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ, ବୁଝି ଶଟାଇ ଦେଖିବ, ଯେଉଁ ଯୋଜନା ହେଉଛି ସେଥିରେ କେତେ ପତ୍ତରେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି ଓ କେତେ ପାରିଉନାହାନ୍ତି । ସମାଜପତିମାନେ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା କରି ସ୍ଥିର କରିବେ, ଯେଉଁ ଯୋଜନାରେ ଏତେ ଲୋକ ପତ୍ତରେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି, ବା ହାରିଯାଇଛନ୍ତି ସେପରି ଯୋଜନା ରହିବା ଉଚିତ ନା ରହୁ ହେବା ଉଚିତ ।” ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ପାରିବାର ଓ ଅପାରବାର ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ଥିଲା ; ବୋଧହୁଏ ଅପାରବାରଙ୍କ ଉପରେ ଆଗ ନଜର ପଡ଼ୁଥିଲା ; ସେପରି ମା’ର ପଡ଼େ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆମ ଆଡ଼କୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ, ଆମେ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ ଶାନ୍ତିକୁ ଧରି ବସିବା ଠିକ୍ ହେଉ ନାହିଁ ।

ଜାତିଭେଦ ଠିକ୍ ଯେଉଁ ଶକ୍ତିରେ ପୂର୍ବେ ଥିଲା ସେପରି ରହିବ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ଅଜ୍ଞତା ; କିନ୍ତୁ ବିନିଷ୍କାର ଉଠିଯିବ ବୋଲି ଧରି ବସିବା ମୂର୍ଖାମି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ବେଳ ପଡ଼ିଛି । ଏତେବେଳେ ଆଗକୁ ନ ଚାହିଁ, ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା ନ କରି ଅନ୍ଧଭାବେ ଅନ୍ୟର ଅନୁକରଣ କଲେ, ଘରପୋଡ଼ିରେ ମଶାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋରୁ ମଧ୍ୟ ମରିଯିବେ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ । ଆଜି ଆମେ ଏବେ ଚଳୁଥିବା ଶକ୍ତିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥାଉଁ, ତାହା କ'ଣ ଏ ଶକ୍ତିର ସ୍ବାଭାବିକ ଉପଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ, ନା ଏହା ଆମକୁ ସୁଦ୍ଧାଉଛି ବୋଲି ? ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କ ହାତରେ ସମାଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି, ସେମାନେ ଜାଣିଛନ୍ତି ବା ଅଜାଣିତରେ ନିଜ ଜାତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ପିଲାଙ୍କ ସ୍ବାର୍ଥ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଅନୁଲତ ଜାତିର ସ୍ବାର୍ଥପ୍ରତି ଅଳ୍ପ ଦେଖିଯିବା ଫଳରେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଶକ୍ତି ନିରାଶ୍ରୟ ଭାବେ ଚଳୁଛି ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାର ଧାର ସଂସ୍କୃତିକୁ ହୁଡ଼ୁଛି ?

ଆମ ସମାଜର ନିୟନ୍ତ୍ରା ଥିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ । ସେଇମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରାଜା, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଜାତିମାତ୍ରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଲକ୍ଷଣ ଥାଇ ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ସମାଜର ସବୁବେଳେ ଦରକାର । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେଇ କାମ ହେଉଛି, ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କ୍ଷତ୍ରିୟ 'ଜାତି'ରେ ତାହା ଆବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ । ଏପରି ହେବାର କଥା । ଏ ନୂଆ 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ଓ 'କ୍ଷତ୍ରିୟ' ମାନେ ଯୁଗଶତ୍କର

ପ୍ରତିପାଦନ ଓ ଦେଶର ପରିଚ୍ଛଳନା କରୁଥିଲେ ହେଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ
 କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କଠାରେ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣ ଥିଲା, ତାହା ନିଜ ଆଚରଣରେ
 ଦେଖାଇବାର ପ୍ରୟାସ କରୁନାହାନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାସୀ,
 କଲେଜ ଓ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଫେସର ଓ ଶିକ୍ଷକ, ଦେଶସେବକ ନେତା
 ଓ କର୍ମୀ, ଖବରକାଗଜର ସମ୍ପାଦକ—ଏଇମାନେ ଏ ଯୁଗର
 ନୂଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଯାହା ଯାହା ଲକ୍ଷଣ
 ପୂର୍ବରେ ସୂଚକ ହୋଇଛି, ତାହା ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅଛି କି ନାହିଁ
 ସେମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି । ଖାଲି ଯେ ସେକ୍ରେଟାସୀ ଓ
 ପ୍ରଫେସରମାନେ ଆଜି ମନକୁ ମନ ‘ସେବକ’ ହୋଇଗଲେଣି
 ତାହା ନୁହେଁ, ଖବରକାଗଜ ସମ୍ପାଦକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ
 ‘ରୁକ୍ଷିଆ’ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ।
 ଦେଶ-ସେବା ଅନେକଙ୍କର ପେଶା ହୋଇଗଲେଣି । ବିନୋବାଙ୍କ
 ପରି ଯେଉଁମାନେ ପୂର୍ବର ଧର୍ମମାର୍ଗକୁ ବାଟକ ସମର୍ଥନ ଦେଉଛନ୍ତି,
 ସେମାନେ ପୂର୍ବର ଧର୍ମର ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଏକ ଅଭୁତ
 ଖେତେଡ଼ି ଧର୍ମର ପ୍ରସାର କରୁଛନ୍ତି । ତାହା ପୁରୁଣାକାଳୀନକୁ
 ଯେତିକି ଅସୁଅଦ ଲାଗୁଛି, ନୂଆକୁ ମଧ୍ୟ ତହୁଁ ବଳି ଅଗ୍ରିୟ
 ହେଉଛି । ସଦର୍ଦ୍ଧର ପ୍ରୟୋଜନରେ ନିଜାନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ
 ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେବ । ଧୃଷ୍ଣାର ଚୈତନ୍ୟାଦି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା
 ହୋଇଯାଇଛି ; ଏବେ ବିନୋବାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେ
 ଭଗବତ୍ ଗୀତା ପ୍ରବୃତ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ; ଓଡ଼ିଶାରେ ପଶିବା ମାତ୍ରେ
 ପୁଣ୍ୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏ ପୁଣ୍ୟ ଭୂମିକୁ
 ଆସିଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯାହାଙ୍କ
 ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶା ପୁଣ୍ୟଭୂମି, ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସେ ଅବଜ୍ଞ
 କଲେ । ପ୍ରଥମ ଦିନ, ପ୍ରୋଗ୍ରାମରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବାରୁ, ସିଂହ-

ହାରକୁ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁଣ୍ୟର ଜନ-
ସାଧାରଣ ଆଶା କରୁଥିଲେ, ପୁଣ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥ
ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବେ । ତହିଁ ଆର ଦିନ ସେ ଯିବାକୁ
କାହାରିଲେ, କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତରେ । ପ୍ରେଷ୍ଟ ମହିଳା ଯଦି ଯାଇ-
ପାରିବେ ତେବେ ସେ ଯିବେ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ବିନୋବାମାଳ
ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରରେ ହେଲେ ପ୍ରତିପକ୍ଷ । ପ୍ରେଷ୍ଟ ଲେଡି ଯାଇ ପାରିଲେ
ନାହିଁ, ତେଣୁ ବିନୋବାମାଳ ପୁଣ୍ୟକୁ ଆସି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନ ଦେଖି
ଫେରିଲେ । ଫେରିବାରେ ସରିଲା ନାହିଁ ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଭାକୁ ଯାଇ
ସେ ଦେଉଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ନାଚାନ୍ତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଓ
ଦେଉଳକୁ ନ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ-
ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଶ୍ଵେତେଇ ଲୁରେଇ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ
ଯିବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ରାଜ ଶାନ୍ତ ହେଲା ପରେ
ବିନୋବାମାଳ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଦେବେ ବୋଲି ଅନେକେ ଆଶା କରି
ନିରାଶ ହୋଇଛନ୍ତି । ବିନୋବାମାଳ ବିରୁଦ୍ଧ ଦାନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ପୁଣ୍ୟ
ମନ୍ଦିର ରାଜା, ମୋଧୀଶ, ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ଓ ପଡ଼ିଆସ, ସୁଆର ନିଯୋଗ-
ମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ଚଳେ । ପ୍ରେଷ୍ଟ ଲେଡିଙ୍କୁ ନେଇ ସିଂହଦ୍ଵାର ମୁହଁରେ
ଠିଆ କରାଇବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି ବିରୁଦ୍ଧ ନେଇ-
ନଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣେଶ୍ଵର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତର ମୂଳଦୁଆ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ଧରି ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବାକୁ ବସିବ, ତାହାର
ବିନୟ ଓ ତ୍ୟାଗ ଯବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଲକ୍ଷଣ । ବିନୟ ଖାଲି କଥାରେ
ନୁହେଁ, ଆଚରଣରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ; ତ୍ୟାଗ ଖାଲି ଧନ ତ୍ୟାଗରେ

ନାହିଁ, ଜନର ଅହଂକାର ଓ ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ ଜନ ଓ ମତ ପ୍ରତି ମମତା ତ୍ୟାଗରେ । ଯେଉଁମାନେ ନେତା ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ସେମାନେ ଯଦି ଟଙ୍କା କରିବାରେ, ବିଳାସରେ, ଉଦର ପୋଷଣ ଓ ଚୋଷଣରେ ସାଧାରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ସୁଦ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକେ ତପି କରି ରହିବେ ଓ ଟିକିଏ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଅନାଦରରେ ଆଡ଼େଇ ଦେବେ ।

ମତନାୟକଙ୍କ ଯାହା ଅବସ୍ଥା ଦେଶଶାସକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଶାସକ-ଗୋଷ୍ଠୀ କ୍ଷତିବୃଦ୍ଧି ଓ ବୈଶ୍ୟବୃଦ୍ଧି ଏକାସଙ୍ଗେ କରୁଛନ୍ତି । ଫୁଟ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁରୁଷ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଧୀନ ରାଜାମାନେ ଏ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ଅବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ରାଜାର ମହଲୁ ଶ୍ରେଣୀ କରିବାରେ ନୁହେଁ, ତ୍ୟାଗରେ । ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆମର ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି । ଆଜି ଶାସକମାନେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖଉଛନ୍ତି, ତାହା ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ବଡ଼ ବିଷଦୃଶ ଦିଶୁଛି । ଲୋକଙ୍କର ହିମେ ବିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦୁଳ ହେଉଛି ଯେ, ଅଜି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହାତରେ ଶାସନତେଜ ରହିଛି, ସେମାନେ ସୁବିଧା ଓ ବିଳାସ ଶ୍ରେଣୀ କରିବାରେ ଇଂରେଜ ଅଫିସର ଓ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କର ସରଣୀ ଅନୁସରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦାହରଣ ଦେବ । ଇଂରେଜ ଅଂଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ କର୍ତ୍ତାମାନେ ମାଗଣାରେ କେଣ୍ଡା ପାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ତାହା ଚାଲିଛି । ଏଣେ ବଡ଼ ଅଫିସରଙ୍କ ଦରମା କମ୍ ବୋଲି ଦାବୀ ହେଉଛି, କିନ୍ତୁ ସାଆନ୍ତିଆ ଯୁଗର ଏ ପ୍ରଥାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ଗୋଟିଏ କଣରେ ଖଟ ନ ଖାଇ ବେଗୀ ତଳେ ଗଡ଼ୁଛନ୍ତି; ଆଉ ମୁଣ୍ଡେ ବଡ଼

ଅପିସରମାନେ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ କସା ଛଷା ପାଇ ଦିନରାତି ଡାକ୍ତର ଓ ପରିବ୍ରାଜକମାନଙ୍କର ସେବା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକେ ଉଚ୍ଚତ ଡେଲିଶି ଯେ, ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଇଥିବା ଅପିସର କ ସାମାନ୍ୟ ଗ୍ରେଗରେ ଦଶ ବାର ଟଙ୍କାର ଔଷଧ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ତାହା ସୁନ୍ଦରଭାବେ ସରକାରଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲଜ କଥା ବୋଲି ମନେ କରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏହାର ଦୁଇଟି ପ୍ରତିକାର

ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦେଖି ସହର ଓ ମଫସଲରେ ଦୁଇ ବିଭିନ୍ନ ରକମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉଛି । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଶାସକ ବଦଳାଇବାକୁ, ବିପ୍ଳବ କରିବାକୁ ଡାକ ଦେଉଛନ୍ତି । ମଫସଲର ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି :—

ଅଲପ ଲୋକେ ଅଧିକାର

କମ୍ପାଇ ଦେଲ ଦାମୋଦର ।

ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ତ୍ୟାନ ମଫସଲର ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାର-ପ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ ; ଅଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀର ବିଶ୍ୱାସରେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଭାଗୀ ନୁହନ୍ତି । ଏ ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ଯେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ ସମାଧାନର ବାଟ ପିଟିଯାଆନ୍ତା । ମଫସଲ ଲୋକେ ବିପ୍ଳବର ଡାକ ଶୁଣିଲେ, ଗଣତନ୍ତ୍ର ରୀତିରେ ବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ରୀତିରେ ଅବସ୍ଥା ସୁଧରିଯାଆନ୍ତା । ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ-ବିଶ୍ୱାସର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ, ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତେ, ସେବା ବାଟରେ ସଂସ୍କାରର ସଙ୍କେତ ।

ଏ ଦୁଇଟି ବାଟରୁ କେଉଁ ବାଟଟି ଆମ ଦେଶର ଉପଯୋଗୀ ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ମନେ ହେଉଛି, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟବାଦ ଏ

ଦେଶର ଜଳବାୟୁର ଉପେକ୍ଷକ ନାହିଁ । ସବୁଦିନ ଏକଜୁଟ୍ ହୋଇ ନିଜର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସଜିବୁ ତେଷ୍ଟା କରିବ, ଶୋଷକମାନଙ୍କ ବରୁଣର ବସ୍ତ୍ର କର ସେମାନଙ୍କ ଶୋଷଣ ଲେପ କରିବାକୁ ବନିସୋର ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖ ଧ୍ୟୁସ କରିବ—ଏହା ମୋଟାମୋଟି କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାତି । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଶାସନ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଏ ଦେଶର ଲୋକ ଉଗବଟାଙ୍କ ଉପରେ ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଉଗବଟାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ, “ମା ! ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷର ମୁହଁ ଘଟ ; ତାହାର ଜିଭ କଳି ଦିଅ ; ତାହାର କଠୋର ବାକ୍ୟକୁ ଛୁଇଁ କର ; ତାହାର ଉଗ୍ରତା ଲେପ କର ; ତାହାର ଉଗ୍ର ଗତି ରୋକ । ହେ ଗୌରାଜି ! ହେ ପୀତାମ୍ବର ! ତୁମର ଓଜନଦାର ଗଦାରେ ମୋର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଚମା କର । (ମୋଟ ଉପରେ) ହେ କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣନୟନେ, ମା ବଗଳେ ! ତୁମଠାରେ ନିଦା ରଖିଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଦ୍ରୁ ତୁମେ ନାଶ କର ।”*

ଆମ ଲୋକେ ନିଜର ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଯେଉଁ ହିଂସା ଦରକାର, ସେଥିପାଇଁ ‘ମା’ଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ନିଜେ ‘ଭଲ ପିଲ’ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଯୁଗ ଯୁଗ ହେଲ ଶିଖି ଆସିଛନ୍ତି । ଯେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ନାଶ କରିବାକୁ ବାହାରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଉଗବଟ-ଅବତାର ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ; ତାଙ୍କୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ସାକ୍ଷାତ୍

* ମାତର୍ଭଞ୍ଜୟ ମେ ବିପକ୍ଷବଦନଂ ଜିହ୍ଵାଂ ତଳାଂ ଗାଳୟ
ବ୍ରହ୍ମାଂ ମୁଦ୍ରୟ ନାୟୋଶୁଧିଷଣାମୁଗ୍ରାଂ ଗତଂ ପ୍ରମୁଦ୍ଵ ।
ଶତ୍ରୁଂଶ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣୟ ଦେବ ଶାନ୍ତଶବଦୟା ଗୌରାଜିପୀତାମ୍ବରେ
ବଦୌଘଂ ବଗଳେ ହର ପ୍ରଣମତାଂ କାରୁଣ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣେଷଣେ ।

—ଶ୍ରୀ ବଗଳାମୁଣୀସ୍ତୋତ୍ରମ୍

ପରମେଶ୍ୱର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତକାଳ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବାର ପ୍ରମାଣ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ଜନତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବସ୍ତୁକ ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ; ଅନ୍ତତଃ ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇନାହିଁ । ଆଜି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧିଦେଖାଯାଉଛି, ଗତ ୨୫ ବର୍ଷ ହେଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କର୍ମୀ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଓ ନଷ୍ଟା ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟିର ହେଲେହେଁ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଲୋକେ ବଶେଷ ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି । ୨୫ ବର୍ଷ କାଳ ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରି, ବାହାରୁ ଅଜସ୍ର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ମଧ୍ୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଟାଣୁଆ ଦଳ ଗଢ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହାନ୍ତି; ବୋଧହୁଏ ଗଢ଼ିଗାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁନାହାନ୍ତି—ଆଶା ଥିଲେ, ସେମାନେ କଂଗ୍ରେସ ବା ଅନ୍ୟ ଦଳମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନ ପାଇବା ପାଇଁ ନିଜ ମାତରେ ବରଦ ଅନୁସାରେ ପାଣି ମିଶାଇବାକୁ ବାହାରନ୍ତେ ନାହିଁ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ କାମ ଦେଖାଇବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ, ନିଜର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଶାସନ ଚଳୁଛି । ଆମ ଦେଶ ଚଳୁଥିଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାରେ । ଏବେ ବ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ ଉଗ୍ରବାନ୍ଧୁ ଡାକୁଛନ୍ତି, ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ । ଏ ଡାକ ଉଗ୍ରବାନ୍ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଅଦ୍ୟାପି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ଏ ଦେଶର କବି ଉଗ୍ରବାନ୍ଙ୍କ ମୁହଁରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଛନ୍ତି, “~~ଉ~~ ଅର୍ଜୁନ ! ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମର ଗ୍ଳାନି ହୋଇ ଅଧର୍ମର

ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୁଏ ସେତେବେଳେ (ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବାକୁ) ମୁଁ (ଏହିପରି) ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରେ ।”*

ଏହା ବଦଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ଯେ ନ ହୋଇଛି, ତା’ ନୁହେଁ । ରୁସ୍-ଉତ୍ତରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମକୁ ‘ଅଫିମ’ ବୋଲି କହିବାର ଶୁଣି, ଆମ ଧର୍ମର ଅଗ ମୂଳ ନ ବୁଝି ଖାଲି ଯେ ଆମ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଆମ ଧର୍ମକୁ ଭୁଲ୍ଲ କରିଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ; ଦଳ-ନିର୍ବିଶେଷରେ ଇଂରେଜ-ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଲୋକ-ଧର୍ମକୁ ବଡ଼ ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ଆମ ଧର୍ମର ଫିଦ୍ଦାକାଣ୍ଡ, ପୂଜା ପୂର୍ବରୁ ବେଶାବର କଲେ, ଆମ ଲୋକେ କୁସଂସ୍କାରରୁ ଯାହା ପାଇବେ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏତିକିମାତ୍ର ଫଳ ହୋଇଛି ଯେ, ‘ଶିକ୍ଷିତ’ଙ୍କଠାରୁ ଲୋକସାଧାରଣ ଅଲଗା ହୋଇ-ଯାଉଛନ୍ତି ଓ କୁସଂସ୍କାରର ଶୁଣ ବେଳକୁ ବେଳ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଧିକ ପ୍ରବଳ ହେଉଛି । ‘ଶିକ୍ଷିତ’ଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଯେଉଁଠାରେ ଅବା ପଡ଼ିଛି ସେଠାରେ ଲୋକେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାରେ ସାତଶ୍ରଦ୍ଧ ହେଉଛନ୍ତି ଓ ଅଧିକାର ଦାବା କଲବେଳକୁ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦର ରହୁଥିବୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ହୋଇଛି, ମାସଫଳ ବା ସାପ୍ରାନ୍ତିକ ଗଣିତମାନ । ଆମ ଦେଶ କର୍ମରେ ବଶ୍ୟାସ କରୁଥିଲା, ଏବେ ବିଭିନ୍ନ ଆବର୍ଣ୍ଣର ସଦର୍ପରେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦର ରହିଛି ।

* ଯଦା ଯଦାହୁ ଧର୍ମସ୍ୟ ଗ୍ଳାନିର୍ଭବତି ଭାରତ ।

ଅଭ୍ୟୁଦୟାନମଧର୍ମସ୍ୟ ତଦାସ୍ତାନଂ ସୁଜାମ୍ୟହମ୍ ॥

—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା, ୩୭

ପ୍ରତିକାରର ପନ୍ଥା ସଂସ୍କୃତିର ଅନୁକୂଳ ହେବ

ଏ ଅବସ୍ଥାର ସଂଶୋଧନ ହେବ କିପରି ? ଆମର ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ହେବ ଓ ଆମର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ହେବ । ପୁଣି ଦେଶରେ ନିଷ୍ଠା ଓ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷିତ, କ୍ଷମତାରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ, ସେମାନେ ଶିକ୍ଷା ଓ କ୍ଷମତାର ଅଭିମାନରେ ବା ଧନର ମଦରେ ମତ୍ତ ନ ହୋଇ ବିନୀତ ଓ ସହନଶୀଳ ହେବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତୁ । ସେଇମାନେ ଏ ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଧୁ, ସନ୍ଥ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଯମ, ନିୟମ, ତପ ଓ ତ୍ୟାଗରେ ଜନ୍ମଗତ ଜାତିର କଥା ଉଠି ନ ପାରେ ; କେବେ ଉଠିନାହିଁ ।

ଏ କଥା କହିଦେବା ସେଡ଼େ ସହଜ, କରିବା ସେତେ ନୁହେଁ । କରିବାକୁ ମନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାଟ ଜଣା ନ ଥିଲେ ଖାଲି ଭ୍ରମି ହେବା ସାର ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିରେ ଯେଉଁମାନେ ଅତ୍ୟାପି କିଛି ନା କିଛି ସଂସ୍କାର ଓ ସଦାବ୍ୟୟରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ ବାଟ ଦେଖାଇବାକୁ ଅବା କେତେକାଂଶରେ ସମର୍ଥ । ନିଜର ଚିନ୍ତାକୁ ସୁଗୋପଯୋଗୀ କରି ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ଏମାନେ ପୁଣି ଥରେ ଦେଶକୁ ଠିକ୍ ମାର୍ଗରେ ଚଳାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ କହିଲେ ପରି, ଜୀବନର କେତେକ ବିଶେଷରେ ଭାଗ୍ୟବତ୍ ପାରଂପରିକ ସଂସ୍କୃତି ଶୁଣ୍ଠି ହୋଇଥିଲେହଁ ଲୋକେ ଦେଶାବ୍ୟୟ ଓ କୁଳାବ୍ୟୟରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେହଁ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର କାଳ ପୁରଗଲାଣି ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । ଅତ୍ୟାପି ଦେଶରେ ଏପରି ମହାତ୍ମାମାନେ ବାହାଛୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପତନକୁ ରୋକି ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳ

ମାତକୁ ପୁଅ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ * । ଏହା ଆମ ଜୀବନାଶ୍ରୟ ଅସ୍ଥି ଥିବାର ଲକ୍ଷଣ । ମନର ଦୃଢ଼ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ସଂଯମ, ଜ୍ଞାନ ଓ ତପସ୍ୟା ଲେପ ପାଇବାର ନୁହେଁ । ତାହା ଆଜି ଜଣକଠାରେ ଲେପ ହୋଇଗଲେ, ଆଉ ଜଣକଠାରେ ଦେଖା ଦେବ । ଯାହାଠାରେ ଦେଖାଦେବ, ତାକୁ ଅପାର କିଛି ନାହିଁ । ମହାତ୍ମାଜୀ ଏହା ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଯଦି ଏ ଶକ୍ତି ଦେଖାନଯାଏ, ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯିବ ସେମାନେ ହେବେ ଏ ଯୁଗର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଏହାର ସରଣୀ ଆଗରୁ ଫିଟିଛି

ଆଜି ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଛି ତାହା ଅତୁଳସ୍ୱର ନୁହେଁ । ଥରକୁ ଥର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଛି । ପ୍ରତି ଥର ଜଣା-ପଡ଼ିଛି, ସତେ ଯେପରି ଏଇଥର ସବୁ ସରିଲା । ପାଉଁଶ ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ଅଗ୍ନିକଣାରୁ ପୁଣି ବାହାରିବା, ରୁଷିଆକୁ ଉଦ୍‌ଧୃତି କଲପରି ଆଲୋକ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭିତରେ ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବାର ଭାର ପଡ଼ିଛି । ଜାତି-ମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁଗର ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟାଇ ନ ପାରିଲେ, ଆଡ଼େଇ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ଓ ନୂଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରି ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟାଇଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ନିଶ୍ଚୟବାଦ ଫଳରେ ବେଦଧର୍ମ ଲୋପପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ସମାନ ହେଲେ, ପେଟ ପୋଷିବାରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସେବାରେ । ବୈଷୟିକ

ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମୃଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହି ଇର୍ଦ୍ଧ୍ୟର ପଡ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳେ ଏହାର ଶ୍ଵାସଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ‘ଭୂମିହର’ ବା ମାସ୍ତାନ ବୋଲାଇଲେ । ଆଉ ଥରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବେଳେ ପୁଣି ସେହିପରି ବିପ୍ଳବ ହେଲା; ବଡ଼ ସାନ ହୋଇଗଲେ, ସାନ ବଡ଼ ହୋଇଗଲା । ଏ ଦେଶରେ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ଫଳରେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇଛନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ କରିବାକୁ ସେହିପରି, ସେନାପତି, ସାମନ୍ତରାୟ, ପାତ୍ର, ସାହୁ, ନାୟକ, ବେହେରା, ଦାସ, ମହାପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଉପାଧି ଦିଆହୋଇଛି । ଆଜିର ରାଜଶକ୍ତି ଇଚ୍ଛାକଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସାଂଜ୍ଞା ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଆଇନ କରିଦେଇପାରନ୍ତି । ସାଂଜ୍ଞା ବ୍ୟଗତ ଏ କାଳର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ-ଠାରେ ଆଉ ଯଦି କିଛି ନ ଥିବ, ତେବେ ସେତିକିରେ ତ ବ୍ରହ୍ମର ଲେପ ।

ଲୋକଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏ ସଂସ୍କାର କରିପାରିବ, ରାଜଶକ୍ତିକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି । ଆଜି ତ ‘ପଇତା’ କେବଳ ପୁରୋଗ୍ରହ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ସାଫିଫିକେଟ୍ ମାତ୍ର ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଏ କାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦି ସୁଗର ପ୍ରୟୋଜନ ଭୁଲାଇବାକୁ ପଛାଇ, ‘ନୂଆ କରଣ’, ‘ନୂଆ କାରିଗର’, ‘ନୂଆ ଗଉଡ଼’ ଓ ‘ନୂଆ ହାଡ଼ି’ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, ତେବେ ତା’ର ସ୍ଥାନ, ସେଇ ସେଇ ଜାତିରୁ ଲୋକେ ଉଠି ପୁରଣ କରିବେ । ଏ ଦେଶରେ ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବି ଭରଳ ନୁହେଁ । ‘ଶ୍ରୀମାଣ୍ଡଳ’ ଧର୍ମପ୍ରସ୍ତୁତକ ହୋଇଛନ୍ତି, ‘ଶବରସ୍ବର୍ଣ୍ୟ’ ଜନ୍ମରେ ଶବର ଥିଲେ । ‘ରୁପ ଗୋସ୍ବାମୀ’ ଓ ‘ଜୀବ ଗୋସ୍ବାମୀ’ ମୁସଲମାନ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣିତ ଅଛି । ଆମ ଦେଶରେ କାଳର ପ୍ରୟୋଜନଟା

ବଡ଼—କାହାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚାଲିଗଲା, କାହାର ମନ୍ତ୍ରୀ ଚାଲିଗଲା, ସେ ବିଷୟରେ କେହି ଚିନ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ

ଶିକ୍ଷିତ ସହରାଞ୍ଚଳର ଯାହା ହେଉ, ଆମ ଦେଶର ଲୋକ-ସାଧାରଣଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ମନ ଗୁଡ଼ୁନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଜଗନ୍ନାଥ ପୀଠରେ ଶବ୍ଦର ଦେବତା ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ଅନ୍ନକୁ ନିର୍ମାଳ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ସବୁ ସଂପ୍ରଦାୟର ସବୁ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଗରେ ସମାନ ଆସନ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପରିସ୍ଥିତିକ କଲନା କରି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବେ ବୋଲି ଦେଶର ଲୋକେ ଅତ୍ୟାପି ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ପରାମର୍ଶ କଥାରେ ଦିଆହୁଏ ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଓ ସାଧୁ-ମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ମନକୁ ପାଇଲେ ଦେନନ୍ତି * । ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ ଡିପ୍ଲୋମାଟ୍ସ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁରବିମାନେ ପାଟି ନ ଫିଟାଇବାରୁ ସମାଜ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲଣି । କ'ଣ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲିବ ତାହାର ପୁନରୁକ୍ତି ଯଠାରେ ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅତ୍ୟାପି ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବସି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ ।

* ବେଦୋପଦେଶ ଧର୍ମରତ୍ନ ସ୍ମୃତିଶାଳେ ତ ଉଦ୍‌ବିଦାଂ

ଅସ୍ମରଣ୍ଡେ ବ ସାଧୁନାଂ ମନସପୁଷ୍ଟିରେବ ବ ।

ରାଜଶକ୍ତିକୁ ସୁଧାରବାକୁ ହେବ

ବହୁ ଗୁରୁଜନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଛି, ରାଜଶକ୍ତି ତ ଭଲ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଛି, ଆମେ କ'ଣ କରିବା ? ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁଖରେ ଏ କଥା ଶୋଭା ପାଏ କି ନାହିଁ, ତାହା ମୋର ଗୁରୁଜନମାନେ ବିଚାର କରିବେ । ରାଜଶକ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଚଳିବାର କଥା । ଯଦି ଏବେ ନ ଚଳୁଛନ୍ତି, ତାହାର ଦୁଇଟି କାରଣ ହୋଇପାରେ—(୧) ହୃଦୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ରାଜାକୁ ପ୍ରସାଦିତ କରିବାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ, (୨) ନୋଟେବ୍ ରାଜଶକ୍ତି ଉଦ୍‌ଭବ୍ୟଗାମୀ । ପ୍ରଥମଟି କାରଣ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରସାଦିତ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଦ୍ଵିତୀୟଟି ଯଦି କାରଣ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ବାଟକୁ ଆଣିବା ସକାଶେ ଜନଶକ୍ତିକୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରିବା ଦାୟିତ୍ଵ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣର । ବେଶ ରାଜାଙ୍କର ବୃତ୍ତନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ :—

ଆମ ଦେଶରେ ବେଶ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ଵର ହୋଇ ସେ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟରେ ଅତି ପରି ହୋଇଗଲେ । ସର୍ବସ୍ଵରାଜ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ନିଜକୁ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ମନେ କରି ନିଜ ମନମୁଖୀ ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ଧର୍ମ କର୍ମ ସବୁ ବୁଝାଇଦେଲେ । ଏଥିରେ ଲୋକସାଧାରଣ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କାଠର ଦୁଇ ପଟେ ନିଆଁ ଲାଗିଲେ ଯେପରି ତହିଁ ମଝିରେ ଥିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହୁଏ, ସେପରି ଦାୟିତ୍ଵମ୍ଭୀନ ରାଜ-କର୍ମରାଶି ଓ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ ଲୋକଙ୍କ ଉତ୍ସାହେ, ଲୋକଙ୍କର ମହା ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବେଶ ରାଜପଦର ଉପସ୍ଥିତ ନୁହନ୍ତୁ ବୋଲି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୁନି ଉପମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ସତ୍ତ୍ଵାଳ ସର୍ବସ୍ଵରାଜଦ୍ଵାରା

ରାଜାକୁ ବାଟକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେମାନେ ରାଜାକୁ ଯାଇ କହିଲେ, “ରାଜା ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେପରି କହୁଛୁ, ସେପରି ଆଚରଣ କର ; ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ଓ ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିବ । ଦୁଷ୍ଟ ପରାମର୍ଶଦାତା ଓ ଖଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡରକଠାରୁ ଯେଉଁ ରାଜା ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରେ ତାହାର ରାଜତ୍ବକାଳ ଶାନ୍ତିରେ କଟେ ଓ ପରେ ତାହାର ସୁନାମ ରହେ । ଲୋକେ ଯେପରି ଧର୍ମ ଆଚରଣ କରିବାକୁ ବୁଝିଛନ୍ତି ତୁମେ ସେଇପରି ଚଳ ।” ରାଜା ମୁନିମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଶୁଣିବେ କ’ଣ, ଆଦୃଷ୍ଟ ରାଗିଲେ । ଖୁସାମତିଆ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ, ସେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ହିଁ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମ । ମୁନିମାନେ ନିରୁଦ୍ଧାତ ନ ହୋଇ ଅଭ୍ୟାସରେ ଆସି ବହୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ତା’ପରେ ସେମାନେ ଦେଖିଲା କାମ କରିବାକୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଆଡ଼େଇ ହୋଇଗଲେ । ବେଶ ମଲେ ; ତା’ପରେ ମୁନିରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଆଉ ଜଣେ ରାଜା ହେଲେ ।

ଖାଲି ଯେ ଉତ୍ତପଥଗାମୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ତାହା ନୁହେଁ ; ଯାହାଙ୍କୁ ଉଗ୍ରବାନ ବୋଲି ମାନନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବକାଳରେ ତ୍ୟାଗୀ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର-ବିଶାରଦ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶାସ୍ତି ଦେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମିଳେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପୁଅନାତିମାନେ କ୍ଷମତା ଓ ମାନ ମନ୍ଦରେ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇଯିବାରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବିନାଶ ପାଇଁ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିକାର ନ କରି ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହି ଅଭିଶାପକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନିଜର ପ୍ରିୟ ପୁଅ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମାରିଥିଲେ ଓ ନିଜେ ଜଗ-ଶିବରର କାଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ।

ଏଠାରେ ବଳରାମଙ୍କୁ ରୂପିମାନେ ଶାସ୍ତି ଦେବା କଥାଟି ଶ୍ରୀମତ୍ ଭାଗ-
ବତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବ :

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାବରତ ଯୁଦ୍ଧ ଉପାୟବା ବଳରାମଙ୍କୁ ସୁଖ ଲାଗିଲା
ନାହିଁ । ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ, ‘ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବିମାତ ଭାବରେ
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ଯାଇ ଅଧେ ରାଜ୍ୟ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ମାଗନ୍ତୁ । ସେ
ଦେଲେ ତ ଭଲ, ନ ଦେଲେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏତେକାଳ ଯେପରି ବଣରେ
ରହିଲେ, ଶାବନର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ସେହିପରି ବଣରେ କଟାଇ-
ଦିଅନ୍ତୁ । ତୁରୁ ଫମ୍ପାନ୍ତି ପାଇଁ ଭଲ ଭଲ ଭିତରେ ମାଡ଼ଗୋଳ
ଲଗାଇବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ ।’ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମନକୁ ଏହା ନ ପାଇବାର
କଥା । ଏପରି ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ସେ ଭଗବତ୍ ଗୀତାରେ କ୍ଳୀବତା
ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ନିଜେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷ ଧରିଲେ ଓ
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ନିଜର ବିଶାଳ ସେନା ଦେଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଯାଇ
ବଳରାମଙ୍କୁ ନିଜ ପକ୍ଷରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଡାକିଲେ । ବଳରାମ କହିଲେ,
“ଏ ଯୁଦ୍ଧ ମୋ ମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କରାଇଛନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧ
ଯେପରି ନ ହେବ ମୁଁ ସେପରି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲି । ସେ ମୋ
କଥା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରିବି ନାହିଁ ।
ଏ ବିଷୟରେ ମୋ କଥା ରହିଲା ନାହିଁ ବୋଲି କଣ ମୁଁ ଭାଇକି
ଛାଡ଼ି ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଲଢ଼ିବି ? ମୁଁ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ତୁମ ପକ୍ଷ ବା ତାଙ୍କ
ପକ୍ଷ ନେବି ନାହିଁ ।”

ଯୁଦ୍ଧର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ହେବାରେ ସେ ଶୀର୍ଷ କରିବାକୁ ପ୍ରସାସ
ଘାତକୁ ବାହାରିଲେ । ସେଠାରେ ସ୍ନାନ କରି, ଦେବର୍ଷି ଓ ପିତୃଙ୍କୁ
ତର୍ପଣ କରିସାରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷକୁ
ଗଲେ । ହିନ୍ଦୁ ସାବେବର, ତପଃଶୀର୍ଷ, ବ୍ରହ୍ମଶୀର୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ
ଶୀର୍ଷ କରି ସାର ସେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଆସି ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଠାରେ

ରୂପିମାନେ କୁଳପତି ଶୌନକଙ୍କର ଦ୍ଵାଦଶବାର୍ଷିକ ଯଜ୍ଞ କରୁଥାନ୍ତି ।

ବଳଦେବଙ୍କୁ ଦେଖି ରୂପିମାନେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠିପଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲେ । ବଳଦେବ ସପରିବାରରେ ଅର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରି ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଖିଲେ, ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ରୋମହର୍ଷଣ ଏକପାଖିଆ ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚସ୍ଥ ଆସନରେ ବସିଛନ୍ତି । ରୋମହର୍ଷଣ ବଳଦେବଙ୍କୁ ଦେଖି ଉଠି ନ ଥାନ୍ତି, ଅଭିବାଦନ କରିବା ଦୂରର କଥା । ଏହି ରୋମହର୍ଷଣ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗର୍ଭରେ ନୀତି ଜାତି ପୁରୁଷ ଆଡ଼ର ପିଲା । ଉଚ୍ଚକୁଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ଏପରି ଉଚ୍ଚତତ୍ତ୍ଵବେ ବସିବାର ଦେଖି ବଳଦେବଙ୍କର ରାଗ ହେଲା । ସେ କହିଲେ, “ଏହି ନୀତିକୁଳସମ୍ଭୂତ ଲୋକ ଧର୍ମ-ପାଳକ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞମାନଙ୍କଠାରୁ ଓ ମୋଠାରୁ ଉଚ୍ଚରେ ବସିଛି । ସେ ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ; ବଡ଼ତ ପଡ଼ିଥିବ । ତଥାପି ସେ ଏପରି ଅବମାନ । ମୁଁ ଏହାକୁ ବଧ କରିବି । ମୁଁ ତ ଏଇଥି ପାଇଁ ଝିଅରେ ଅବତରଣ ହୋଇଛି । ଅଦାନ, ଅବମାନ, ପଣ୍ଡିତାଭିମାନ ଧର୍ମଧ୍ଵଞ୍ଜ ଯେଉଁମାନେ, ସେମାନେ ପାତକୀ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ମୋର କାମ ।” ଏହା କହି ସେ ଅବଲୋକିତେଶ୍ଵର ରୋମହର୍ଷଣଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ ।

ଏଥିରେ ମୁନିମାନେ ଅତି କୁଃଖିତ ହୋଇ ବଳଦେବଙ୍କୁ କହିଲେ, “ସୁତ୍ର ! ଆଜି ଆପଣ ଯାହା କଲେ ତାହା ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ । ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି, ସେ ନୀତିକୁଳ-ଜାତି । କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବୁଝି-ବୁଝି ତାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମାସନ ଦେଇଛୁ । ସେ ଦୁର୍ବିମାନ ବୋଲି ପରେ ଦଣ୍ଡ ପାଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏ ଯଜ୍ଞ ସରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ଦୋଷ ଧରା ହେବାର ନୁହେଁ । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ମାରିଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଧ କରିବାର

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆପଣ ଯୋଗେଶ୍ୱର, ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଦୋଷ ଲାଗିନପାରେ ; କିନ୍ତୁ ଲୋକସବୁ ନିମନ୍ତେ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ।

ବଳରାମଙ୍କୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲା । ସମୁଦାୟ ଭାରତ-ବର୍ଷର ମଧ୍ୟଭାଗ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି, ସମାହିତ ଚିତ୍ରରେ ବର୍ଷେକାଳ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ଓ ଶୀର୍ଷସ୍ନାନ କରି ବଳରାମ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ୟା ପାତକରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ ।

ପ୍ରତିକାରର ମୂଳରେ ‘ବଡ଼’ର ତ୍ୟାଗ

ନିଜର ଆଚରଣରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ସକାଶେ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ହେବ; ତାହା ନ ହେଲେ ଲୋକଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦାୟିତ୍ୱ ଯେ ଭୁଲାଇବାକୁ ବସିବେ, ସେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ବଡ଼ ଭାଗ ମାଡ଼ିବସିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ କେବଳ ତ୍ୟାଗରେ । ସେ ତ୍ୟାଗରେ ଯେ ଉପରକୁ ଉଠିଗାରେ, ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱୟଂ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେବାର ଅଧିକାର ତାଙ୍କର ଅଛି ବୋଲି ଉପରେ ଦେଖାଇଦିଆଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ସମ୍ମୁଖ ସଂଖ୍ୟାରେ ନାହିଁ, ମହତ୍ତ୍ୱରେ । ସେଇମାନେ ବରୁଣଲେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂର ହେବ । ସେଇମାନେ ଯଦି କହିବେ— ଜାତି ରହିବ, ତେବେ ଜାତି ରହିବ ; ଯଦି କହିବେ ଉଠିଯିବା ଦରକାର ତେବେ ଉଠିଯିବାରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସହଯୋଗ କରିବେ । ସେଇମାନଙ୍କ ମତରେ ଦେଶର ବୈଷୟିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଗତି ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ । ଅନ୍ୟ ଦେଶ ପରି ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମ, ବୈଷୟିକ ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସୁଖଭୋଗଠାରୁ ବୃନ୍ଦେ ନୁହେଁ । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ ତିନୋଟି ଭିତରେ ସମତା ରଖି

ଚଳିବା ଆମ ସ୍ୱସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଣିଷ୍ଠତା * । ଏହି ସମତା ଫଳରେ ହିଁ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ବିଷୟ ମତରେ ଅଳ୍ପ ନ ହୋଇ ଶାନ୍ତରେ ରହନ୍ତି । ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦେଶ କାଳ ଓ ପାପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମାଜକୁ ସଜାଡ଼ି ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ନ ପାରିଲେ, ନିଜେ ଯିବେ ଓ ପିତୃ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ନରକଗାମୀ କରିବେ ।

ଆମ ସ୍ୱସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତ୍ରମ ବେଳ ହେଲଣି ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଥିଲେହେଁ ପୂର୍ବ ଅରମାନଙ୍କ ପରି ପୁଣି ପାଉଁଶ ଭିତରୁ ନଆଁ ବାହାରିବ । ପୁଣି ପଥାସମୟରେ ବର୍ଷା ହେବ, ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ, ଜାତି ଜାତି, ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଖୋର ରହିବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତକର ତ୍ୟାଗ, ସତ୍ତା ଓ ସତ୍ତାପଥରେ ସାଧନା । ତେବେ ଲୋକେ ସୁଖଶାନ୍ତରେ ରହିବେ, ମାରାଗ ହେବେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଠିକ୍ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବ ଓ କାହାର କୌଣସି ଦୁଃଖ ରହିବ ନାହିଁ ।

କାଳେ ବର୍ଷକୁ ପର୍ଜନୀଃ ପୃଥିବୀ ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ
ଦେଶୋଽୟଂ ଶୋଭରହିତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣାଃ ସନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟାଃ ॥
ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟାଃ
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ ମା କର୍ଣ୍ଣିତ୍ ଦୁଃଖଭାର ଭବେତ୍
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ ।